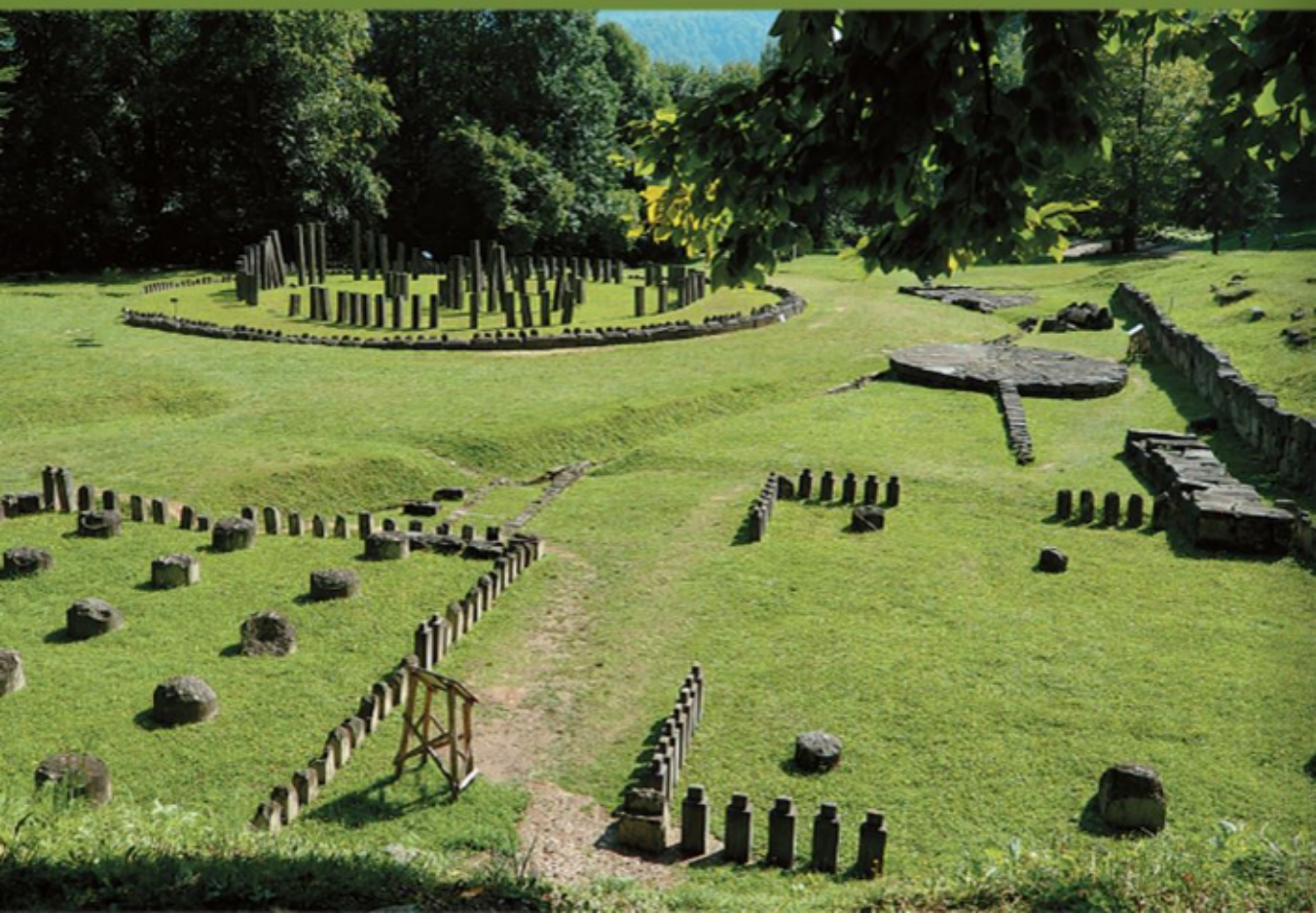

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2017

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2017

SUMAR

mai 2017

4 Norocirea și
nenorocirea României
M. KOGĂLNICEANU

5 Pe-un picior
de plai...
*Străini despre
identitatea noastră*
I.-A. POP

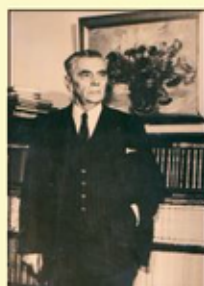
10 Povestea leului
N. MANEA

15 File din dosarul
„Pământeanului”
*Securitatea despre
„Cazul Avramescu”*
GH. ONIȘORU

21 Cum i-au convins
germanii pe americani
să le fie inamici
Telegrama Zimmermann
E. NICOLAESCU

REVERBERAȚII, ECOURI, INTERFERENȚE

26 Emanoil
Tătăărăscu
mi-a fost ca un bunic
I. HOIESCU

30 Călător
prin Clujul de altădată
A.-L. CHIȘ

33 Historia magistra
vitae est
Perenitatea unui concept
M.E. IONESCU

38 În Bucureștii
ocupate
*Doamne cu credință
în ajutorul semenilor*
M. IONIȚĂ

43 Programul
„prima casă”,
acum 100 de ani
„Parcelarea ofițerilor”
A.R. VOINEA

EVENIMENT

45 De ziua
basarabenilor
D. MATEI

89 Adunarea
la... Muzeul Militar
Național
„Regele Ferdinand I”
H. ȘERBĂNESCU

EXCLUSIVITATE

46 Angoasele
lui Edgar Faure
**R. OPPENHEIMER-
FAURE**

magazin istoric

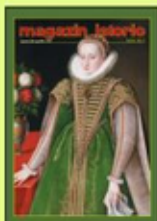
Anul L – serie nouă – nr. 5 (602)

mai 2017

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

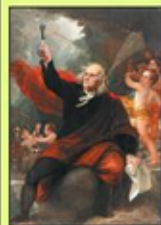
Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Frumoasa doamnă din imagine a avut o viață scurtă și nu tocmai fericită. Maria Christerna (1574 – 1621) era prințesă germană și prin căsătoria cu Sigismund Bathory (1595) a devenit și prințesă transilvană. Imediat după noaptea nunții, Sigismund și-a pus soția sub arest. În 1599 Papa le-a dizolvat căsătoria. Maria și-a sfârșit zilele la Mănăstirea Haller din Tirol

2 Aceste vestigii de la Sarmizegetusa Regia sunt, într-adevăr, temple uran-solare și „sanctuarul mare rotund”, interpretat drept un calendar dacic?

3 Filosoful, publicistul și omul de stat american Benjamin Franklin (1706 – 1790), membru al comisiei care a redactat Declarația de Independență a coloniilor americane, a făcut și experimente în domeniul electricității, inventând para-trăsnetul. În această ipostază este surprins de prietenul lui, pictorul Benjamin West (1738 – 1820), căruia filosoful i-a botezat un băiat

4 Prezentăm cititorilor alte patru planșe din albumul necunoscut realizat de litograful Alexandru Asachi, fiul lui Gheorghe Asachi; stânga sus, în sensul acelor de ceasornic: patru lăncieri sunt surprinși în timpul exercițiilor; personalul necombatant: un tambur major bărbos, cu o mare căciulă de urs pe cap, un șef de muzică de clasa întâi, o vivandieră și un toboșar al unui regiment de linie; o baterie de artilerie călărească își schimbă poziția; un colonel care galopează cu sabia scoasă

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotessei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

CORESI
Tipărit la CMI, COMEST SA

SUNTEM INDEPENDENȚI, SUNTEM NAȚIUNE DE SINE STĂTĂTOARE

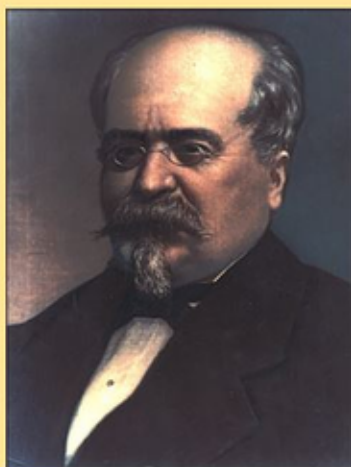
„[...] La Gurile Dunării nu sunt numai interese locale; sunt interese europene, e centrul de gravitate al Europei. Aici e norocirea României, dară aici este sau mai bine zis ar putea să fie și nenorocirea României [...]”

Domnilor, și Camera și Senatul, la interperările domnilor Stolojan și Fălcoianu, au recunoscut că suntem în stare de război, au recunoscut că suntem dezlegați de legăturile noastre cu Înalta Poartă și că acele legături sunt rupte mai întâi de către Înalta Poartă. Aceste două voturi au hotărât situațiunea și nu mai

aveau nevoie de un comentariu mai mare. În stare de război, cu legăturile rupte, ce suntem? Suntem independenți; suntem națiune de sine stătătoare. Avem domn de sine stătător.

[...] Domnilor, acum încep greutățile, fiindcă noua noastră condițiune cu definirea independenței noastre într-un mod mai determinat și mai absolut trebuie să fie acceptată de Europa. Aici este chestiunea, aici se reclamă sânge rece [...] Noi trebuie să dovedim că suntem națiune vie, trebuie să dovedim că suntem în stare să facem și noi sacrificii pentru ca să păstrăm această țară și drepturile ei pentru copiii noștri și această misiune în momentele de față este încredințată fraților și fiilor noștri, care mor la hotare.

[...] Domnilor, dacă războiul încă nu a venit, au venit însă greutățile lui, greutățile armatelor mari venite pe pământul nostru, și aceasta din greșeala Turciei. Iată dară pentru ce voim să fim independenți, ca să nu mai atârnam de capriciul sau de greșelile cutărui sau cutărui vizir din Constantinopole. Trebuie să dovedim că reclamăm independența pentru că și noi ca națiune avem dreptul să trăim cu viața noastră. Când toată Europa predică sentimentele de justiție, este cu drept ca aceste sentimente să se răspândească și asupra noastră și să ne lase să trăim cu viața noastră proprie, răspunzând numai pentru greșelile noastre, iar nu pentru ale altora. Trebuie să arătăm Europei că nu voim ca noi care, timp de 20 ani, am

MIHAIL KOGĂLNICEANU

lucrat și am dat un avânt de progres și de civilizațiune acestei națiuni, nu voim să vedem acest travaliu al nostru ca să fie pus în cumpănă afară din hotarele noastre.

Așadară, trebuie să dovedim că, dacă voim să fim națiune liberă și independentă, nu este pentru ca să neliniștim pe vecinii noștri, nu este pentru ca să fim un popor de îngrijiri pentru dânsii; din contra, și încă mai mult decât până acum, să arătăm că suntem o națiune hotărâtă să ne ocupăm de noi, să ne ocupăm de națiunea noastră, să ne ocupăm de dezvoltarea ei, de dezvoltarea bunei

stări morale și materiale, iar nicidecum ca să îngrijim, ca să neliniștim pe cineva [...]

Vor fi greuți foarte mari, pentru că din nenorocire interesele europene de multe ori se încrucișează, dară cu prudență, cu patriotism, urmând o politică energică, dară pururi ținând seamă de greuți, precum am făcut de 20 de ani, cum am făcut totdeauna de când eram două mici provincii și astfel am ajuns să fim ceea ce suntem astăzi; dacă zic, vom pune o asemenea energie și dacă energia noastră va fi nedezlipită de înțelepciune, eu cred că vom ajunge ca, atunci când pacea se va face, România să fie și ea națiune de sine stătătoare și să nu i se mai zică de nicăieri că face parte din Imperiul Otoman [...]

Atâta numai, că trebuie să ținem seamă totdeauna că noi suntem stat mic, dară european, și nu ne este permis să facem nimic în contra marilor interese europene și mai cu osebire în contra sentimentelor de dreptate și în contra buneivoiențe ce Europa ne-a arătat de 20 de ani și care crez că nu ne va lipsi și de acum înainte.

(Discurs rostit în Parlamentul României, la 9 mai 1877; fragmente; *Opere*, vol. IV, *Oratorie*, vol. II, 1864 – 1878, partea a IV-a, 1874 – 1878, text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Georgeta Penelea, Editura Academiei R.S.R., 1978)

**AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ**

51 Dar pentru
care faptă...

*Maiorul român decorat
de mareșalii germani*

**GH. RĂȘCĂNESCU,
A. PANDEA**

56 Albe fețe de masă,
pocale, furculițe
și ștergere

O. SENCIU

60 Uniformele
lui Cuza în albumul
lui Carol I

*Un album necunoscut
de Alexandru Asachi*

A.-S. IONESCU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Nicky
sub tăvălugul revoluției
Sfârșitul țarilor

F. DOLGHIN

**OPINII –
CONTROVERSE**

71 Temple
sau hambare la
Sarmizegetusa Regia?

C.H. OPREANU

CLIO ANUNȚĂ

76 Moscova
nu crede în lacrimi

88 Marcel Fontaine
pe frontul românesc

AL. PIȚIGOI

77 În România
acum 100 de ani

G. FILITTI

INEDIT

81 Departe
de linia întâi

*Din vremea
Marelui Război*

**ȘT. POPESCU-
FILUTZĂ,
T.D. LAZĂR**

ISTORIE ȘI FILM

84 Dracula
din... Berlin

D. MIHALCEA

**FOTOGRAFII
DE LA CITITORI**

90 1944.

Arădeni sub bombe

AL. VANCU

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

91 Din bucătăria
anticilor

**T. STĂNESCU-
STANCIU**

92 50 de ani
în 50 de întrebări
Concurs Magazin istoric

**HOOVER
INSTITUTION**

93 1949. Comitetul
Național Român
dă seama

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

44; 94; 95

**Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog**

patria și națiunea lor și să nu rabde astfel de tiran [pe Mihai Viteazul], să nu rabde ca valahi ticăloși să fie stăpâni asupra acestei națiuni nobile“.

După octombrie 1599, Mihai este numit de Zamosius numai „Valahul“ și „Tiranul“, iar populația românească în întregul său este apreciată ca „leneșă“, „murdară“ și înclinată spre „tâlharii“ și „prădăciuni“.

Același cronicar observă alăturarea românilor transilvăni la politica lui Mihai Viteazul și răscoala țăranilor români contra nobililor odată cu intrarea oștilor „Valahului“ în zona intracarpatică. El pune toate acestea pe seama

Lupta de la Șelimbăr și uciderea lui Andrei Bathory, gravură, autor necunoscut

solidarității de tip etnic: „Într-adevăr, la vestea luptei nefericite [de la Șelimbăr, din 28 octombrie 1599], care s-a răspândit foarte rapid în întreaga țară, națiunea românilor, care locuiește în fiecare dintre satele și cătunele Transilvaniei, complotând peste tot, s-a unit cu poporul venit [din Țara Românească] și, atât împreună cât și separat, au prădat în lungul și în latul țării. Căci încurajați de încrederea că aveau un domn din neamul lor [...], au ocupat drumurile și au ucis pretutindeni [...]. Acum, fiind încurajată nebunia lor de principele român și sporindu-le îndrăzneala din pricina războiului [...], cu atât mai multă cruzime au atacat cu acest prilej, cu cât anterior, când țara era liniștită, dovedii prin decizii judecătorești cu vreo faptă rea, erau pedepsiți cu cele mai grele pedepse. Peste tot, spânzurătoarele, butucii, securile, cârligele, funiile și toate locurile de osândă erau pline mai mult de români“. Opinii asemănătoare au exprimat și cronicarii Somogyi Ambrosius (Ambrosius Simi-

gianus) și Georg Krauss, cronicarul anonim de la Prejmer și alții. Somogyi subliniază că s-au răsculat românii, care-i prindeau și-i jefuiau pe unguri, iar Krauss vorbește despre „românii murdari, hoți, ucigași, răsculați în acel timp, deoarece Tiranul era de națiunea lor, adică un român“. Mikó Ferenc spune că nobilii maghiari erau „îngroziți de stăpânirea românească“ a lui Mihai Viteazul.

Multe izvoare ale epocii consideră dezordinile din anii 1599 – 1601 drept un rezultat al războiului, al unor abuzuri ale oștilor străine, al urii țăranilor față de nobili sau chiar al unei aplecări spre violență a românilor. Mai puține astfel de surse notează faptul că românii erau sever discriminați, că erau „iobagi ai ungarilor“, disprețuiți și lipsiți de bunuri. Unele mărturii, precum cele evocate mai sus, pun tulburările din acei ani pe seama stăpânirii românești a lui Mihai și chiar pe seama unui „complot“ urzit din timp de domn, de românii ardeleni împreună cu cei din Țara Românească. Ridicarea țăranilor este considerată o răscoală națională a tuturor românilor (*natio Valachorum*) contra ungarilor. Perechea de termeni sociali „țărani-nobili“ este înlocuită cu denumirile etnice „români-unguri“.

Pentru prima oară, ideea de stat capătă în Transilvania sens românesc, nu numai pentru că principele era român, ca și unii dintre oamenii săi,

Székelly Mozes

Iată și partea a doua și ultima a articolului ce ne prezintă dovezile externe ale unei realități interne: unitatea românilor din marile provincii istorice Transilvania, Moldova și Țara Românească și faptul că ei erau conștienți pe deplin de aceasta încă de la începutul veacului ce avea să se încheie cu Unirea lui Mihai Viteazul.

MĂRTURII STRĂINE DESPRE IDENTITATEA ȘI UNITATEA ROMÂNILOR

Academician
IOAN-AUREL POP

Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba-Iulia,
tablou de Constantin Lecca

Asemenea idei – comune aproape tuturor popoarelor Europei din acea vreme – nu puteau să nu dea roade, să nu predisună la acțiune, să nu conducă la anumite înfăptuiri, mai trainice ori mai labile. În Franța finalului de secol al XVI-lea, regele Henric al IV-lea de Bourbon considera că toate provinciile în care se vorbea franțuzește trebuia să fie ale sale, ale Franței, iar în Italia, Niccolo Machiavelli, în faimosul tratat politic *Principele*, făcea o pledoarie credibilă pentru unitatea Italiei, pe baza istoriei comune, a originii comune, a aspirațiilor similare. Iar dacă străinii constatau pe la 1500 că strămoșii noștri erau români, că se simțeau români, mândri de limba lor romanică, de faptul că erau urmași ai dacilor și romanilor etc. și că acționau în consecință, s-ar cuveni să-i credem.

Peste tot în Europa, solidaritățile etnice locale au pregătit unitatea generală a popoarelor, au generat comunitățile mai mari. În Țările Române, după secole întregi de acumulări, prima acțiune de unitate panromânească s-a petrecut sub Mihai Viteazul (1593 – 1601). Principele român nu a unit cele trei țări ca să creeze România, ci ca să dispună de un puternic front centralizat antiotoman,

dar a făcut-o cu românii, și nu cu polonezii ori cu balcanicii, generând în epocă interpretări și atitudini etnice.

De exemplu, pomenitul cronicar umanist Szamosközy István sau Zamosius – care-l lăuda odinioară pe români pentru romanitatea lor și-l proslăvea pe Mihai, luptătorul antiotoman – nu poate înțelege și nici accepta dominația în Transilvania a unui principe român. Motivul este

clar și este expus de autor în mod direct: ungurii nu pot răbda un principe de aceeași etnie cu disprețuiții valahi ardeleni, cu iobagii, cu truditarii, cu locuitorii de mână a doua. O spune clar și un alt cronicar contemporan, Mikó Ferenc: un comandant maghiar (Szőkely Mózes), tratând cu căpitani oștilor maghiare din Țara Bârsei, „i-a îndemnat pe accia, ca unguri, să fie doritori de bine față de

Anonim, Lupta de la Guraslău, din 1601 între Mihai Viteazul și George Basta contra lui Sigismund Bathory; în registrul de jos: aducerea la Praga, a steagurilor capturate de Mihai și Basta la Guraslău; 1660, acvaforte

facă sub Mihai Viteazul. Nu mai conta că Mihai venise în numele „împăratului creștin“, că garantase vechile privilegii, că avea o armată eterogenă sub aspect etnic, că obținuse atâtea victorii în numele Creștinătății; conta doar caracterul lui românesc, aidoma cu al disprețuiților supuși valahi transilvăni. Chiar și actele lui fără substrat etnic erau percepute ca românești, după cum „românească“ era considerată, în bloc, armata sa, „români“ erau declarați și acei colaboratori alogeni, din rândul popoarelor balcanice etc. Nobilimea a perceput brusc primejdia românească sau, mai clar, a înțeles – cum remarcase încă David Prodan – că *Transilvania, țară majoritar românească sub aspect etnic, fusese pe punctul să devină românească și din punct de vedere politic*. Nu atât uniunea celor trei țări vecine fusese periculoasă pentru stări, cât prezența românului în fruntea noii alcătuirii politice.

Doar și Sigismund Bathory s-a visat „principe al Daciei“

și și-a pus formal în titlatură numele Transilvaniei, Țării Românești și Moldovei, cum au făcut-o și alți vremelnici lideri de talia Mariei Christerna sau a lui Andrei Báthory. Numai că, dintre toți, Mihai singur a transformat visul în realitate cu sabie, cu fapta, adică în mod concret; și tot singur el – lucru capital, înțeles de mulți contemporani – a inversat sensul actului, fiind de aceeași etnie cu majoritatea locuitorilor, cu cei ținuți în supunere. Iar stările sau „națiunile“, adică elitele care dominaseră de secole, care-i „răbdaseră“ pe românii cuceritori, supuși și „schismatici“, care păstrau cu mândrie amintirea Ungariei de odinioară și a vasalității Țării Românești și Moldovei față de acea Ungarie, se vedeau dintr-o dată amenințate. Și de cine? Tocmai de acești valahi disprețuiți! Totul era însă hiperbolizat de mentalitatea îmbibată de teamă și de ură a unora dintre membrii elitei conducătoare, fiindcă Mihai fusese departe de a-i transforma pe români în stăpânii Transilva-

niei. Erau doar semne ale unor timide măsuri de eliminare a discriminărilor, în vederea egalizării statutului românilor cu cel al națiunilor recunoscute. Însă și egalitatea prevestită era foarte primejdioasă pentru stări, fiindcă românii veneau cu forța numărului lor.

Prin urmare, cei care spun că Mihai Viteazul, prin actul din 1599 – 1600, nu a făcut decât să imite ceea ce principii transilvăni făcuseră anterior nu înțeleg nimic din semnificația actului în sine. Mihai Viteazul a instituit pentru prima oară în Transilvania puterea românească, amenințând întreg edificiul politic vechi al țării, clădit cu greu, pe temelia sistemului celor trei națiuni politice și patru confesiuni recepte. Cercetări mai recente arată că o asemenea putere românească în Transilvania se prefigura încă spre finele secolului al XV-lea, când importanți factori politici europeni îl vedeau și îl numeau pe Ștefan cel Mare drept „rege al Daciei“. În consecință, se vede că regatul Daciei a fost gândit mai întâi pentru un român, pentru un principe care-și numea stăpânirea sa „Țara Românească“ și că numai ulterior exemplul a fost imitat de principii maghiari ai Transilvaniei.

La 1599, un alt principe român, Mihai Viteazul, chiar reușea să ajungă lider al Daciei, cu centrul puterii sale în Transilvania, adică în inima Daciei antice. De-acum, stările, cu precădere nobilimea maghiară, vor veghea cu mare grijă ca astfel de fapte să nu se mai repete. Puterea aceasta românească, ridicată în parte de jos, în urma venirii principelui român reformator, a ră-

Sigismund Bathory...

promovați în funcții importante, nu numai pentru măsurile luate în favoarea românilor sau prin folosirea limbii române de către oficialități, ci și prin faptul că vechii stăpâni ai Transilvaniei conștientizează acest lucru, se tem de el și acționează contra lui. Stările văd o amenințare în „crăia românească” pe cale de a se face sub Mihai Viteazul. Pentru unii membri ai elitei ungare, cucerirea Transilvaniei de către Mihai a fost plănuită din timp, cu ajutorul românilor locali: „Mihai, încă înainte de intrarea sa, a instigat pe ascuns întreaga sărăciea românilor din Transilvania, prin tainica lucrare a preoților săi care se numesc călugări”. Aici se vede rolul bisericii și al credinței în unitatea românească.

În mai multe locuri apare ideea colaborării strânse între românii de la sud de Carpați și cei din Transilvania, în vederea instaurării regimului românesc, a derulării complotului contra națiunilor recunoscute, iar această „colaborare” pornește înainte de venirea lui Mihai cu trupele sale peste munți. Toți românii sunt socotiți potențiali colabora-

tori ai „Valahului”, iar cei reclamați au și fost pedepsiți. Încă din septembrie 1600, când Mihai părea pierdut, stările poruncesc omorârea românilor care ar fi răspuns îndemnurilor de colaborare cu voievodul. În urma morții acestuia (survenită în august 1601), autoritățile lansează știrea că „Tiranul” valah ar fi ordonat uciderea preoților maghiari și decid, pe această „bază”, ca „popă românesc să nu mai poată intra vreodată din celelalte două Țări Românești, iar călugării [români] să fie cu toții proscriși din toată țara”.

Dieta din ianuarie 1601 (când Mihai era pribeag în căutarea împăratului) pedepsește aspru pe preoții români din Transilvania, cu taxe suplimentare și cu alungarea din țară pentru aceia care s-au răzvrătit și au pus foc. Chiar și *Approbatæ Constitutiones*, colecția de legi adoptate de Dieta Transilvaniei în intervalul 1541 – 1653, care au mai atenuat unele dintre măsurile luate contra românilor și Țărilor Române de dietele din 1600 – 1601, stipulează ca „preoții valahi”, bănuți de diverse rele, să poată fi prinși și închiși de oficiali. Delegații aceiași Diete din ianuarie 1601 cer împăratului, cum mai făcuseră și altădată (mai ales după episodul stăpânirii habsburgice din anii 1551 – 1556), să guverneze țara numai cu consilieri unguri și cu dregători unguri, să admită ca armata țării să fie de neam unguresc și, mai presus de orice, principele să fie ales de Dietă numai din neamul unguresc. Mihai, Valahul, este acuzat că a ruinat țara, fi-rește, țara legală, adică națiunile și confesiunile recepte.

După moartea voievodului, condamnările la adresa lui și a românilor se întesc, iar amintirea stăpânirii principelui român apare decenii în șir în documente și acte: este făcut vinovat că a distribuit moșii, cetăți, castele și curți românilor săi, că le-a dat demnități, că a clădit „biserica schismatică” la Alba-Iulia, care, negreșit, trebuie dărâmată (cum se va și întâmpla). Același Szamosközy se gândea chiar la stăpânirea din rădăcină a tuturor românilor, așa cum ar fi voit să facă – spune el – și regele Sigismund de Luxemburg (1387 – 1437) în 1429.

În concluzie, pentru stări, cu precădere pentru nobilimea maghiară, care se identifica tot mai frecvent cu „națiunea maghiară”, fapta lui Mihai și amintirea ei au rămas ca o amenințare gravă. După secole întregi de la cucerirea Transilvaniei de către Regatul Ungar, timp în care se clădise un edificiu al privilegiatilor, inclusiv prin marginalizarea și discriminarea românilor, aceștia se ridicaseră brusc la putere sau fuseseră pe punctul s-o

... și George Basta

CUM A DEVENIT LEUL MONEDA NOASTRĂ NAȚIONALĂ

În urmă cu un secol și jumătate, la „22 aprilie/4 mai 1867“, în Monitorul. Jurnal Oficial al României era publicată „Legea pentru înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monedelor naționale“, prin care se introducea în România un sistem monetar modern și leul devenea moneda națională.

NADIA MANEA

Se puna astfel capăt haosului monetar care domina societatea românească. Realitatea monetară din prima jumătate a secolului al XIX-lea a fost consecința interdicției de a bate monedă impusă Principatelor Române de Imperiul Otoman. Astfel, spațiul românesc a fost invadat de monede de proveniențe și cu valori diverse, confecționate din materiale diferite, realitate care a complicat schimburile comerciale și a îngreunat desfășurarea vieții economice. La mijlocul secolului al XIX-lea, numai în Țara Românească și Moldova s-a apreciat că circulau aproximativ 80 de monede străine. Dintre acestea, cele mai cunoscute erau: din aur (napoleonul - 20 de franci -, galbenul austriac, irmilicul, lira otomană, lira sterlină, polul imperial rus etc.), din argint (piastrul, rubla, piesele franceze de 1 franc și de 5 franci, sorocovățul, icosarul), din

aramă (creițarul, centima) și din nichel (firfirica). Mărturia călătorului francez Thibault-Lefebvre, reluată de C.C. Kirilescu, surprindea, dincolo de pitorescul situației, impactul acestei realități monetare atât

asupra evoluției economice, cât și asupra vieții cotidiene a oamenilor: „Există astăzi în Valahia monede de toate proveniențele și de toate felurile. Bani de socoteală, monede reale, monede austriece, turcești, rusești și câteodată monede franceze, engleze, italiene, monede având curs în țările de proveniență, monede demonetizate și scoase din circulație, toate se găsesc în Principate, se primesc, circulă într-o învâlmășeală dăunătoare tuturor, cu excepția zarafilor. Aceștia măresc încurcătura generală, stimulând mobilitatea cursurilor de schimb ale tuturor acestor monede“.

**Alexandru
Ioan Cuza
nevoit
să abandoneze**

Banii de socoteală la care se referea călătorul francez erau reprezentați de leul de

„Legea pentru înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monedelor naționale“
sus: monedă de aur de 20 de lei,
cunoscută și sub numele de polul din aur

mas ca un memento pentru vechii stăpâni. De aceea, măsurile luate după moartea voievodului au vizat deopotrivă pedepsirea românilor transilvăneni și ruperea legăturilor cu Țările Române extracarpătice, fiindcă – se spunea – „ruina și primejdia” de acolo veniseră.

Pentru români, dimpotrivă, fapta lui Mihai – cu un grad de conștientizare mai mic în epocă – a rămas ca o binecuvântare. Ea a fost receptată încă de-atunci, de către mulți, ca având conotații etnice, din moment ce martorii spun că țărani s-au ridicat la luptă contra nobililor unguri, împinși de încrederea că aveau un principe din națiunea lor. Mai târziu, pe bună dreptate, actul de la 1599 – 1601 s-a transformat în simbol al unității naționale românești. Au fost atunci anumite momente în istoria Transilvaniei în care

lunga perioadă de asuprire, discriminările, timide inițial, dar accentuate mereu, prin șerbirea în masă, prin confiscări, prin actele din 1366 (ale lui Ludovic de Anjou), prin *fraterna unio* după 1437, prin Tripartitul lui Werböczy din 1517, prin statuarea regimului celor trei națiuni și patru religii etc., păreau uitate și trecute. În locul acuzelor și disprețului, al aparatelor de tortură, al etichetărilor de hoți, jefuitori, răufăcători, al traiului umil, la marginea societății, păreau că se vor așeza demnitatea, colaborarea și înțelegerea. Totul a fost însă o iluzie,

din cauza momentului neprielnic, gravelor deosebiri de mentalitate, urilor acumulate în timp, exceselor și violențelor, venite din ambele tabere. Armata lui Mihai a fost percepută de stări, de vechii stăpâni, ca o oaste de ocupație, inamică, care trebuia sabotată, pe de o parte, iar pe de alta, această forță militară a făcut rechiziții forțate, a jefuit, a atacat, a luat măsuri silnice, într-un mediu ostil, al unor autorități ostile.

Uciderea lui Mihai Viteazul, tablou de Constantin Lecca

Toate acestea, dar mai ales stăpânirea românească sau ideea că s-ar fi putut impune o asemenea stăpânire, nu au fost niciodată uitate și nici iertate de unii. De aici violențele de limbaj și de acțiune îndreptate de stări contra românilor și invers. Stările erau înspăimântate de perspectiva Transilvaniei organizate ca stat românesc, încins la sud și est de alte două state românești. Totuși, unii cunoscători unguri și sași ai istoriei trăgeau semnale de alarmă: dinspre Valahia și chiar Moldova, agregate politice prin impulsuri venite din Transilvania, dinspre aceste două state românești vasale

odinioară Ungariei veneau semne rău prevestitoare la 1600. Mihai dăduse destule exemple despre intenția de a-și fixa centrul stăpânirii sale în Transilvania, de a schimba în folosul său sensul ideii de *restitutor Daciae*, de a se chema „crai”, de a conduce din Alba-Iulia blocul politic creat, de a fi principe ereditar, de a obține acordul împăratului pentru acest plan al său etc. Mihai a vrut să impună o dublă cărmuire, cu un domn

la București (fiul său, Nicolae) și altul, ca instanță superioară, la Alba-Iulia (el însuși). La fel era planul și în Moldova: un domn deplin la Iași (tot Nicolae și apoi nepotul domnului, Marcu) și altul la Alba-Iulia (el însuși). Fiul său urma să moștenească domnia în fiecare dintre cele trei țări.

Era o concepție dinastică unificatoare și ereditară, cu Mihai Viteazul domn suprem („crai”) la Alba-Iulia și cu alți doi domni (rude de sânge) la sud și est de Carpați. Organizarea acestui centru de stat românesc în Transilvania nu venea atât din trecut, cât privea spre viitor. Un popor mare, dar divizat, se organiza unitar sub aspect politic, după cum observa în secolul al XVII-lea cronicarul transilvănean Gheorghe Brancovici: „Domnul Mihaiu [...] au lăsat puterea neamului românesc, cu fericire stăpânind Măriia Sa câte trei țări, adică Ardealul, Moldova și Țara Muntenească”.

(Continuare în p. 32)

Nicolae Suțu

nostim la întrebări precum: «Cu cât ai cumpărat măgarul acesta?» să se răspundă: «Cu 20 de români!»⁴. În cele din urmă, dincolo de rumoarea dezbaterii intelectuale, neavând sprijinul extern necesar și nici suficiente resurse financiare, Alexandru Ioan Cuza a fost nevoit să abandoneze ideea emiterii unei monede naționale.

Conturile statului ținute în lei noi și bani

După ocuparea tronului de către principele Carol I, în *Constituția* adoptată în același an, 1866, referitor la atribuțiile domnului, în art. 93, se preciza: „El are dreptul de a bate monedă, conform unei legi speciale”. Având în vedere însă starea de de-

pendență a României față de Imperiul Otoman, chiar dacă noua lege fundamentală nu conținea nicio referire la acest aspect, în legătură cu dreptul statului român de a bate monedă națională, trebuia să existe un punct de vedere al puterii suzerane. De aceea, statul român a desfășurat o intensă activitate diplomatică, cu scopul de a determina puterea suzerană să recunoască formal dreptul statului român de a emite monedă națională.

În primul proiect al Porții cu privire la recunoașterea lui Carol I ca principe se menționa: „Ca și în trecut, Principatele Unite nu vor conferi decorațiuni și nu vor bate monedă”. Datorită sprijinului

puterilor garante și atitudinii guvernului român, această atitudine, inițial, categoric obstrucționistă, a dobândit, în toamna anului 1866, câteva accente binevoitoare. Astfel, în firmanul de investitură înmănat de sultan principelui Carol I, la 13 octombrie 1866, se preciza că autorizația acordată Principatelor Unite [Poarta continua să folosească această denumire a statului român - *n.n.*] de a avea o monedă specială, «purtaș un semn al guvernului nostru, ce va fi decis ulterior între Sublima Noastră Poartă și Tine»⁵, va fi considerată fără efect, atâta vreme cât această decizie nu va fi luată. O lună mai târziu, o scrisoare a marelui vizir consemna un mic pas înainte, prin aceea că se accepta ca moneda de aramă să nu aibă niciun semn distinctiv, ceea ce nu era valabil pentru cele din aur și din argint. Așa cum aprecia Victor Slăvescu, recunoașterea limitată și ambiguă de către Poartă a dreptului de a bate monedă a semnat deschiderea drumului către independența monetară și chiar politică a României.

Caracterul urgent al problemei monetare a impus elaborarea unui proiect de lege, întocmit de Petre Mavrogheni, ministrul de Finanțe în Guvernul Ion Ghica. Dar, la 1 martie 1867, a avut loc o schimbare de guvern, primul ministru devenind C.A.I. Kretzulescu, în timp ce Departamentul Internelor a revenit lui Ion C. Brătianu, care a dobândit o situație precumpănitoare în ceea ce privește con-

Alexandru D. Moruzi

„socoteală“, o monedă fictivă, care nu avea o existență reală, dar care îndeplinea rolul de etalon monetar, toate celelalte monede fiind raportate la el.

Leul a fost la origine o monedă reală, din argint, talerul cu leu sau *Löwenthalerul*, emisă în Țările de Jos în 1575. Această monedă a circulat și în Țările Române de la sfârșitul secolului al XVI-lea până în secolul al XVIII-lea, sub numele de leu, pentru că avea pe revers efigia unui leu rampant. Fiind o monedă bună, a lăsat o impresie durabilă în mentalul colectiv, astfel încât, deși a dispărut din circulație, ea a rămas ca reper în mințile oamenilor și a devenit monedă de calcul în practica cotidiană.

Statuarea legală a leului ca monedă de calcul s-a realizat prin Regulamentele Organice, potrivit cărora 1 leu avea 40 de parale, iar 1 para era alcătuită din 3 bani, deci toate calculele aveau în vedere că 1 leu=120 bani. Astfel, orice tranzacție și orice impozit se calculau în lei, dar se plăteau în galbeni, irmilici, ruble, franci. Dacă prețul unui cal într-un târg era de 50 de lei, acesta putea fi cumpărat cu următoarele monede reale: 5 galbeni (25 lei) plus 3 iuzluci (15 lei) plus 400 parale (10 lei), dar numai în acel târg, deoarece valoarea cursurilor putea înregistra diferențe foarte mari de la o localitate la alta și de la o zi la alta.

Löwenthalerul

Tot prin Regulamentele Organice s-a încercat unificarea cursurilor monetare din ambele Principate. Deoarece leul era o „monedă fictivă al cărei chip n-are ființă și, prin urmare, nicio statornicie“, cum scria cel dintâi economist român, N. Suțu, cursurile

46. Cu toate aceste neajunsuri, istoricul Gheorghe Zane era convins că leul de calcul și-a adus contribuția, deloc de neglijată, în a-i obișnui pe români cu exercițiul calculelor și în a le dez-

volta spiritul de apreciere cantitativă, cultivându-le chiar „spiritul de speculație“.

După Unirea din 1859, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, s-a încercat emiterea unei monede proprii, propunându-se numele de *romanat* sau de *român*, după

Piastru otoman

au continuat să difere. Încercând să explice Comisiei Centrale de la Focșani (avea sarcina unificării legislației din cele două Principate după Unirea din 1859) cum stăteau lucrurile cu „sistema noastră monetară“, economistul Alexandru D. Moruzi spunea: „în loc de o singură unitate, noi avem trei, adică trei chipuri de a prețui valorile: leul vistieriei, acel al Iașului și acel al Galațiului, care nu sunt deopotrivă. Un galben prețuiește aici 31½, acolo 37, dincolo

modelul francului francez. S-a contractat un împrumut extern destinat emiterii românilui, s-au realizat schițele, însă mai mulți cărturari au început să formuleze public întrebări cu privire la oportunitatea adoptării numelui de *român* pentru moneda națională. Ion Heliade Rădulescu comenta: „auzul românului nu suferă a se zice: s-a dat o *sută de români* (ca o *sută de franci*) pe un bou“. La rândul său, economistul Dionisie Pop Marțian completa: „ar fi

rioadă de tranziție, în care inițiativa și curajul ministrului de Finanțe, Ion C. Brătianu, s-au manifestat din plin. Mai întâi, s-au realizat monedele din aramă. Guvernul român a comandat, în 1867, monetăriilor Watt & Co. și Heaton din Birmingham batera acestor piese în valoare de 4.000.000 lei. Primul transport cu monedă divizionară a sosit în țară în februarie 1868. La șase luni după aducerea primelor monede de aramă în țară, s-a trecut la demonetizarea monedelor mărunte străine.

Toți susținătorii instituirii sistemului monetar național știau că numai moneta etalon (de aur și de argint) era expresia independenței politice și economice. De aceea, Ion C. Brătianu, ministru de Finanțe în guvernele Ștefan Golescu și Nicolae Golescu, în perioada octombrie 1867 noiembrie 1868, a luat două hotărâri importante, care nu respectau nici înțelegerea cu Imperiul Otoman din 1866, nici legea monetară din 1867, respectiv: 1. batera monedelor de aur și de argint, fără ca acestea să poarte semnul special, cerut de Poartă; 2. monedele românești să poarte efigia principelui Carol, nu armele țării, așa cum prevedea legea.

Pentru punerea în practică a acestor decizii, au fost comandate în străinătate stanțele monetare cu efigia lui Carol I, precum și 100 de monede de aur de 20 de lei, cunoscute și sub numele de polul din aur, care aveau legenda: „CAROL, DOMNUL ROMÂNILOR”. Au urmat reacții de împotrivire atât în interior, cât și în

exterior. Pe plan intern, se reproșa înlocuirea armelor țării cu efigia domnului, situație în care I.C. Brătianu a replicat în Parlament: „Pentru Dumnezeu, nu mai ridicăți această chestiune, lăsa-ți-o, lăsa-ți-o după ce se va dobândi principiul de a avea o monedă!”. Pe plan exterior, energicele proteste ale Imperiului Otoman și Austro-Ungariei au determinat guvernul român să oprească batera monedelor și să nu le pună în circulație pe cele existente.

Problema monetară a rămas pe agenda guvernelor care au urmat, chiar dacă I.C. Brătianu

mitrie Ghica a cerut marilor puteri, prin nota din ianuarie 1870, recunoașterea oficială a denumirii de România, noul guvern condus de Al.G. Golescu a inaugurat cu un fast deosebit, la 24 februarie 1870, Monetăria Statului din București.

Cu acel prilej, Monetăria din București a bătut 5.000 de piese din aur de 20 lei și 400.000 piese din argint de 1 leu (C. Moisil). Având în vedere valoarea totală de 500.000 lei, raportată la nevoile circulației, această primă emisiune a Monetăriei Statului a avut o semnificație

Leul, azi

nu a mai deținut portofoliul Finanțelor. Susținerea Franței și argumentul consecințelor economice dezastruoase ale menținerii unei circulații monetare eterogene au convins Imperiul Otoman să renunțe la condiția semnelui special, dar intenția Guvernului Dimitrie Ghica de a înlocui armele țării cu efigia domnului a provocat un serios conflict diplomatic cu Poarta, precum și refuzul Franței de a aproba batera monedelor românești la Monetăria din Paris. În acest context, după ce Guvernul Di-

simbolică, exprimând intenția României de a merge hotărât înainte pe drumul baterii monedei naționale, singura renunțare fiind schimbarea legendei polului din aur, care a devenit „CAROL, DOMNUL ROMÂNIEI”.

Așadar, în pofida instabilității politice care a marcat primii ani de domnie ai principelui Carol, obiectivul național al instituirii monedei naționale a fost realizat, pentru că a fost urmărit de toate guvernele, indiferent de orientarea lor politică. ■

Petre Mavrogheni

ducerea generală politică a guvernului. Cu sprijinul total al lui I.C. Brătianu, proiectul de lege conceput de P. Mavrogheni a fost votat cu o mare majoritate în Cameră, la 29 martie, și în Senat, la 6 aprilie, devenind „Legea pentru înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monedelor naționale”, promulgată de domn la 22 aprilie/4 mai 1867.

Actul normativ prevedea explicit: 1. unitatea monetară a României era leul, definită ca reprezentând 5 g argint cu titlul de 835‰; 2. se adopta sistemul monetar zecimal, leul fiind împărțit în o sută de părți, denumite bani; 3. urma să fie bătute și să intre în circulație următoarele monede: a. din aur (20, 10 și 5 lei); b. din argint (2 lei, 1 leu și 50 de bani); c. din aramă (10 bani, 5 bani, 2 bani și 1 ban); 4. „moneta va avea pe de o parte armele țării și pe de alta indicațiunea valorii nominale și anul”; 5. monedele

de aur și de argint ale Franței, Belgiei, Italiei și Elveției aveau drept de circulație ca și moneda legală a țării, în timp ce ale celorlalte țări mai puteau circula încă șase luni după prima emisiune a monedelor românești de aur și de argint; 6. după emiterea monedei de aramă, conturile statului urma să fie ținute în lei noi și bani, „toate stabilimentele publice, toți bancherii, comercianții și industrialii” fiind obligați „a țineea registrele și contabilitatea lor în lei și bani”.

Legea cuprindea și aspecte

care nu erau precizate explicit, dar care se pot deduce din conținutul legii, precum: 1. adoptarea sistemului bi-metalist, așa cum era și în Uniunea Monetară Latină, constituită prin Convenția monetară din 23 decembrie 1865 și care reunea Franța, Belgia, Italia și Elveția; 2. conținutul în aur al leului era 0,3226 g cu titlul de 900‰; 3. raportul dintre aur și argint era 1:14,5.

Obiectiv național urmărit de toate guvernele

Astăzi, după un secol și jumătate de utilizare a sistemului zecimal bănesc, instituirea acestuia ni se pare

o măsură naturală, care a simplificat foarte mult calculele. În realitate, schimbarea deprinderilor celor care au fost contemporanii acestei reforme a presupus un real efort de adaptare. Nu întâmplător, Legea era însoțită de o anexă, intitulată „Tabela de transformare a leilor vechi și parale în lei noi și bani și viceversa”, în conformitate cu care urma să fie lichidate „toate datoriile contractate înaintea legii de față în lei vechi și parale, a căror răfuire se face în urmă” și transformate toate conturile, contractele, polițele, obligațiunile. De asemenea, prin

Ion C. Brătianu

„publicațiunile” ministrului de Finanțe, se explica algoritmul pentru a transforma corect o sumă din lei vechi și parale în lei noi și bani și invers.

Legea a intrat în vigoare începând cu 1 ianuarie 1868, dar înlăturarea haosului monetar nu s-a realizat peste noapte. A fost necesară o pe-

Mareșalul Rodion Malinovski

Deși nu a făcut parte din conspirația care l-a răsturnat pe Antonescu la 23 august 1944, Avramescu a făcut un gest de onoare la 22 august, la orele 22.45, anunțându-și demisia la Marele Stat Major pentru a evita decimarea Armatei 4 în fața iminentei ofensive sovietice și a lipsei de colaborare cu germanii.

După actul de la 23 august 1944, numele lui Gheorghe Avramescu continuă să apară în diferite note informative legate de tumultuoasa viață politică din România. De exemplu, la 30 octombrie, Serviciul Informații din cadrul Ministerului de Război vehicula numele său ca posibil titular la Apărare, în contextul negocierilor pentru formarea unui nou guvern condus de generalul Constantin Sănătescu. La 9 noiembrie, o altă informare vorbea despre

faptul că Avramescu, care își conducea la acea dată trupele în Ungaria, ar fi spus soldaților că românii nu le trebuie Budapesta și că „acelora care le trebuie [adică sovieticilor - n.n.], să vină ei să lupte pentru a o cucerii“.

În ianuarie 1945 are loc un incident mult mai grav: prin liniile controlate de Avramescu a fost facilitată trecerea spre Germania a unor legionari în frunte cu Ilie Sturza, ginerele lui Avramescu episod asupra căruia vom reveni.

Generalul Nicolae Dragomir, adjunctul comandantului Armatei 4, informează Marele Stat Major despre gravitatea evenimentului și Avramescu este rechemat în țară, sub pretextul că, urmând a împlini curând 60 de ani, a cerut să fie trecut în rezervă cu începere din 10 ianuarie.

Marea surpriză vine la nici trei săptămâni, atunci când mareșalul sovietic Rodion Malinovski solicită în mod expres rechemarea lui Avramescu în fruntea Armatei 4, pe motiv că s-ar fi diminuat

capacitatea combativă a trupelor după plecarea lui. Măgulit, Avramescu acceptă și este rechemat între cadrele active din data de 9 februarie. Total pe neașteptate, la 2 martie, Gheorghe Avramescu este ridicat din mijlocul trupelor sale și arestat, a doua zi fiindu-i reținută și familia.

Dispariția lui Avramescu, fără ca autoritățile române să fie notificate, a dat frâu liber zvonurilor, majoritatea fanteziste. Ofițerii vorbeau despre posibilitatea arestării lui Avramescu pentru că ar fi sprijinit fuga lui Rădescu din țară (în realitate, acesta se afla la Legația britanică din București) ori că s-ar fi opus cererilor sovietice de a aduce pe front alte 18 divizii pe motiv că „s-a saturat să mai verse sânge românesc“.

De ce l-a chemat Malinovski pe Avramescu pe front în februarie, pentru ca să-l aresteze la 2 martie și să-l execute a doua zi (să notăm totuși să sovieticii vor susține peste ani că generalul a fost victima unui atac aerian al inamicului)? În opinia noastră, și nu numai, trebuie luate în calcul două elemente: familia și, mai ales, contextul politic din februarie 1945.

În privința familiei trebuie să notăm simpatiile legionare puternice ale soției generalului, Adela Avramescu, dar mai ales ale ginerului Ilie Vlad Sturza și ale fiicei Felicia Avramescu-Sturza. Documentele de arhivă relevă faptul că Ilie Sturza a trecut

Militari români pe străzile Budapestei

**Februarie
1945**

A PUS LA CALE GENERALUL AVRAMESCU UN „23 AUGUST PE INVERS“?

GHEORGHE ONÎȘORU

În februarie 1945, România era scena unor violente lupte politice, forțele pro-comuniste urmărind răsturnarea guvernului de coaliție condus de generalul Nicolae Rădescu. În timp ce în țară tensiunea era maximă, armatele române luptau în Ungaria și Cehoslovacia alături de trupele sovietice, dovadă o excelentă capacitate combativă. Unul dintre generali care se remarcaseră încă de pe Frontul de Est era Gheorghe Avramescu, iar în jurul acestui personaj s-a născut legenda că ar fi încercat să iasă cu Armata 4 pe care o comanda din dispozitiv și să întoarcă

armele contra sovieticilor, încercând „un 23 August pe invers.“

Despre acest subiect s-a scris și s-a vorbit mult după decembrie 1989 (Magazin istoric, nr. 10/1995; 5/1997), printre cei care l-au abordat fiind regretatul Florin Constantiniu, Stelian Tănase ori Alesandru Dușu. Revenim asupra lui pentru că noi documente provenind din arhivele fostei Securități vin să completeze un scenariu demn de un film de succes.

Născut la Botoșani, la 26 ianuarie 1884, Avramescu a comandat în timpul celui de Al Doilea Război Mondial trupele de elită ale vânătorilor de munte. El s-a remarcat nu doar prin calitățile de strateg, dar și prin maniera civilizată cu care a tratat populația civilă din teritoriile ocupate. Astfel, serviciile secrete luau notă, încă de la 23 septembrie 1943, despre faptul că generalul ar fi fost tolerant și chiar ar fi „protejat pe bolșevici“, fapt pentru care sovieticii i-au mulțumit prin răspândirea de manifeste cu ajutorul aviației.

Cinci zile mai târziu, o altă notă informativă semnală faptul că emisiunea în limba română a postului de radio Moscova comenta pe marginea felului în care Avramescu „a tratat populația sovietică“, ceea ce l-a făcut pe Iuliu Maniu să afirme că, în cazul previzibil al ieșirii din alianța cu Germania, „generalul Avramescu se desemnează cel puțin ca omul tratatelor cu rușii.“

Revenit în țară pentru a fi operat de peritonită la Spitalul Militar din Capitală, deși vizitat chiar de mareșalul Antonescu în timpul convalescen-

ței, Avramescu a fost pus sub strictă observație a serviciilor secrete, în fața locuinței sale fiind instalat un post de urmărire. Astfel, era semnalată chiar o întâlnire la începutul lunii noiembrie 1943 a generalului cu Petru Groza, cunoscut pentru vederile sale pro-comuniste, însă fără descoperirea de informații care să probeze o implicare a lui Avramescu în jocurile opoziției. Nu au lipsit nici momentele tragicomice, cum a fost incidentul din 25 noiembrie 1943, când mașina agenților care-l urmăreau pe general a rămas în pană de acumulator.

neva să ia legătura cu Avramescu pentru a pune planul în aplicare. Horia Sima cunoscând pe Popp Ioan ca un element devotat cauzei organizației legionare, căruia putea să i se încredințeze o astfel de misiune, a hotărât ca Popp Ioan împreună cu Marcu Justin, sublocotenent de rezervă, prieten cu Ilie Sturza, să treacă linia frontului și să meargă la Avramescu Gheorghe...

Așa după cum am arătat, în luna februarie 1945, auzind că generalul Avramescu Gheorghe ar fi unul din succesorii lui Rădescu la conducerea guvernului, m-am deplasat la Sibiu, unde acesta locuia împreună cu familia, întrucât comandamentul Armatei 4 se afla în orașul respectiv... În convorbirea noastră au fost abordate probleme de ordin general...

Discuțiile au fost mai mult de principiu, mai ales că în permanență a fost de față soția sa... din discuțiile căreia am putut să-mi dau seama că acesta dorea ca cu întreaga familie să treacă linia frontului în Apus...

Plecând de la Avramescu Gheorghe, în curtea casei sale din Sibiu l-am întâlnit pe Popp Ioan îmbrăcat militar cu gradul de sergent, care mi-a spus că ar vrea să fie schimbat din misiunea ce o avea, deoarece Avramescu Gheorghe nu se hotărăște să treacă linia frontului la nemți. I-am spus lui Popp Ioan să aibă răbdare, că am să mai vin eu să vorbesc cu generalul și poate am să

reușesc să-l determin. După aceea am plecat și nu l-am mai văzut (sic!) nici pe Avramescu Gheorghe și nici pe Popp Ioan...

Varianta lui Nicolae Pătrașcu a fost confirmată de informațiile obținute de Securitate prin folosirea tehnicii operative, introduse cu începere de la 11 ianuarie 1965 în locuința Adelei Avramescu, care supraviețuise gulagului rusesc și fusese repatriată în ianuarie 1956. Securitatea a deschis în 1965 dosarul „Pământeanul”,

De la stânga la dreapta: Horia Sima, Petre Ponta și Nicolae Pătrașcu

pentru elucidarea circumstanțelor în care a dispărut în martie 1945 generalul Avramescu. Iată concluziile la care a ajuns.

„În urma măsurilor întreprinse a rezultat că «Pământeanul» ar fi fost arestat deoarece aflându-se pe Frontul de Vest a ținut la domiciliul său pe un anume Popp Ioan, zis și Șerban Constantin, fost legionar, trimis de Horia Sima pentru a-l determina pe «Pământeanul» să treacă de partea trupelor hitleriste.

De asemenea, a mai rezultat că Avramescu Adela, soția lui «Pământeanul», a avut cunoștință de misiunile lui Popp Ioan zis Șerban Constantin și

împreună cu fiica sa Felicia Sturza-Avramescu exercitând chiar influență asupra lui «Pământeanul» pentru a trăda.

Din studierea unor documente privind procesul lui Popp Ioan zis Șerban Constantin, condamnat la moarte și executat, respectiv procesul verbal de interogatoriu luat comandantului legionar Pătrașcu Nicolae, s-a mai stabilit că Popp Ioan a fost trimis de Horia Sima cu misiunea arătată mai sus împreună cu un anume Marcu Justin, fost legionar, identificat de noi în raionul Făgăraș.

Din discuțiile purtate cu Avramescu Adela aceasta s-a dovedit a fi nesinceră și a căutat să ascundă relațiile avute cu cei doi trădători, motivând că ea nu-și amintește de nimic...

Așadar, toate aceste informații confirmă faptul că în cercul intim al generalului Avramescu au fost construite relații extrem de periculoase la momentul februarie 1945 cu legionarii lui Horia Sima, prin implicarea directă a ginerului Ilie Sturza.

Al doilea element care trebuie luat în calcul pentru decodarea deciziei de eliminare a lui Gheorghe Avramescu este de ordin politic. Este vorba despre implicarea lui în lupta pe care generalul Nicolae Rădescu a dus-o în februarie 1945 împotriva forțelor pro-comuniste.

Jocurile comuniștilor pentru sabotarea Guvernului Nicolae Rădescu au fost puternic perturbate de opoziția

linia frontului și a purtat negocieri direct cu Horia Sima în vederea realizării unei întoarceri a frontului prin defectiunea unui corp de armată, în speță cel condus de Gheorghe Avramescu. Familia era la curent cu inițiativa, fapt demonstrat și de declarația dată Securității, la 7 octombrie 1964, de Maria Mocanu Neagu, doica lui Paltin Sturza (fiul Felicii și al lui Ilie Vlad, care avea nouă luni în februarie 1945).

Maria Mocanu fusese arestată împreună cu Adela Avramescu, Felicia Sturza și copilul, împreună cu alte persoane din anturajul familiei, la 3 martie 1945. Iată extrasele cele mai importante din mărturia ei: „La data de 3 martie 1945 s-a prezentat (sic!) la domiciliul familiei Avramescu din Luceneț, Cehoslovacia, doi sau trei ofițeri sovietici, care au anunțat-o pe Adela Avramescu să-și facă bagajele și împreună cu familia să se pregătească pentru a pleca la București, unde – așa cum spuneau sovieticii – se află plecat generalul Avramescu... Am mers cu mașinile în ziua 3.03.1945 până pe la orele 13.00, ajungând într-o localitate (nu-mi mai reamintesc cum se numea), la un comandament sovietic.

Aici am oprit, spunându-mi-se: «Aici se află domnul general, stă la masă». Am fost luați cu toții, respectiv Adela Avramescu, Felicia Sturza, Glavce Tatiana, doctorul Tetulescu, Ion (ordo-

Generalul Nicolae Rădescu

nanța...), subsemnata împreună cu copilul lui Ilie Sturza... și am fost introduși într-o cameră. În această cameră ni s-a adus o masă și doi ofițeri sovietici ne-au invitat să punem pe acea masă tot ce aveam prin buzunare. Toți au scos ce au avut prin buzunare și au pus pe masă.

Felicia Sturza stătea cu mâna dreaptă în buzunarul de la pantaloni (era îmbrăcată în pantaloni) și în momentul când unul din ofițerii sovietici i-a spus din nou să scoată mâna din buzunar, a scos un pistol și a vrut să se sinucidă, însă intervenind un alt ofițer sovietic, s-a repezit la Felicia și focul a fost tras în sus...

În noaptea de 4/5.03.1945, în jurul orelor 24.00, a venit o mașină cu niște ofițeri sovietici care a luat pe Adela Avramescu și Felicia Sturza...

Faptul că Felicia Sturza a vrut să se sinucidă este elocvent pentru implicarea ei în conspirația soțului. Ea și-a dat imediat seama că sovieticii au descoperit conspirația. Discuția la care ne-am referit deja dintre Ilie Sturza și Horia Sima a avut loc la Budapesta și detaliile oferă Nicolae Pătrașcu.

Fiind în stare de arest, comandantul legionar declara la 21 aprilie 1955: „La Budapesta a venit ginerele lui Avramescu, anume Sturza Ilie Vlad. În același timp a venit la Budapesta și Horia Sima, cu care a luat legătura Ilie Sturza. În urma discuției între Horia Sima și Sturza s-a hotărât ca Popp Ioan și Marcu Justin să treacă frontul și să meargă în România

pentru a lua legătura cu generalul Avramescu... Când am fost la Horia Sima mai era de față și un colonel german de aviație... Am dedus că Popp Ioan urma să ia legătura cu generalul Avramescu pentru a-l determina să treacă în Germania...”

După zece ani, la 9 ianuarie 1965, așadar după eliberarea din închisoare, Nicolae Pătrașcu oferea în timpul unui interogatoriu luat la Sibiu interesante detalii suplimentare legate de Avramescu: „Când am ajuns la Budapesta, l-am întâlnit (sic!) pe Ilie Vlad Sturza și pe profesorul Marcu Justin, ambii legionari, care trecuseră linia frontului și au luat legătura cu Horia Sima, care întâmplător se găsea la Budapesta, căruia Ilie Vlad Sturza i-a spus că el este ginerele generalului Avramescu Gheorghe, comandantul Armatei 4 pe Frontul de Vest, și i-a făcut propunerea ca prin influența lui, Avramescu să fie determinat să întoarcă armele și să treacă de partea trupelor hitleriste. Horia Sima a fost de acord cu propunerea respectivă și a hotărât ca ci-

nent Doroftei Alexandru, însoțitor al generalului Avramescu Gheorghe.

În ziua de 3 martie 1945, organele sovietice au mai arestat de la domiciliul lor de pe front pe Adela Avramescu, soție a generalului, și fiica lor, Felicia Sturza-Avramescu.

Adela Avramescu fiind deportată în U.R.S.S., de unde a fost repatriată în ianuarie 1956, încă de când se afla acolo și după venirea în țară a făcut nenumărate cereri către autoritățile sovietice prin care a solicitat să i se comunice ce anume se cunoaște despre soțul și fiica ei.

În urma insistenței respectivei, Comitetul executiv al Crucii Roșii și Semiluna sovietică, prin adresa nr. 4.523-25 din 25.06.1963, a comunicat Crucii Roșii a R.P.R. că Avramescu Gheorghe a decedat la data de 3 martie 1945 în apropiere de orașul Jászbereny, în timpul unui bombardament al aviației germane, și a fost înmormântat în cartierul Soshalom, un cartier al orașului Budapesta, în care sens a trimis și o fotografie ce reprezintă mormântul defunctului.

Prin aceeași adresă s-a comunicat că Felicia Sturza s-a sinucis la 6 martie 1945 și nu se cunoaște unde este înmormântată...

În scopul verificării... au fost identificați și audiați următorii: general de rezervă Dragomir Nicolae, locotenent de rezervă Doroftei Alexandru și alții, care au fost repatriați în țară în ianuarie 1956.

Generalul Avramescu lângă o bucatărie de campanie

Din declarațiile acestora a rezultat că generalul Avramescu Gheorghe se afla în viață și la data de 14.03.1945...

Astfel, Doroftei Alexandru în declarațiile date a arătat că în perioada 3 - 14 martie 1945, în timp ce se afla depus sub stare de arest într-un local de pe teritoriul Ungariei, a constatat că în aceeași clădire se afla depus și generalul Avramescu Gheorghe, pe care l-a identificat după mersul său apăsător și legănat și după tusea seacă...

De asemenea, Dragomir Nicolae a arătat că în noaptea de 2/3 martie 1945, după arestare, fiind transportat cu mașina într-o localitate necunoscută, a avut prilejul ca la lumina farurilor mașinii să-l vadă pe generalul Avramescu Gheorghe într-o altă mașină, asupra căreia s-au tras la un moment dat rafale de gloanțe trasoare. După acest eveniment, Dragomir Nicolae l-a revăzut pe generalul Avramescu în aceeași mașină atunci când a sosit în locul unde a fost dus.

În procesul cercetărilor s-a mai stabilit că generalul Avramescu Gheorghe a fost arestat de organele sovietice pentru faptul că acesta a găzduit la

domiciliul său de pe front pe fugarii legionari Popp Ioan, zis sergent Șerban Constantin, și Marcu Justin, zis sublocotenent Marin, trimiși de Horia Sima cu misiunea de a-l determina pe generalul Avramescu să trădeze patria și împreună cu familia sa să treacă de

partea trupelor hitleriste..."

După cum se poate observa, asupra cazului pluteau încă semne de întrebare. Documentele din arhivele sovietice ar putea lămuri definitiv ce s-a întâmplat în acele zile. Putem trage două concluzii clare. Prima, generalul Avramescu a fost atras pe front de mareșalul Malinovski pentru a fi mai ușor suprimat, ceea ce s-a și întâmplat. Sovieticii nu-și puteau permite în contextul deciziei de a instaura guvernul Groza niciun pas greșit în România, iar prin capturarea lui Stoicănescu și Schmidt ei au avut posibilitatea să obțină numele lui Avramescu ca posibil conspirator. De asemenea, suntem siguri că afinitățile legionare ale membrilor familiei Avramescu erau cunoscute sovieticilor.

A doua concluzie este că un general cu experiența lui Gheorghe Avramescu nu ar fi făcut niciodată o tentativă sinucigasă și lipsită de orice perspectivă strategică de a întoarce armele contra sovieticilor în februarie - martie 1945. Așadar, să nu confundăm ce-și doreau cei din jurul lui cu ceea ce generalul ar fi putut face. ■

fermă, neașteptat de hotărâtă, a generalului. În acest sens amintim ordinul dat Poliției și Jandarmeriei la 14 februarie 1945 ca „ori de câte ori se vor mai ivi cazuri în care se încearcă schimbarea cu forța a autorităților, prefecti, primari etc., să se răspundă prin forță, prompt și fără ezitări.” De asemenea, notăm aici și luarea de poziție a premierului în ședința de guvern din 16 februarie, în care a declarat: „Dacă se continuă după avertismentul pe care îl dau, vă spun un cuvânt mare: împingeți țara la război civil.

Nu provoc pe nimeni. Însă, în situația pe care o am, mă voi opune din toate puterile și, dacă este nevoie să ajungem la război civil, îl voi face domnilor, oricare va fi rezultatul!”

În acel moment, Rădescu era în imposibilitate de a face orice mișcare care nu ar fi convenit sovieticilor, care ocupaseră practic țara. De aceea, așa cum relevă documentele Securității, generalul a avut în vedere și opțiunea unei colaborări cu legionarii fugiți din țară și germanii, pentru declanșarea unei ofensive pe front în zona unui general român care să defecteze, adică un „23 August pe invers”.

Detaliile sunt oferite în procesul-verbal de interogatoriu al pilotului Dumitru Marinescu (*Magazin istoric*, nr. 5/2014), din 12 noiembrie 1964. Acesta luptase pe frontul sovietic, căzuse prizonier și evadase. Întors în țară, la Brașov, el l-a întâlnit în ianuarie 1945 pe căpitanul de parașutiști Țanțu, care l-a

Felicia Avramescu

trimis la București pentru o misiune extrem de importantă. Aici l-a întâlnit pe comandantul legionar Constantin Stoicănescu și pe liderul fostului Grup Etnic German, Andreas Schmidt. Surpriza cea mare a fost sosirea incognito la respectiva discuție a prim ministrului. „Domnul Rădescu și-a cerut scuze că a întârziat... mi-a spus că am fost recomandat ca un pilot de nădejde care aş putea să execut o misiune de mare importanță pentru statul român, însă în mod secret, și care misiune rămâne la latitudinea mea dacă accept sau nu să o îndeplinesc. Cerând lămuriri în ce constă această misiune, Rădescu a spus că în interesele superioare ale statului au venit în țară oameni care au participat la tratativele de la Lisabona și Viena și că acești oameni trebuie să meargă înapoi la Viena cu răspunsuri la propunerile ce au fost făcute prin ei statului român de celelalte state beligerante, fără știrea U.R.S.S. Ca atare, respecti-

vii cetățeni [Stoicănescu și Schmidt – *n.n.*] trebuiau transportați în mod secret cu avionul la Viena...”

Avionul său a fost doborât de două avioane românești I.A.R. 80. Marinescu și cei doi pasageri au fost arestați de sovietici și transportați cu un avion la Moscova.

Intrebat de anchetator ce știe concret despre implicarea lui Avramescu în această operațiune, Dumitru Marinescu a declarat: „În afară de faptul că am auzit pe respectivii că și generalul Avramescu

Gheorghe ar fi implicat în activitatea subversivă despre care am arătat în prezenta declarație, nu știu ca Avramescu să fi întreprins vreo acțiune sau să aibă alte fapte concrete de natura celor expuse...”

Pe baza rezultatelor culese, la 26 ianuarie 1965 șeful Direcției de Contraintformații militare raporta Ministrului Forțelor Armate concluziile sale în privința cazului Avramescu, la două decenii de la evenimente. „În ziua de 2 martie 1945, generalul Gheorghe Avramescu, care se afla la Comandamentul Armatei 4 din localitatea Tisoveț, Cehoslovacia, în baza ordinului telefonic primit, s-a deplasat la Grupul de armate din localitatea Luceneț, unde a fost arestat de organele sovietice.

În aceeași zi, tot la comandamentul grupului de armate au mai fost arestați general Dragomir Nicolae, locțiitor al șefului de stat major al Armatei 4, căpitan Glavce Sergiu, translator, și locote-

Heinrich J.F. von Eckardt

toriul S.U.A. la Sayville, în statul Long Island, și la Tuckerton, în New Jersey. Întrucât acestea din urmă fuseseră finanțate parțial cu capital francez, după începerea războiului, au fost închise, ca urmare a obiecțiilor formulate de Paris.

Prin stațiile amintite traficul german era permis doar sub cenzură. Chiar dacă mesajele erau cifrate, ele se înaintau cenzorului american însoțite de textele clare. Pentru a face verificări când dorea, cenzorul dispunea de copii ale materialului de cifru convenit, identificat prin numărul „7972”.

La 9 ianuarie 1917, în cadrul Consiliului întrunit de Kaiser, se ia hotărârea începerii de la 1 februarie a războiului submarin total. Oficialitățile germane nu-și fac iluzii, sunt convinse că S.U.A. vor intra în luptă de îndată. Iminența ruperii relațiilor diplomatice, eventualitate pe care ambele părți voiau să o evite, a constituit motivul unui compromis care a creat un precedent exploatat ulterior de germani. Lui Johann von Bernstorff, ambasadorul german la Washington, i s-a permis să comunice cifrat cu Berlinul prin canalele folosite de Departamentul de Stat cu Ambasada americană din Ger-

mania, cu prilejul tratatelor dintre el, un partizan sincer al încetării ostilităților, și colonelul House, consilierul președintelui american, în vederea definitivării unui text pentru un Tratat de Pace.

Iunie 1912: Johann von Bernstorff (civil), alături de membrii unei delegații navale germane în S.U.A.

La doi ani de la începerea războiului, poporul american era împotriva intervenției S.U.A. în sângeroasa confruntare mondială. Democratul Wilson se afla la al doilea mandat prezidențial. Realegerea sa survenise, după o victorie nu lipsită de emoții, în urma unei campanii desfășurate sub lozincă „Ne-a ferit de război!”.

Neutralitatea fusese extrem de profitabilă pentru Statele Unite. Dacă în anul 1914 economia americană se afla în pragul unei crize grave, în doi ani S.U.A. deveneau, din debitoare, creditoare. Comenzile legate de efortul militar al beligeranților, pe care americanii, dat fiind statutul lor de neutralitate, le puteau onora indiferent din ce tabără erau adresate, revitalizaseră economia americană.

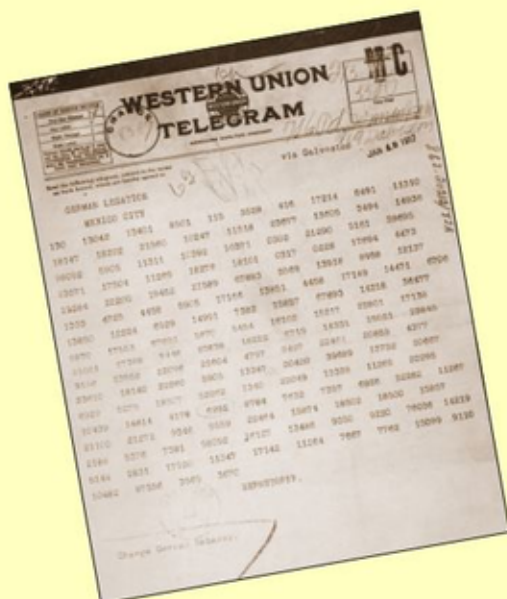
In 1917, creditele acordate Antantei se cifrau la 2,3 miliarde de dolari. Acțiunile submarinelor germane îndreptate împotriva vaselor comerciale afectau incomparabil mai mult interesele americanilor decât blocada

aliților împotriva Germaniei, cu care cifra de afaceri era foarte redusă. Împiedicarea livrărilor americane către aliați, prin războiul total al submarinelor germane, putea avea alt deznodământ decât intrarea S.U.A. în război?

De aceea, germanii preconizează un plan menit să angajeze efortul militar american pe un front în afara Europei.

TELEGRAMA ZIMMERMANN

EUGEN NICOLAESCU

Ministrul de Externe german și textul telegramei

Anul 1917. Trecuseră doi ani și jumătate de la declanșarea a ceea ce se crezuse a fi un război fulger, dar care, numai după cinci luni, se transformase, pe Frontul de Vest, într-un război pozițional. Oboseala și îngrijorarea se resimțeau în vocile celor care-și transmiteau, după obicei, felicitări și urări de bine cu prilejul Crăciunului din 1916, indiferent dacă o făceau în germană, engleză sau franceză. Se căutau cu febrilitate resursele și pârghiile unei răsturnări a situației.

● Kaiserul decide: război submarin total ● Soluția pentru a evita un război cu S.U.A.: alianța cu Mexic? ● Cenzura americană, legată la ochi ● Un cod... dezordonat, dar nu pentru britanici ● S.U.A. rup relațiile diplomatice cu Germania, dar încă nu intră în război ● Britanicii le întind „o mână de ajutor”: „Telegrama Zimmermann” ● Presa britanică laudă serviciile secrete americane pentru munca făcută de... britanici

Ministrul german la Ciudad de Mexico era Heinrich J.F. von Eckardt. Reprezentanța diplomatică pe care o conducea era de o importanță secundară, iar numărul mesajelor care-i parveneau de la Berlin, via Washington, era extrem de mic.

Însăși comunicarea dintre Berlin și Washington era sporadică din cauza unor dificultăți majore. Cele două cabluri transoceanice de care dispunea Germania pentru legătura cu continentul nord-american fuseseră tăiate de un vas britanic încă din 5 august 1914.

Acțiunea britanicilor i-a obligat pe germani să comunice peste Ocean numai prin cablurile controlate de inamic sau prin radio. Prin eter legătura se realiza între stația germană de la Nauen și una dintre cele două stații radio construite de întreprinderi germane pe teri-

mexicană un mesaj cifrat care avea să se dovedească a fi fost lucrat cu un cod mai vechi, bine cunoscut de britanici.

Până la data de 31 ianuarie, dată la care trebuia să anunțe autoritățile americane despre declanșarea războiului submarin total, von Bernstorff continua să mizeze eforturile de negociere a păcii, ceea ce l-a determinat pe președintele Wilson ca în Mesajul privind starea națiunii din 22 ianuarie, referitor la problematica internațională, să preconizeze „o pace fără victorie”. Britanicii știau deja că germanii au cu totul alte intenții, iar analiștii politici și militari englezi, care vedeau soluția salvatoare în intrarea S.U.A. în război, așteptau cu sufletul la gură reacția Washingtonului după 1 februarie.

În urma notificării făcute de ambasadorul german, în ziua de 3 februarie S.U.A. rup relațiile diplomatice cu Germania. Dar între această declarație de război diplomatică și angajarea americană în luptă contra Germaniei era o mare diferență. Președintele Wilson nu putea să nesocotească încă puternicul curent pro-german din vestul S.U.A. Cum zilele se scurgeau fără a se putea întrevădea ieșirea americanilor din expectativă, britanicii conchid că trebuie să facă ceva până ce nu va fi prea târziu.

Serviciile de informații britanice procuraseră între timp criptograma retransmisă de von Bernstorff la Ciudad de Mexico. Era cifrată cu codul „13040”, un cod parțial ordonat, aflat de multă vreme în uz,

pe care britanicii îl reconstruiseră în cea mai mare parte. Acum se putea oferi americanilor un text fără ambiguități, provenit dintr-o telegramă care nu beneficiase de canalele Departamentului de Stat.

La 22 februarie 1917, oficialii ai Amiralității britanice îi arată textul telegrammei secretarului Ambasadei americane, care ținea legătura cu serviciile secrete britanice. Americanul nu-și credea ochilor. La misiunea diplomatică americană din Londra, ambasadorul și colaboratorii lui apropiați, în timp ce ei înșiși se străduiau, nu fără dificultate, să se obișnuiască cu realitatea și implicațiile textu-

dalitatea prin care au intrat, cu întârziere, în posesia telegrammei – un agent britanic o „cumpărase” în Mexic de la un funcționar al oficiului telegrafic – și cum se face că au fost în măsură să o descifreze – subtilizaseră codul „13040” pe la începutul războiului de la un neglijent consul german.

Legenda bine articulată de britanici îmbina realitatea cu ficțiunea. Ei trebuia să ascundă față de viitorul aliat capacitatea lor deosebită de a decifra sistemele de cifru ale altor state (printre care puteau fi și S.U.A.), controlul sistematic al corespondenței care trecea prin cablurile transatlantice (inclusiv corespon-

dența americană) și faptul că agenți britanici operau în țări neutre mai importante decât Mexicul (poate și în S.U.A.!). Despre canalul real de comunicație din care au procurat telegrama dintre Berlin și Washington vor întreține și alimenta confu-

zia chiar și după zeci de ani de la consumarea evenimentelor.

Britanicii le cereau americanilor discreție absolută asupra sursei, dar le lăsau deplina libertate de a face public mesajul. Sacrificau astfel sursa de informații „13040” pentru a o salva pe „0075”.

Textul în limba engleză al incendiului mesaj a ajuns la Washington în seara zilei de 24 ianuarie. Secretarul de Stat Lansing lipsea din Capitala federală și telegrama era văzută de președinte abia la 27 februarie. În primele momente Wilson a ezitat să o dea pu-

Robert Lansing, secretar de Stat,
și ambasadorul Statelor Unite la Londra Walter Hines Page

lui, ajungeau la concluzia că impactul „Telegrammei Zimmermann” va fi mult prea mare și nu era suficientă remiterea sa la nivelul serviciilor de informații, deoarece putea fi întâmpinată cu neîncredere și suspiciune. Astfel că, la 24 februarie, ministrul de Externe britanic, lord Balfour, îl informează oficial pe ambasadorul american Page despre conținutul telegrammei. Pentru ca oficialitățile americane să poată identifica mesajul cifrat în arhivele companiei telegrafice, se furnizau câteva repere, printre care primele două grupe de cifre și ultima. Li se explica americanilor, cu un suspect lux de amănunte, mo-

În acest scop, ei caută noi aliați din rândul țărilor neutre.

Textul telegramei 158, transmise de ministrul de Externe german Arthur Zimmermann ambasadorului Bernstorff, la Washington, preciza: „Facem Mexicului o propunere de alianță pe următoarele baze: ducerea războiului împreună, încheierea păcii împreună, sprijin financiar generos și înțelegere din partea noastră că Mexicul trebuie să își recucerească teritoriile pierdute din Texas, New Mexico și Arizona.“ Într-o telegramă anterioară, ambasadorul era informat în legătură cu hotărârea de a declanșa războiul submarin total. Bernstorff era instruit să notifice guvernului american decizia în preziua datei de 1 februarie. Cea de-a doua telegramă (158), „Telegrama Zimmermann“ propriu-zisă, care conținea și planul de alianță cu Mexicul, era adresată ambasadorului german din Ciudad de Mexico, prin intermediul ambasadorului de la Washington. Von Eckardt era instruit în continuare cu ce trebuia să-i transmită președintelui mexican: „Îl veți informa pe președinte cu chestiunea aceasta deosebit de secretă de-ndată ce războiul cu S.U.A. este cert și-i veți sugera să invite, ca din proprie inițiativă, Japonia să se alăture și să medieze între noi și Japonia. Atrageți atenția președintelui că utilizarea generalizată a submarinelor noastre oferă acum perspectiva determinării Angliei ca, în câteva luni, să încheie pacea.“

In ziua de 16 ianuarie 1917, textele clare ale telegramelor adresate lui Bernstorff au fost cifrate cu codul „0075“. Nu s-a utilizat, așadar, codul „de cenzură“. Dat fiind conținutul mesajelor, folosirea codului „7972“ era exclusă. Incomoda cenzură

Nigel de Grey

americană va fi și de această dată legată la ochi. Se exploata un favorabil concurs de împrejurări. Președintele Wilson gira o a doua tentativă, aparent încurajatoare, de a pune la punct condițiile unei păci. Așa cum mai procedaseră, oficialitățile americane i-au permis lui von Bernstorff să comunice confidențial cu Berlinul chiar prin canalul lor diplomatic Berlin – Copenhaga – Washington. În ziua de 17 ianuarie telegrama ajunge la Washington, iar a doua zi oficialitățile americane o predau lui Bernstorff.

Prin bunăvoința autorităților de la Copenhaga, britanicii intrau în posesia comunicărilor care treceau prin canalul „suedez“. Și întrucât majoritatea mesajelor cifrate germane puteau fi decriptate integral sau parțial de englezi, aceștia se făceau că nu observă incorectitudinea statelor neutre implicate sau protestau formal.

Criptograma din 16 ianuarie nu era prima de acest fel analizată de britanici. Codul „0075“ intrase în funcțiune după ce în iulie 1916 fusese distribuit misiunilor diplomatice germane din Viena, Sofia, Istanbul, București, Copenhaga, Stockholm, Berna, Lugano, Haga și Oslo. După 1

noiembrie 1916, Ambasada germană la Washington transmitea, de asemenea, mesaje cu noul sistem de cifrare. Codul „0075“ era un cod „în două părți“ (dezordonat), în care atribuirea reprezentărilor cifrate nu avea nicio legătură cu ordinea alfabetică a elementelor clare.

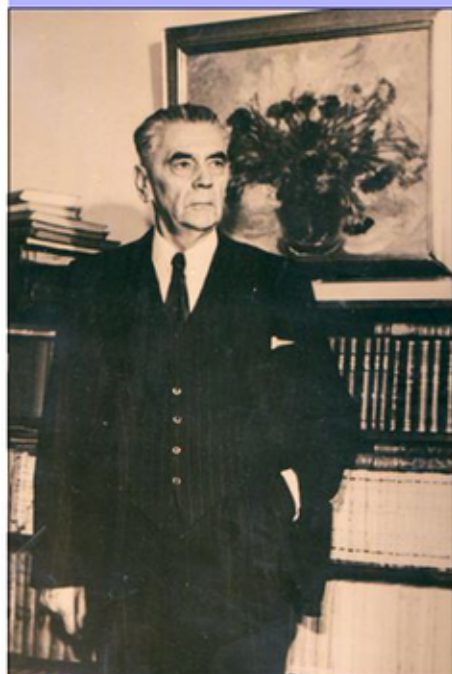
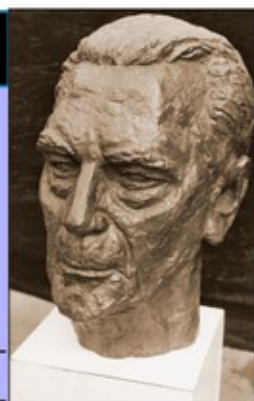
Abordarea criptanalitică a unui cod dezordonat era dificilă, întrucât identificarea valorii clare corespunzătoare unei reprezentări cifrate nu oferea nicio indicație privind semnificația grupelor de cod care o precedau sau o urmau. Decriptarea era însă ușurată de neglijențele în folosirea și păstrarea cărților-cod, de stereotipia limbajului specific, de volumul mare de comunicări care foloseau același material criptografic. O greșală enormă consta în transmiterea acelorași mesaje cu coduri diferite, unele dintre ele fiind deja compromise.

Nigel de Grey, criptologul britanic care se ocupa de codul „0075“, făcuse progrese notabile în identificarea perechilor clar-cifrant, astfel că era în măsură să ofere o descifrare parțială a mesajului din 16 ianuarie. Lectura, așa lacunară, a mesajului a atras atenția asupra importanței majore a comunicării. Rezulta cu certitudine că germanii vor începe la 1 februarie războiul submarin total, că intenționau să facă o înțelegere cu un stat (presupus a fi Mexicul), fără a se putea preciza pe ce baze și de ce era invocată o mediere cu Japonia. Dacă statul vizat era cu adevărat Mexicul, deoarece ambasadorul german de acolo nu poseda codul „0075“, era de așteptat că mesajul va fi remis destinatarului printr-un alt sistem de cifrare. Într-adevăr, în data de 19 ianuarie, Bernstorff expediază către colegul său din capitala

Ecouri, reverberații, interferențe

EMANOIL TĂTĂRĂSCU O PERSONALITATE UITATĂ

Ing. IOANA HOISESCU

*Fotografie din 1967
și bustul realizat
de Ion Lucian Murnu
și aflat la Muzeul de Artă din Craiova*

Prin bunăvoința domnului prof. univ. Valeriu Râpeanu, am luat cunoștință cu multă bucurie de articolul Busturi uitate, scris de domnul prof. univ. dr. Paul Rezeanu și publicat în numărul din luna decembrie 2016 al revistei Magazin istoric, în care cunoscutul istoric al artei românești menționează existența unui bust sau, mai precis, un cap de expresie, înfățișându-l pe Emilian Tătarăscu. Este chipul unui bătrân cu trăsături puternice, un bărbat ce fusese frumos odinioară, dar căruia vicisitudinile și încercările cumplite i-au brăzdat urme adânci și i-au dat un aer de dârzenie.

În copilărie, am avut privilegiul de a-l cunoaște îndeaproape pe nenea Nolică, așa cum îi spuneam eu atunci, și chiar a-l considera „bunicul” meu, fiindcă fiecare copil are nevoie de bunici în viață, iar ai mei muriseră cu mult înainte de a mă fi născut eu.

Nolică Tătarăscu, așa cum era cunoscut în societatea bucureșteană interbelică și cum îl pomenesc și Irina Procopiu în Pagini de jurnal, a fost un fel de tată adoptiv pentru tatăl meu, avocatul Victor Hoiescu, care rămăsese orfan de mamă la 6 ani și de tată la 17 ani. Nolică l-a îndrăgit ca pe propriul lui copil, alături de fiii săi, Manole și Dinu, și l-a ajutat mult în timpul studenției la Facultatea de Drept din București, acordându-i o bursă de la Institutul de Editură și Arte Grafice „Scrișul Românesc”,

oferindu-i cu generozitate un cămin și o familie.

În încheierea articolului, domnul profesor Rezeanu scria: „Nu se știe dacă Emilian Tătarăscu a supraviețuit închisorii, unde și când a murit”.

Acest fapt m-a determinat să scriu articolul de față, pentru ca cititorii Magazinului istoric, și nu numai ei, să cunoască datele esențiale ale „unei vieți de om”, ai cărui ultimi ani au stat sub semnul unei tragedii înfruntate cu demnitate și împăcare sufletească.

În primul rând, doresc să lămuresc istoria bustului, prin care – așa de frumos spune domnul profesor Rezeanu – Emilian Tătarăscu „trăiește”.

Bustul a fost, într-adevăr, realizat de sculptorul Ion Lucian Murnu (1910 – 1984), dar nu în 1945 – 1946, ci în august – septembrie 1982, informație

ce mi-a fost pusă la dispoziție de doamna Doina Mândru, și a fost printre ultimele lucrări – posibil chiar ultima – ale artistului. A fost comandat

blicității, dar a doua zi Lansing, revenit la Washington, a fost autorizat să comunice presei o versiune parafrazată.

Pentru a verifica dacă britanicii puteau „citi” realmente mesajele codificate germane, din Washington se trimit la Londra trei telegrame expediate în aceeași perioadă de Bernstorff unor colegi latino-americani.

Printre acestea nu figura „Telegrama Zimmermann”, care, în pofida legislației americane ce proteja corespondența particulară, fusese de asemenea procurată. Se mai solicita ca britanicii să pună la dispoziția părții americane codul german. Page răspunde la prima solicitare transmițând textele clare, descifrate de britanici. În legătură cu a doua solicitare, britanicii nu considerau oportun să predea americanilor codul german, întrucât „acesta nu se mai folosea ca atare, ci cu modificări pe care doar unu – doi specialiști insulari erau în măsură să le stabilească”.

In ziarele americane din 1 martie știrea a explodat sub titluri groase: *Germania face demersuri pentru o alianță împotriva noastră. Cere Japoniei și Mexicului să se alăture.* În ziua de 2 martie, Congresul aproba înarmarea vaselor comerciale americane. Mai circumspect, Senatul ridica problema autenticității telegrammei și cerea guvernului să fie mai precis. Ca urmare, Lansing îi cere lui Page ca un membru al Ambasadei, cu concursul englezilor, să descifreze personal

New York Times anunță intrarea S.U.A. în război...

criptograma procurată de americani și să trimită la Washington textul original în limba germană. Surprinzător însă, confirmarea autenticității telegrammei a sosit chiar de la Zimmermann, care recunoștea public, la 3 martie, că transmisese un mesaj cu acel conținut.

În presa americană se vehiculau, involuntar sau cu bună știință, tot felul de versiuni fanteziste privind modul în care guvernul american a ajuns în posesia telegrammei. Cu decriptarea codului „13040” erau creditate serviciile de specialitate americane. În versiunea sustragerii textului clar, locul faptei era mutat ba la Ciudad de Mexico, ba la Washington, ba pe vasul „Halifax” cu care revenise Bernstorff în Europa, după ruperea relațiilor diplomatice germano-americane.

... și trupele americane ajung în Europa

Presa britanică lăuda exagerat meritele serviciilor de informații și de criptanaliză de peste Ocean și deplângea neputința sau lipsa de profesionalism ale celor insulare!

Perspectiva schimbării raportului de forțe indusă de declanșarea, la 12 martie 1917, a Revoluției din Ru-

sia îngrijora inclusiv guvernul american. Expectativa nu mai putea dura mult. Oficial, S.U.A. vor intra în război la începutul lunii aprilie. Sub pretextul scufundării unor vase americane de către germani, la 2 aprilie 1917, președintele Wilson propunea Congresului declararea războiului. Propunerea se vota la 4 aprilie și intra în vigoare peste două zile.

Sunt cunoscute consecințele intrării în război de partea Antantei a Statelor Unite. Este exagerat însă să se pretindă că doar „Telegrama Zimmermann” a determinat decizia S.U.A. să se implice în război. Motivația a fost mai complexă și subsuma rațiuni economice, financiare, politice și militare dictate de interesele americane de moment și de perspectivă. Este însă de necontestat rolul hotărâtor al „Telegrammei Zimmermann” în reorientarea opiniei publice americane și chiar a atitudinii unor persoane cu poziții cheie în structurile de conducere ale societății americane, reorientare care, dacă nu se înfăptuia, putea amâna sau compromite parțial obiectivele strategice americane. ■

toare gradului fiecăruia din acel moment.

În 1919, Nolică se căsătorește cu Gabriela Fotino, sora apreciatului violoncelist George Fotino, pe care o cunoaște la un bal organizat la Craiova pentru a sărbători sfârșitul războiului și de care se îndrăgostește la prima vedere. Vor avea doi fii: Manole (1920 - 1983) și Dinu (1926 - 2008), ambii născuți la Craiova.

În urma unor probleme de ordin medical, Nolică Tătăărăscu este nevoit să renunțe la cariera militară în 1921. Tot atunci s-a întâmplat ca Institutul de Editură și Arte Grafice «Samitca», cu o tradiție de peste opt decenii în arta tipografică, să intre în insolvență și să fie scos la vânzare prin licitație publică de Banca lui Costică Neamțu (*Magazin istoric*, nr. 7/2006), care acordase Institutului un împrumut în 1920 pentru a cumpăra de la Viena instalațiile complete ale unei tipografii în vederea relansării întreprinderii după pierderile suferite în urma războiului. Din nefericire, Ignat Samitca nu a mai putut rambursa acest împrumut și astfel Banca Neamțu devenise proprietara editurii.

Cu ajutorul unui unchi, astronomul Nicolae Coculescu (*Magazin istoric*, nr. 7/2016), și a soției acestuia, Emanoil Tătăărăscu se hotărăște să cumpere editura și îi dă numele de Institutul de Editură și Arte Grafice „Scrisul Românesc”. Spirit practic și prevăzător, Emanoil Tătăărăscu păstrează atât sediul, cât și pe toți angajații fostei edituri, iar pe Ignat Samitca, pen-

Ignat Samitca

tru care avea un respect și o afecțiune deosebită, îl numește directorul întreprinderii, funcție în care va rămâne până la moartea prematură în 1925. În timp, Emanoil Tătăărăscu va transforma și dezvolta editura după viziunea sa, aceasta ajungând una dintre cele mai cunoscute din Sud-Estul Europei.

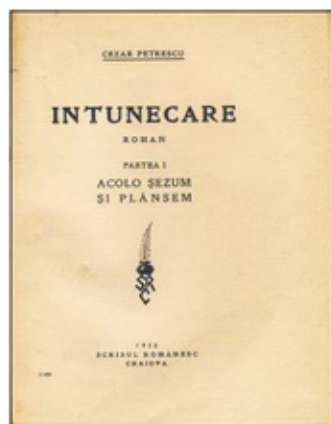
Descoperă scriitori cu har

Printre primele inițiative ale lui Emanoil Tătăărăscu se număra modernizarea întreprinderii cu mașini noi aduse

de la Leipzig. Va fi dată în folosință prima mașină de tipărit note muzicale din țară. În același timp, s-a preocupat de îmbunătățirea condițiilor de muncă ale angajaților, dotând întreprinderea cu o cantină, terenuri de tenis, dușuri și vestiare.

A inițiat publicarea unor colecții de interes industrial, cum ar fi „Bumbacul” sau „Averile pământului”, dar cea mai cunoscută și mai apreciată colecție a fost „Clasicii români comentați”, cuprinzând peste 50 de volume, colecție apărută sub direcția renumitului istoric literar Nicolae Cartoian, care a încredințat realizarea acestor ediții unor eminente critici, istorici, profesori ai învățământului universitar și secundar. De asemenea, și celebrul profesor al Conservatorului bucureștean George Breazu, fervent promotor al muzicii lui Enescu și al muzicii românești în general, a fost cooptat pentru a superviza toate edițiile muzicale.

Posedând o intuiție și un talent deosebit în a descoperi scriitori cu har, Nolică Tătăărăscu a înțeles valoarea romancierului Cezar Petrescu, cunoscut până atunci ca autor de schițe și nuvele. Publicând romanul *Întunecare* în 1928, primul mare succes de public, alături de *La Medeleni* al lui Ionel Teodoreanu, Editura „Scrisul Românesc” l-a propulsat pe Cezar Petrescu pe orbita popularității, îmbogățind literatura română cu o operă emblematică a perioadei interbelice. În Casa Memorială „Cezar Petrescu” de

Pagina de gardă a romanului Întunecare

sculptorului Murnu, după moartea lui nenea Nolică, de nora acestuia, Marigela Paschievici (1920 – 2013), care a vrut astfel să-i păstreze vie memoria. Artistul a realizat două exemplare, unul în ghips, care se găsește la Muzeul de Artă din Constanța, și pe cel în bronz, despre care ne vorbește Paul Rezeanu, și care se află la Muzeul de Artă din Craiova, prin generozitatea doamnei Marigela Paschievici. Bineînțeles că Murnu a lucrat acest bust după fotografii, pe care Marigela i le-a dat la data comenzii, fotografii ce fuseseră realizate în anul 1967, când nenea Nolică a aniversat 75 de ani de viață. Cu ocazia acelei aniversări, Marigela a dorit să-i facă un cadou mai aparte și i-a organizat o sesiune de fotografii, realizate de un fotograf profesionist, la ei acasă. Fotografiile îl înfățișează pe Emanoil Tătăărăscu într-o postură de sobră eleganță, așa cum și-l amintesc toți cei care l-au cunoscut, iar una dintre ele are în fundal un șir de cărți din biblioteca sa, toate editate la „Scrisul Românesc”, dintre puținele care au mai putut fi salvate în momentul naționalizării casei lui din strada Eremia Grigorescu nr. 12.

Creează „Scrisul românesc”

Mai există în articolul domnului profesor Rezeanu un aspect pe care trebuie să-l clarific. Dumnealui spune că Emanoil Tătăărăscu „a fost, timp de peste două decenii, directorul Institutului de Arte Grafice și Editurii «Scrisul

Românesc»”. În realitate, Emanoil Tătăărăscu a fost chiar proprietarul și fondatorul Institutului de Editură și Arte Grafice „Scrisul Românesc”, începând cu anul 1922 și până în 1950, când statul comunist i-a naționalizat întreprinderea și toate celelalte proprietăți, iar pe el l-a aruncat în închisoarea de la Sighet, împreună cu ceilalți trei frați și alte personalități politice și intelectuale ale vremii.

Emanoil (Nolică) Tătăărăscu s-a născut la Craiova, la 14 martie 1892, fiind cel mai mic dintre cei nouă copii ai cuplului Nicolae și Speranța Tătăărăscu: Constanța, Speranța, Marioara, Gheorghe, Alexandru, Florica, Ștefan, Irena și Emanoil. Tatăl său, general de brigadă Nicolae Tătăărăscu (1850 – 1916), șef al Marelui Stat Major al Armatei Române (1904 – 1907), descindea dintr-o familie de moșneni înstăriți din satul Vlăduțeni, comuna Bălteni, județul Gorj. Mama, Speranța Tătăărăscu, născută Pârâianu (1858 – 1920), se trăgea din cea mai

veche boierime oltenească, fiind înrudită cu familii oltenesti cunoscute prin personalitățile publice ridicate din rândurile lor: Urdăreanu, Bengescu, Frumușanu, Romanescu, Otetelișanu, Săvoiu, Dobruneanu.

Nolică Tătăărăscu urmează Pensionul „Jules Javet” și Școala Fiilor de Militari din Craiova. Participă la Primul Război Mondial ca ofițer al Armatei Regale. De altfel, generalul Tătăărăscu și-a îndrumat toți cei patru fii către o carieră militară. Singurul care nu a îmbrățișat-o a fost Gheorghe Tătăărăscu (1886 – 1957), viitorul politician liberal și prim-ministru în două mandate sub domnia regelui Carol al II-lea.

Într-o fotografie de familie realizată în anul 1913, la încheierea celui de al doilea război balcanic, publicată în revista *L'Illustration* sub titlatura *O familie de militari*, apare generalul Nicolae Tătăărăscu împreună cu cei patru fii și trei gineri, toți purtând uniforma militară corespunzătoare.

Fotografia publicată de revista *L'Illustration*, în 1913

TRANSPORTUL PUBLIC ÎN CLUJUL DE ALTĂDATĂ

Trenulețul, trecând prin centrul orașului

ANCUȚA-LĂCRIMIOARA CHIȘ

Sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea au marcat schimbări majore în mobilitatea populației, date de dezvoltarea căilor ferate și de industrializare. Creșterea urbană a creat premisa introducerii tramvaiului, vehiculul care lega zona industrială și cartierele Clujului de gară. Trenul și tramvaiul cu aburi au lăsat urme nu doar în dezvoltarea economică, ci și în ținuta doamnelor, care a trebuit să devină mult mai fluidă și mai strânsă pe corp, pentru a nu îngreuna accesul în aceste mijloace de transport. Termenul șofer, din francezul chauffeur, care înseamnă fochist sau om care avea datoria de a încălzi motoarele vehiculelor cu aburi, a rămas valabil și pentru conducătorii de mașini, chiar dacă vremea în care aceștia trebuia să ridice prin forțe proprii și combustibil temperatura motorului a apus de mult.

Gara din Cluj, inaugurată în 1870, făcea legătura cu Oradea, dar, mai mult decât atât, lega urbea de marile capitale europene, începând cu Budapesta, Viena și Paris. „Drumul de fier” a schimbat și înfățișarea orașului, prin creșterea numărului de locuitori, dar și prin stimularea mării industrii, ce se putea astfel dezvolta la periferii. Tramvaiul era utilizat doar de populația mai săracă și de muncitorime, lumea potentă financiar folosind în continuare trăsura pentru a se deplasa.

„Trenulețul” și Matia Corvin

Dacă inițial existau vehicule care circulau pe șine tractate de cai, în 1893 s-a introdus tramvaiul cu aburi. Acesta era destinat atât transportului de marfă, în vagoane descoperite, cât și celui de persoane, în vagoane care protejau călătorii. Firma care administra linia de tramvai („Koložsvári közúti vasút R.T.”) deținea trei locomotive, șase vagoane de pasageri și

cinci vagoane de marfă. Locomotivele erau adaptate spațiului urban rezidențial, roțile fiind mascate pentru siguranță, iar drept combustibil se prefera cocsul, care are putere calorică mare și nu emană mult fum.

Marea industrie, înfloritoare datorită capacității de transport ridicate și a rapidității de a putea livra marfa în toată Transilvania și mult mai facil în Europa, a renunțat destul de rapid la serviciile tramvaiului cu aburi, acesta

la Bușteni am regăsit cu emoție menționat numele „Scrișul Românesc” într-una dintre camerele de la etaj.

O premieră a reprezentat-o și publicarea primului abecedar, folosind o atractivă prezentare în trei culori. Și *Grafica Română* și *Almanahul Graficii Române* au văzut tiparul tot la „Scrișul Românesc”. A contribuit la apariția revistelor *Arhivele Olteniei*, *Năzuința* și *Suflet românesc*.

Istoricul cărții românești Gheorghe Buluță menționează următoarele despre „Scrișul Românesc”: „Fondată în 1922, Editura «Scrișul Românesc» preia mai vechea moștenire a întreprinderii Samitca. Profilul său este, de asemenea, distinct îndeosebi în domeniul publicațiilor didactice și muzicale. Acestei case de editură i se datorează foarte bune manuale școlare.”

Casa din strada Eremia Grigorescu

Odată cu trecerea în viața civilă, Nolică Tătăărăscu se înscrie în Partidul Național Liberal și activează în cadrul filialei de la Craiova, îmbrățișând opțiunile politice ale fratelui său, Gheorghe Tătăărăscu. Este consilier comunal și membru în delegația permanentă a P.N.L. Craiova. Va fi mai mult timp membru în Consiliul de Administrație al Teatrului Național din Craiova. Nu în ultimul rând,

va deține și funcția de administrator delegat al Societății „Lumina”. Este ales primar al Craiovei în 1927 – 1928, timp în care obține un împrumut din Elveția pentru modernizarea orașului.

Cum Editura „Scrișul Românesc” se dezvoltă tot mai mult, Emanoil Tătăărăscu s-a văzut nevoit să se mute la București cu toată familia și să deschidă aici un birou. În acest scop, a cumpărat un teren în apropiere de casa lui Gheorghe Tătăărăscu, aflată pe strada Polonă nr. 19, în vecinătatea Bulevardului Dacia, casă ce fusese construită în 1929, în stil neoflorentin, dar cu elemente de arhitectură românească, de arhitectul Zaharia. Pe acest teren construiește și Nolică o casă, tot în stil neoflorentin, pentru care l-a angajat pe arhitectul Giurgea, un ucenic al arhitectului Zaharia. Casa din strada Eremia Grigorescu nr. 12, colț cu Intrarea Armașului, a fost gata în 1933 și, din acel an, toată familia a locuit la București.

Biroul Editurii „Scrișul Românesc” se afla pe strada Columb, vizavi de strada Eremia Grigorescu. Tot atunci, cunoscutul editor devine deputat liberal.

Ar fi demn de menționat faptul că, pentru decorarea zonei centrale a holului de primire al casei, o încăpăre cu o suprafață de peste 100 m², Nolică Tătăărăscu o angajează pe artista plastică Olga Greceanu (1890 – 1978), care a executat o vatră sculptată cu motivul lujerului, deasupra căreia va așeza o pictură de dimensiuni mari, reprezentând pe Maica Domnului cu pruncul, pictată tot de ea. Pandant cu aceasta, pe peretele opus vetrei, Olga Greceanu va picta încă un tablou, de dimensiuni ceva mai mici, reprezentându-l pe Sfântul Gheorghe. Astfel, Nolică Tătăărăscu și Ol-

ga Greceanu au considerat că această casă și cei ce locuiau în ea vor fi protejați de harul divin. De altfel, cu puțin timp mai înainte, tot Nolică Tătăărăscu fusese cel care îi publicase Olgăi

Greceanu la „Scrișul Românesc” primul album de lucrări într-o ediție de mare lux, îmbrăcată în scoarțe de piele.

Ansamblul creat de Olga Greceanu va avea o soartă crudă.

Casa lui Emanoil Tătăărăscu și Olga Greceanu

(Va urma)

Creșterea semnificativă a populației care lucra în zonele industriale și cartierele în extindere a făcut ca în 1987 să fie introdus tramvaiul electric. Inaugurată în grabă la 23 August, în prezența reprezentanților politici locali și a populației strănse în număr mare să vadă noul mijloc de deplasare, linia de tramvai nu era de fapt finalizată, însă data era importantă pentru o astfel de festivitate.

Cu ocazia manifestărilor de 1 Mai și 23 August, cele mai bine întreținute autobuze apăreau la defilările organizate în centrul orașului. Pline cu elevi care fluturau pe geamuri drapelul țării și pe cel al Partidului Comunist și garnisite cu panouri purtând mesaje înălțătoare sau mobilizatoare („Trăiască poporul român, constructor eroic al socialismului!”, „Trăiască Partidul Comunist Român în frunte cu secretarul său general!” etc.), mijloacele de transport în comun se alăturau celorlalte vehicule (taxi-metre, mașini ale A.C.R., salvări, pompieri etc.) care se succedau în fața tribunei oficiale într-o organizare menită să atragă

Inaugurarea liniei de tramvai

atenția asupra realizărilor și solidarității celor ce muncesc.

A fi împreună

Și taxiurile erau integrate Întreprinderii Județene de Transport Local, care coordona activitatea transportului public în toate municipiile județului Cluj. În anii '80, existau în Cluj 45 de mașini-taxi-metru, dintre care cinci erau întotdeauna „în revizie”. Penuria de combustibil a făcut ca nu doar autobuzele să fie dotate cu gigantice butelii de gaz metan, taxiurile primind și ele astfel de „îmbunătățiri” menite să le permită să funcționeze în lipsa benzinei, raționalizată.

„Drumul de fier”, inaugurat în 1870, a fost nucleul în jurul căruia s-a cristalizat transportul în forme din ce în ce mai

complexe și mai organizate, în cursul ultimilor 150 de ani, confortul evoluând și el în funcție de mijlocul de transport utilizat, raportat întotdeauna la rapiditatea și la modalitatea de a putea alege parterul de călătorie. Modul civilizat, plăcut, comod și igienic

de a călători în oraș a fost întotdeauna un criteriu de alegere, care de fapt dictează prețul sau accesibilitatea serviciului respectiv. Istoria transportului public este și o istorie a spațiului individual și a zonei de intimitate care se restrânge.

A călători în comun înseamnă nu doar responsabilitatea de a achita costurile unei deplasări; transportul implică o latură socială nouă: așteptarea în stație, reguli de conduită care se impun în mijlocul de transport, conflicte sau revoltă, disconfort, simplitate versus estetică, un timp petrecut împreună cu alți străini pe parcursul unei banale călătorii, menită să lege nu doar puncte ale orașului, ci și o mulțime diversă și neomogenă, ce devine astfel, prin intermediul transportului public, o comunitate. ■

MĂRTURII STRĂINE DESPRE IDENTITATEA ȘI UNITATEA ROMÂNILOR

(Urmare din p. 9)

Mihai Viteazul a fost o personalitate europeană, un luptător pentru Creștinătate, membru al Ligii Sfinte, un vasal al împăratului creștin, al principelui transilvan sau al sultanului otoman, dar și un general vestit, un posibil eliberator al Balcanilor și al Constantinopolului, dar și un principe român, conducător al Țării Românești, al Transilvaniei și al Moldovei, conștient de rolul Țărilor Române de „Poar-

tă a Creștinătății”, de originea romană a poporului său, de unitatea românească. Prin toate acestea, el a intrat în istorie, legendă și în folclor. Mihai nu a unit cele trei țări din rațiuni naționale, dar stăpânirea sa asupra celor trei țări a creat interpretări și reacții naționale, deopotrivă la 1600 și ulterior. Nu a scăpat nici străinilor și nici românilor faptul că sub Mihai Viteazul unitatea politică și militară a vechii Dacii – cum numeau umaniștii Țările Române – se reali-

zase pe un fond etnic prioritar românesc și chiar, în anumite cazuri, de solidaritate românească. *Confruntările cu substrat național care au urmat intrării principelui român în Transilvania, precum și politica desfășurată atunci de Mihai și de stări arată că, pe la 1600, se trecea și în zona central-sud-est-europeană de la solidaritatea instinctivă la solidaritatea efectivă, de la identitatea pasivă la cea activă și de la națiunea medievală la națiunea modernă.* ■

dovedindu-se prea costisitor. Circulând cu viteza de maxim 10 km/h, având cheltuieli de întreținere destul de ridicate și multe accidente, iar aburul sperind caii de la trăsură, transportul cu „trenulețul”, așa cum era cunoscut de clujeni, a fost retras. Ultimul drum al „trenulețului” a fost efectuat în anul 1902, când au fost transportate de la gară în piața centrală a orașului elementele grupului statuar Matia Corvin, statuia-simbol a Clujului. Deși nefuncțională, linia de tramvai a fost dezafectată abia în 1909.

Captură de război pe post de autobuz

După Primul Război Mondial, autovehiculele cu patru roți au devenit cele mai comode și funcționale mijloace de transport în comun. Avantajele față de tramvai erau numeroase: consum redus de combustibil, costuri de întreținere mult mai mici, rapiditate ridicată și mai cu seamă accesibilitatea pe mai multe străzi și în mai multe zone ale orașului. Creșterea semnificativă a numărului de locuitori (83.000 în anul 1920) a făcut ca transportul public să ofere soluții rapide acestei probleme. Astfel, două autocamioane „Saurer”, rămase pradă de război, au fost achiziționate de la armată, recondiționate și recarosate pentru a servi transportului public de călători. Unul dintre noile autobuze avea etaj descoperit, iar pe timp de ploaie o rogojină apăra călătorii de intemperii.

În 1924 Societatea „Rotația”, în care erau înscrși diverși particulari, asigura prin cele 50 de autobuze legătura dintre cartiere, centrul orașului și gară. În

În autobuz ca sardelele...

anii '30, exista chiar și un mic autobuz pentru transportul călătorilor și al bagajelor la și de la aeroport. Cele nouă linii de autobuz, dintre care trei aveau caracter sezonier, asigurau deplasarea în bune condiții pe distanțe lungi a persoanelor care nu aveau posibilitatea să utilizeze birja sau trăsura.

Capitotate cu pluș roșu și având expunere mare, berlinele, trăsurile și birjele, vechile atelaje trase de cai, au funcționat în paralel cu taxiurile motorizate, iar aglomerația stradală a început să fie deranjantă, astfel că în anumite puncte ale orașului au apărut sergenții stradali, cu sarcina de a dirija circulația. De fapt, birjele au circulat pe străzile Clujului până în anii '60 ai secolului al XX-lea. Stațiile de birje și trăsuri au fost utilizate apoi de taxiuri, iar vechile locuri de staționare sunt și azi funcționale.

... și un autobuz cu butelii de gaz metan

Între aglomerație și parade

Lipsa carburanților și numărul redus de autobuze au generat în primii ani de după Al Doilea Război Mondial o criză a transportului în comun. Fabricile autohtone au pornit producția de autobuze în 1955. Fabrica „Mao Tze-Dun” a produs primul autobuz românesc, apoi Uzinele „Tudor Vladimirescu” din București au introdus pe piață vestita gamă TV în culorile roșu și alb. În anul 1959, pe lângă autobuzele existente, a fost introdusă linia de troleibuz care facilita accesul oamenilor muncii la fabricile și uzinele nou apărute.

Deși traficul stradal era normal și degajat, aglomerația de pe mijloacele de transport din perioada comunistă a rămas antologică: burdușirea excesivă a vehiculelor, transformate în veritabile conserve, din care populația înghesuită refuza să coboare, deși autobuzul nu se putea urni din cauza greutatei excesive; ușile care nu se puteau închide, pentru că unii călători erau agățați de alții pe trepte, având uneori doar vârful unui picior pe scară, restul corpului fiind în exterior; barele de susținere care deseori cedau, iar călătorii cădeau afară din mijlocul de transport, se scuturau și așteptau în stații următoarea mașină; răutățile gratuite, fie rostite de cei cărora nu li se deschidea ușa troleibuzului, pentru că oricum era prea plin, fie de-a dreptul făcute, unii dintre ei trăgând de captatorii de alimentare și obligând astfel șoferul să iasă pentru a remedia problema. Toate sunt situații aparținând istoriei transportului public local.

*Autobuz al Societății „Rotația“,
care asigura legătura cartierelor cu centrul și cu gara*

*Autobuze „Saurer“, pradă de război,
recondiționate și folosite în transportul public (1922)*

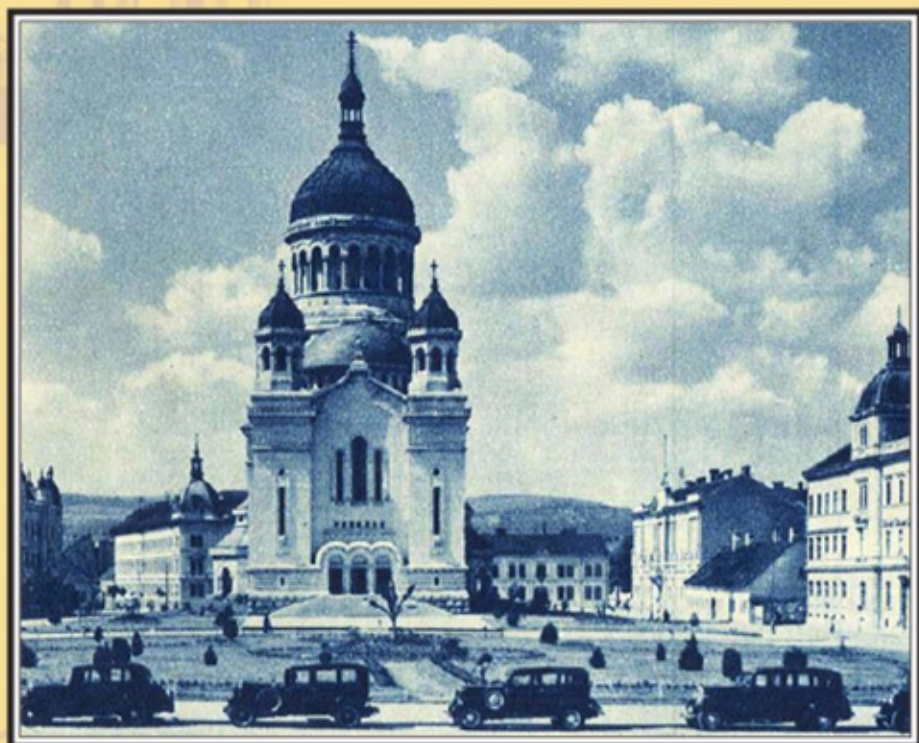
ALBUM ISTORIC

Coadă în așteptarea „trenulețului“, care a circulat până în 1902

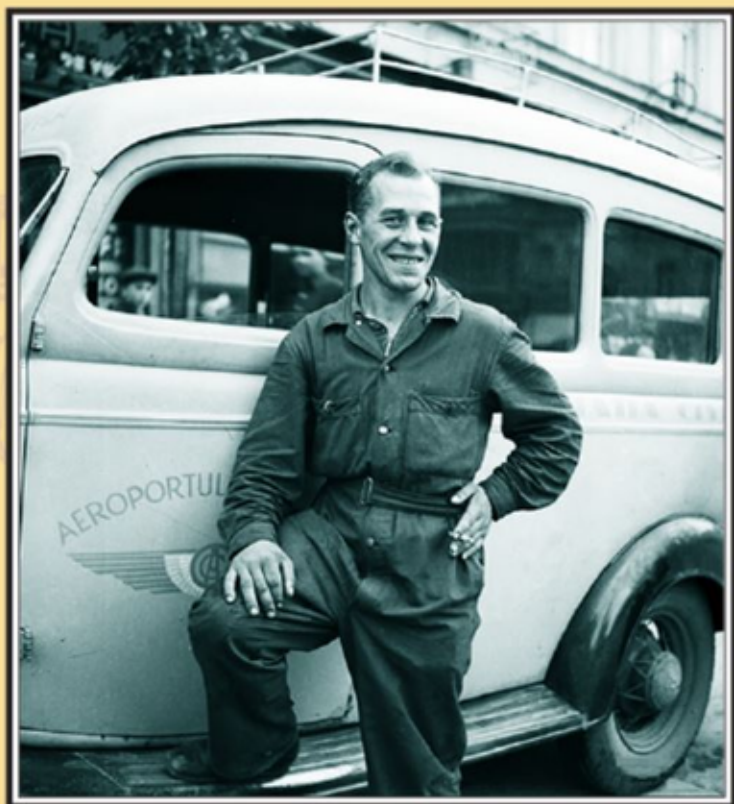
*Birjele au coabitat o vreme cu alte mijloace de transport moderne
(stația lor din Piața Unirii)*

Stația de taximetre din fața Catedralei, în perioada interbelică...

... și în anii regimului comunist

*În perioada interbelică un autobuz îi ducea pe călători,
cu bagajele lor, la aeroport*

Autobuz „de modă veche“ (din anul 1933)

Conservarea și protejarea trecutului sunt esențiale pentru cei care doresc să se asigure că periculoșii fanatici de azi nu vor reuși

după mai mult de doi ani de control ISIS [nu a fost încă eliberat deplin nici azi - *n.n.*]. Nu s-a întâmplat destul de repede pentru a salva multe sculpturi, deja distruse, biblioteci arse sau morminte jefuite. Pentru mai multă siguranță, distrugerea de artefacte culturale nu se limitează la Orientul Mijlociu. În anul 2001, lumea a privit cu groază cum talibanii au aruncat în aer statui mari ale lui Buddha din Bamiyan. Mai recent, islamisti radicali au distrus morminte și manuscrise din Timbuktu. ISIS realizează distrugerii la o scară fără precedent.“

Lesne de înțeles, din acest exemplu al zilelor noastre, ce a însemnat istoricidul în veacurile trecute, bânuite periodic de ignoranță și fanatism religios, de exclusivism etnic și de izbucniri rasiste sângeroase ori de răzbunări întemeiate pe revanșe istorice, pentru a nu pomeni decât câteva astfel de impulsuri devastatoare. Distrugerea bibliotecii din Alexandria, lovită succesiv de războiul civil dintre Cezar și Pompei (secolul I î.H.), de asaltul legiunilor romane de la sfârșitul secolului III d.H. sau de edicte creștine și, în final, de cucerirea islamică, a privat umanitatea întreagă de un tezaur irecuperabil de cunoștințe, care au însemnat probabil secole întregi de întârziere a progresului.

Dar câte culturi de pe întinsul planetei sau comunități masive și înfloritoare nu au căzut pradă fanatismului religios, ignoranței sau spiritului revanșard și au dispărut lăsând urme abia capabile să dea seama de imensa pierdere suferită de civilizația umană... Chiar anii trecuți am fost martorii interziși și neputincioși (!!) ai încercării de a elimina

comunitatea creștină din Orientul Mijlociu prin asaltul sângeros al radicalismului islamic. Iată cum descrie și interpretează conceptul de istoricid R. Haass: „De fapt, ceea ce ar putea fi cel mai bine descris ca fiind istoricid este tot atât de evident pe cât este de pervers. Liderii care doresc să-ți modeleze o societate în jurul unui set nou și diferit de idei, loialități și forme de comportament trebuie mai întâi să distrugă identitatea existentă pentru adulți și pentru a preveni transmiterea acestei identități către copii. Revoluționarii [așa-zii - *n.n.*] cred că distrugerea simbolurilor și altor expresii ale acestor identități și a ideilor pe care le întruchițează constituie o condiție prealabilă pentru construirea unei noi societăți, culturi și/sau forme de guvernare.“ Pentru Haass, deopotrivă pentru orice om de bună-credință, nu există decât o singură cale de a preveni distrugerea și a oblădui aceste neprețuite comori ale trecutului, de această dată identitar, la eșalon universal: „Conservarea și protejarea trecutului sunt esențiale pentru cei care doresc să se asigure că periculoșii fanatici de azi nu vor reuși. Muzeele și bibliotecile sunt foarte valoroase nu numai pentru că ele adăpostesc mărturii de frumusețe, dar, de asemenea, pentru că acestea protejează patrimoniul, valorile, ideile și povestirile care ne fac cine suntem și ne ajută să transmitem aceste cunoștințe pentru cei care vin după noi.“

Ce avem de adăugat la ceea ce demonstrează cu pasiune Haass! Cu adevărat fanatismul de orice natură se întemeiază și izbândește prin ștergerea radicală a trecutului pentru a crea fanatizați fără identitate și a atinge

Aruncarea în aer a Templului lui Ba'al din Palmyra

Mai avem nevoie de istorie? După ce ne-a prezentat (Magazin istoric, nr. 4/2017) critica adusă de Henry Kissinger modului cum se predă în universitățile americane (și nu numai) istoria și maniera în care diplomatul american a știut să profite în activitatea practică de lecțiile înșușite ale trecutului, directorul Institutului de Studii Politice de Apărare și Istorie Militară își continuă pledoaria pentru „Historia magistra vitae est”.

CONSILIU AL ISTORICILOR PENTRU PREȘEDINTELE AMERICAN

MIHAIL E. IONESCU

Richard Haass este un cunoscut teoretician și comentator american al relațiilor internaționale. El este și președinte al faimosului Council on Foreign Relations din New York, care editează și revista Foreign Affairs. Este „tatăl” teoriei lumii „non-polare”, lansată într-un articol publicat în 2008 în Foreign Affairs, la cinci ani după victoria proclamată oficial în Irak, dar unde coaliția internațională, condusă de S.U.A., la care era parte activă și România, a fost confruntată cu acțiunile sângeroase ale binomului insurgență/contrainsurgență, nici azi sfârșite. Conform acestei teorii, sistemul internațional se îndreaptă către o diluție a unipolarismului (dominația hegemonică a S.U.A. intervenită după sfârșitul Războiului Rece) din cauza apariției unor centre de putere pe lângă cele tradiționale (marile puteri), greu de definit și fără legătură cu ceea ce era statul național ca unitate sistemică westfaliană. Între aceste centre de putere sui generis, jihadul militant, mișcare politico-militară poliformă întinsă pe mai multe continente, fără o localizare precisă sau contiguă, și califatul însoțitor – ISIL ori Daesh – reprezintă azi dacă nu cea dintâi amenințare la adresa securității globale, atunci una dintre cele mai importante. Sau companiile multinaționale, care într-un top 100 global lasă doar 31 de locuri statelor naționale, ocupându-le lejer pe celelalte, revendicând un loc tot mai important în evoluția istorică globală.

Statuia lui Cicero,
Palatul de Justiție din Roma

Istoricidul. Parcurgând contul de twitter al lui Richard Haass ai ocazia să întâlnești notații semnificative în relație cu tema pe care o discutăm. Iată două asemenea exemple, ambele din ziua de 24 februarie 2017. Cel dintâi mesaj relatează că „utilizând istoricidul, ISIS [alt nume al califatului islamic care combate în Siria și Irak azi] caută să distrugă identitățile existente, să prevină transferul lor către generațiile viitoare și să umple golul astfel creat”.

Cel de al doilea mesaj – „muzeele sunt importante nu doar pentru că adăpostesc frumoase

obiecte, dar și pentru că păstrează moștenirea care ne face să fim ceea ce suntem” – m-a trimis imediat la un articol recent publicat de R. Haass și intitulat *The Politics of Historicide* (Politica istoricidului), în care deplânge acțiunea ISIS, a jihadului militant în Marele Orient Mijlociu: „Statul Islamic (ISIS) și-a făcut un punct programatic din a distruge lucrurile pe care le consideră ca fiind insuficient islamice. Exemplul cel mai dramatic a fost magnificul Templu al lui Ba'al din Palmyra, Siria (Magazin istoric, nr. 8/2015). În timp ce scriu aceste rânduri, orașul Mosul din nordul Irakului este eliberat,

Motanul Palmerston

acest scop. Brexitul este deci o greșeală, iar promovarea conceptului unei „Britanii globale” înseamnă a o perpetua. Greșala este posibilă – arată Rachman – tocmai din cauza modului de predare a trecutului național în sistemul educațional britanic, care trebuie neapărat schimbat.

Acesta nu este singurul exemplu recent de ignorare a trecutului cu vizibile și îndelungate consecințe istorice. Diplomatul american Dennis Roth, specialist în dosarele complexe ale Orientului Mijlociu, a analizat un caz foarte recent. Astfel, potrivit acestuia, când în 2003 președintele american George W. Bush a luat hotărârea să declanșeze invadarea Irakului, nu a fost deplin lămurit de diferența religioasă capitală în ansamblul Islamului între confesiunile șiiită și sunnită. Ca atare, i-a scăpat faptul că la Bagdad, Saddam Hussein, exponentul minorității sunnite, era vârful conducerii într-o țară majoritar șiiită, lucru reflectat și în conducerea armatei sau a serviciilor secrete. Acest lucru l-ar fi determinat pe Bush să ignore faptul că înlăturarea lui Saddam și declanșarea democratizării politice vor duce la instalarea la Bagdad a unei conduceri șiiite și apropierea Irakului de Iranul șiiit, care țintește hegemonia regională. Or, insurgența sunnită declanșată în Irak în 2004 și, mai târziu, apariția califatului islamic (2014), nici azi răpus în Siria și Irak, sunt și rezultatul ulterior al acestei ignoranțe în decizia inițială de invazie.

Este o realitate indiscutabilă că azi în Orientul Mijlociu se conturează o încheștare de mari proporții între „puterea” sunnită (în fruntea căreia se află Arabia Saudită) și cea șiiită, condusă de Iran. De altfel, această realitate se reflectă în ansamblul răz-

boiului civil actual din Siria, unde Damascul condus de Assad (de confesiune alawită, apropiată de șiiți) este în conflict din 2011 cu o opoziție sunnită, sprijinită, între alții, de Arabia Saudită (sunnită), Turcia (majoritar sunnită) sau de emiratele din Golf (sunnite). În sprijinul lui Assad se afla Iranul șiiit și organizația Hezbollah din Liban (expresie a unei minorități șiiite din această țară), iar Rusia s-a asociat din 2015 acestei alianțe, combătând și califatul sunnit cu centrul la Raqqa. ISIL sau califatul islamic este o insurgență teroristă sunnită față de care atitudinea statelor sunnite a fost inițial ambivalentă și crescând ostilă din cauza programului jihadist radical, ce însemna și un posibil import intern în aceste țări și deci o primejdie de înlăturat. Realități similare sunt evidente și în Yemen. Așadar, o decizie luată în 2003 a schimbat într-o decadă întreaga situație geopolitică în Orientul Mijlociu.

Niall Ferguson și Allison Graham dau un alt exemplu în această privință, anume consecințele perverse pe termen lung ale unor decizii care neglijează încărcătura istorică a unei crize. Ei se referă la faptul că președintele S.U.A., Barack Obama, ar fi afirmat în ianuarie 2014, chestionat în legătură cu Euro-Maidanul în desfășurare la Kiev: „Chiar nu am cu adevărat nevoie de George Kennan acum”. George Kennan este unul dintre marii specialiști ai spațiului politic sovietic, ale cărui analize în anii 1946 – 1947, între care un celebru articol semnat „X”, publicat în *Foreign Affairs* în 1947, au stat la baza opoziției ferme a S.U.A. față de expansiunea comunistă globală implicată în politica externă a Moscovei și în lansarea politicii de „containment” (îndiguire) a U.R.S.S. și a aliaților acesteia până la sfârșitul Războiului Rece (*Magazin istoric*, nr. 6/2005). „În martie așadar după două luni, consemnează autorii citați – Rusia a anexat Crimeea”. Ferguson și Allison Graham impută lui Obama lipsa de atenție față de istoricele legături dintre Rusia și Ucraina și, în consecință, subestimarea riscurilor unor legături foarte strânse între Kiev și Europa. Restul este istoria crizei ucrainene, nici azi resorbită.

Cei doi autori citați vin și cu o interesantă propunere pentru a evita repetarea unor asemenea greșeli izvorâte din ignorarea istoriei.

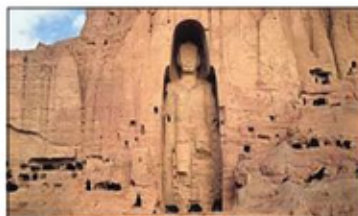

Hartă a Imperiului Britanic la 1886

scopurile funeste. Nu există pavăză mai bună decât o cunoaștere temeinică a trecutului, așa cum a fost, și înfățișarea lui în toate ascunzăturile sale, astfel încât să perpetueze diversitatea în infinitele ei culori. „Historia magistra vitae est“, sintagma bimilenară a lui Cicero, este din nou actuală, poate mai mult ca oricând în spațiul ei occidental de origine.

Istoria aplicată. Într-unul dintre articolele recente despre Brexit publicate în presa britanică, G. Rachman consemna faptul că promotorii ieșirii Marii Britanii din U.E. au făcut referire – și au câștigat astfel electoratul – la tradiția de mare putere comercială a țării lor. Iar acum premierul britanic Theresa May, narcotizată de această citire a trecutului național, întrevede viitorul mareș post-Brexit al țării sale tocmai în încheierea unui mare acord de liber schimb cu statele Commonwealthului, dar și cu S.U.A. sau cu alți actori, reconstituind astfel gloria comercială, așadar socotită tradițională. Autorul contesta că acesta este adevărul istoric. El arată că, dacă un marșian ar „citi“ istoria insularilor în epoca modernă, acesta ar înțelege-o ca fiind evidența evoluției unui mare imperiu de cucerire și deloc a unei puteri comerciale remarcabile. Vina – afirma el – pentru această confuzie despre propriul trecut stă în modul în care a fost și este predată succesivelor generații istoria națională, astfel încât chiar elitele britanice sunt dezorientate. „Cei mai mulți britanici, inclusiv politicieni de frunte, sunt profund ignoranți față de istoria imperială a țării“. Tocmai din cauza faptului că istoria s-a predat în sistemul educa-

țional ca o evoluție continuă și triumfătoare a democrației parlamentare pigmentată cu războaiele duse împotriva planurilor de grandoare imperială ale lui Napoleon și Hitler care o amenințau, ADN-ul tradițional britanic este perceput greșit: „Dacă premierul Theresa May vrea cu adevărat să întemeieze un viitor pentru o «Britanie globală», ea trebuie să ia în calcul schimbarea modului în care este predată istoria cetățenilor proprii. Ar fi de ajutor dacă viitorii politicieni britanici ar înțelege nu doar semnificația lui 1939, anul când a izbucnit Al Doilea Război Mondial, dar deopotrivă a anului 1839, anul în care s-a declanșat primul război al opiumului [care a însemnat și începutul cuceririi imperiale a Asiei]“. Malițios, G. Rachman observa și faptul că este „nedrept“ că sunt uitați marii întemeietori din trecut ai imperiului. „Palmerston, care a fost premier în vremea celui de al doilea război al opiumului în anii 1850, este încă amintit la Ministerul de Externe. Pisica familiară a instituției poartă numele lui.“ Desigur, se poate replica acestei „citiri“ a trecutului britanic influența pe care a exercitat-o Brexitul, autorul fiind un adversar notoriu și decis al ieșirii Marii Britanii din U.E. Dar, în acest fel, el răspunde unei „citiri“ încetățenite prin educație a trecutului istoric național, prim-ministrul Theresa May fiind o apărătoare înflăcărată a Brexitului. Cu alte cuvinte, făurirea Imperiului Britanic nu a fost – spune Rachman – rezultatul unui avânt comercial remarcabil al națiunii, ci al unei brutale și sângeroase cuceriri imperiale. Ceea ce azi nu mai este posibil, lăsând la o parte faptul că Marea Britanie nu are resursele necesare pentru

O statuie gigant a lui Buddha, Bamiyan, și locul rămas gol după ce talibanii au aruncat-o în aer

**În Bucureștii
ocupate**

SOCIETATEA ORTODOXĂ NAȚIONALĂ A FEMEILOR ROMÂNE

Trei membre ale Societății (de la stânga): Zoe Romniceanu, Alexandrina Cantacuzino, Maria I. Glogoveanu

Bucureștenii care nu părăsiseră Bucureștii odată cu guvernul și familia regală, în noiembrie–decembrie 1916, încercau, pe cât posibil, să-și rezolve problemele acute de care se izbeau, suportând cu stoicism totul, fie că era vorba despre iernile grele prin care trecuseră sau urma să treacă, fără combustibilul necesar, despre lipsa permanentă a alimentelor și scumpirea, fără precedent, a celor care mai existau, despre rechizițiile făcute de autoritățile germane de ocupație, care nu se mai terminau, sau despre abuzurile reprobabile ale aliaților acestora bulgari și, nu în ultimul rând, despre îngrijirea și asigurarea celor necesare ofițerilor și soldaților români luați prizonieri de război și aflați în spitale sau, și mai rău, în lagărele special înființate în Capitală.

În aceste din urmă activități s-au implicat, cu dăruire și curaj, multe femei, din toate categoriile sociale. Așa cum remarcă Constantin Kirițescu, în *Istoria războiului pentru întregirea României* (1916 – 1919), „femeile din păturile culte și conștiente au avut o purtare vrednică și patriotică. Unele nu s-au temut să înfrunte pericolele și au purtat cuvântul de îmbărbătare în spitalele răniților și în lagărele prizonierilor, plătind această românească atitudine cu arestarea și surghiunul în vreo mănăstire” (se referea expres la Pia Alimănișteanu, născută Brătianu, și la cumnata ei, Lia Brătianu).

Dr. MARIA IONIȚĂ

În contextul celor afirmate mai sus se înscrie și activitatea uneia dintre societățile desul de recent apărute atunci, în peisajul social și cultural românesc – în momentul izbucnirii Primului Război

Mondial nu avea decât patru ani de existență. Este vorba despre Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române (S.O.N.F.R.), ale cărei baze s-au pus în ziua Înălțării Domnului din anul 1910

(după calculele noastre, joi, 26 mai 1910), având ca scopuri declarate, încă de la înființare, „a da copiilor acestei țări o educație națională bazată pe principiile de morală creștinească ale reli-

Ei propun o „**istorie aplicată**“ de tip nou, pentru „a fi capabili să înțelegem mai bine actualele provocări și opțiuni prin analiza precedentelor și analogiilor istorice“. Așa cum, argumentează ei, președinții S.U.A. au lângă ei, la Casa Albă, expertiză economică, tot astfel ar trebui să existe și un „**Consiliu al experților istorici**“, iar „istoria aplicată“ să fie dezvoltată ca o disciplină de sine stătătoare în universitățile americane (începând cu Harvard, propria *alma mater* a istoricilor menționați). În înțelegerea lor, „istoria aplicată“ „înseamnă ca astfel de istorici să ia în considerare o situație curentă și să încerce să identifice analogii în trecut“. Scopul lor trebuie să fie realizarea unor posibile scenarii de evoluție ale situației cercetate, apoi deopotrivă căi politice de răspuns și, nu mai puțin, posibile consecințe. Pentru a fi mai bine înțeleși, autorii – care au publicat acest articol în toamna anului 2016 – dau exemplul „califatului islamic“. Se consideră frecvent că ISIS este o ediție nouă a rețelei al Qaeda. Așadar, cum aceasta a fost decapitată prin asasinarea lui Osama Bin Laden într-un vestit raid în Pakistan, în 2012, în mod identic trebuie să se încerce uciderea noului calif autoproclamat (Al Bagdadi). Numai că identificarea unor analogii istorice cu rețeaua al Qaeda listează nu mai puțin de 50 de asemenea grupuri, inclusiv, de exemplu, bolșevicii revoluției ruse. Consiliul experților istorici ar trebui să micșoreze această listă, stabilind analogiile cele mai relevante, iar studiul acestora „ar putea să-l descurajeze pe președinte să echivaleze califatul islamic cu

precedenta imediată situație istorică (rețeaua al Qaeda)“.

Desigur, analogiile istorice sunt seducătoare, dar și periculoase, pentru că pot induce percepții greșite. De pildă, analogiile istorice, ca în cazul atacului terorist de la New York, din 11 septembrie 2011, socotit similar cu agresiunea de la Pearl Harbor (decembrie 1941, atacul surpriză al Japoniei contra flotei americane din Pacific) sau paralele dintre Saddam Hussein și Hitler ori alți lideri naziști pot fi nepotrivite. Dar, astfel de greșeli pot fi înlăturate printr-o simplă procedură sugerată decidenților de istoricul Ernest May: „puneți comparația pe care o identificați pe o foaie de hârtie, trageți o linie în josul paginii, apoi împărțiți foaia în două, una dintre coloane fiind botezată «similar», cealaltă «diferență». Dacă nu sunteți în măsură să listați trei «similarități» și trei «diferențe» între cele două situații, trebuie să consultați un istoric“. Iar pentru a da un exemplu despre ce ar putea face azi un astfel de grup de experți pe lângă președintele american, N. Ferguson și Graham Allison oferă unul desprins din evoluții contemporane. „Dacă tensiunile vor crește între S.U.A. și China în Mările Chinei de Est și de Sud, angajamentele S.U.A. față de Japonia, Filipine și alte state sunt tot atât de primejdioase pentru pace, așa cum tratatul din 1839, care stabilea neutralitatea Belgiei, a fost un *casus belli* între Marea Britanie și Germania, în 1914?“.

Or, pentru a reveni la București, nu ar putea acum un grup similar de experți pe lângă președinte sau guvern să identifice situații asemănătoare celei în care se află România azi – aliată la Vest, când Estul a devenit agresiv – și să se întrebe: este oare azi pentru România o înțelegere între Est și Vest pe seama Ucrainei cum ar fi recunoașterea anexării Crimeii de către Rusia – la fel de periculoasă ca atunci când Rusia și Germania au încheiat Pacea de la Brest-Litovsk în martie 1918? Cititorii ar putea recurge la asemenea comparații și în alte cazuri, inclusiv cele consumate istoric, pentru a putea exercita relevanța „istoriei aplicate“. ■

Delegații ruși sosesc la Brest-Litovsk (sus) și o întâlnire între cancelarul german Angela Merkel, președintele rus Putin și cel francez Hollande

Chitanță eliberată pe numele Mariei Glogoveanu, secretara generală a S.O.N.F.R., pentru suma de 76 de lei, destinată confecționării a două brancarde pentru transportul răniților (13 iulie 1915)

1916, printr-o procură generală, Anastasia Gr. Filipescu trece președinția S.O.N.F.R. principesei Olga Sturdza, care condusesese până atunci secția Iași, dându-i puteri depline de reprezentare și angajare, a sa și a Societății, în fața instanțelor judecătorești, administrative, particulare și financiare. Aceasta nu însemna însă încetarea și nici măcar diminuarea activității duse în teritoriul ocupat și mai ales în Capitală de membrele Comitetului Central și ale Societății rămase aici, care nu și-au precupețit forțele, punându-și chiar avertizarea personală la dispoziția operelor caritabile întreprinse.

Alexandru Marghiloman este avertizat

O altă activitate în care s-au implicat membrele Societății Ortodoxe a fost aceea a îngrijirii și întreținerii cu hrană, îmbrăcăminte și medicamente a prizonierilor români sosiți în București. Timp de două luni au fost îngrijiți 5.000 de prizonieri, numărul lor ridicându-se până la sfârșitul războiului la 10.000. Dintr-un raport întocmit de Alexandrina Cantacuzino și Zoe Romniceanu și adresat Olgăi Sturdza, pentru a fi prezentat membrilor Comitetului General al Societății ce activau la Iași, aflăm că numai prin propriile lor mijloace și în numele Societății fuseseră împărțite prizonierilor, de la 29 noiembrie 1916 la 1 ianuarie 1918, obiecte și alimente în valoare de 58.000 de lei. Prin grija acestora în inimoase doamne, în lagărele de prizonieri s-au oficiat regulat servicii religioase în toate duminicile și în zilele sărbătorilor religioase mari – Nașterea și Învierea Domnului –, iar soldații și ofițerii români aflați în prizonierat au primit daruri însemnate, reușindu-se totodată organizarea cu succes a evadării din lagăre a 106 ofițeri și soldați.

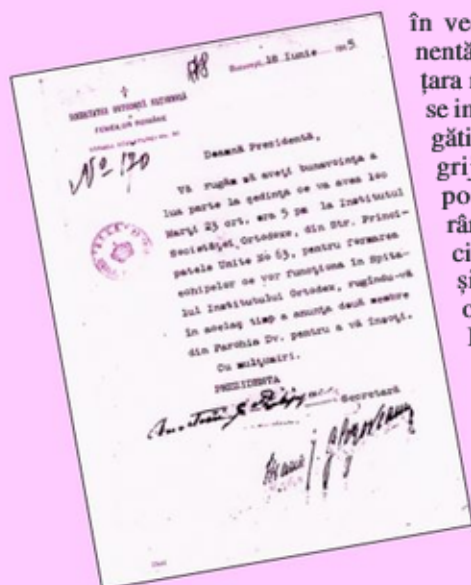
Chiar după ce de ocrotirea și îngrijirea militarilor români din lagărele de prizonieri din București a început să se ocupe Crucea Roșie Română, S.O.N.F.R. și-a continuat acti-

vitătea în această direcție. La începutul anului 1917, se constituise din rândul membrilor Comitetului Central al S.O.N.F.R., ca secție a acestuia, un Comitet al Doamnelor, din care făceau parte Alexandrina Gr. Cantacuzino (soția omului politic conservator Grigore Gh. Cantacuzino, fiul lui Gheorghe Cantacuzino-Nababul, a preluat președinția S.O.N.F.R., după moartea Anastasiei Filipescu, prima președintă a respectivei societăți, survenită în 1917), Zoe Gr. Romniceanu, Elisabeta P. Greceanu și Elena D. Nenițescu, comitet care acționa în colaborare cu Comitetul Lagărelor din Capitală, organism al Societății de Cruce Roșie, condus de L. Mavroiani, inspector general pentru îngrijirea lagărelor de prizonieri. Din bogata corespondență (scrisori, rapoarte, adrese, procese-verbale) purtată de doamnele din comitetul mai sus menționat cu președintele Crucii Roșii, aflăm care erau principalele direcții în care se îndreptau eforturile acestora.

Începându-și activitatea în plină iarnă, prima problemă legată de condițiile adeseori subumane în care-și duceau viața soldații și ofițerii români din lagărele de prizonieri ce

Clădirea Institutului de Domnișoare al S.O.N.F.R., în care a funcționat, pe timpul războiului, Spitalul nr. 113 al Societății și al Băncii Naționale

Convocarea semnată de președinta S.O.N.F.R., Anastasia Gr. Filipescu, la ședința de constituire a echipelor sanitare din membre ale Societății (18 iunie 1915)

giunei noastre naționale“, dar și combaterea propagandei catolice în România, atunci când ea îmbrăca forme nedorite. De fapt, activitatea acestei societăți era marcată, am putea spune, de cei trei „C“, care o defineau – credință, caritate, cultură –, iar corelarea și îmbinarea perfectă a celor trei coordonate menționate s-au făcut cu precădere simțite în tot ceea ce au întreprins membrele și membrii săi în timpul războiului. Vom încerca, bazându-ne pe documente aflate în fondul acestei societăți de la Arhivele Naționale Istorice Centrale, dar și pe documente de la Biblioteca Națională, Fondul Saint Georges, să ilustrăm cele afirmate mai sus.

La dispoziția Crucii Roșii

O primă direcție a activității S.O.N.F.R., care a fost urmată încă din perioada neutralității României, având

în vedere apropierea iminentă a războiului, în care țara noastră nu putea să nu se implice, a fost cea a pregătirii unui sistem de îngrijire medicală pentru posibilele victime din rândul armatei, dar și al civililor, care să sprijine și să colaboreze cu cel oferit de Crucea Roșie. Pe de altă parte, membrele Societății erau preocupate de dotarea unităților sanitare subordonate lor cu cele necesare transportării răniților de pe câmpul de luptă în spitalele de campanie, unde aceștia urma să fie îngrijiți. Așa, de pildă, dintr-o chitanță eliberată la 13 iulie 1915 de Ministerul Lu-

crărilor Publice, Direcțiunea Generală a Porturilor și căilor de comunicație pe apă, pe numele Mariei I. Glogoveanu, secretara generală a S.O.N.F.R., aflăm că ea comandase, pentru suma de 76 de lei, Șantierului de construcțiuni navale din Turnu-Severin confecționarea a două brancarde pentru transportat răniți.

În scopul constituirii de personal voluntar, pregătit pentru a acorda, la nevoie, îngrijiri medicale răniților de război, deja la 18 iunie 1915, printr-o adresă către președintele filialelor sale din București sau, cum se mai numeau ele, „comitete parohiale“, semnată de președinta S.O.N.F.R., Anastasia Gr. Filipescu, și de secretara socie-

tății, Maria I. Glogoveanu, acestea, însoțite de alte două membre ale filialelor conduse de ele, erau convocate la ședința din data de 23 iunie la Institutul de Domnișoare al societății, „pentru formarea echipelor ce vor funcționa în Spitalul Institutului Ortodox“. De la bun început, Institutul „a fost pus la dispoziția Crucii Roșii, pentru o eventuală mobilizare, iar doamnele s-au înscris ca surori de caritate și urmează cursurile necesare“. Dintr-o scrisoare adresată Mariei Glogoveanu de una dintre membrele active ale S.O.N.F.R., Ecaterina Bilciurescu, aflăm că ea se oferea s-o ajute la lucrările de secretariat ale Societății, dar nu putea decât de la ora 8 seara, „ziua având serviciu [...] Practică de bandaj fac la Spitalul Colțea dimineața, în secția hirurgică“.

După ocuparea Bucureștilor de către armata germană, Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române a trebuit să-și reorienteze forțele, ponderea principală revenind activității desfășurate în Moldova supraaglomerată în urma refugierii acolo, atât a autorităților, cât și a unei bune părți a populației din teritoriul ocupat, dar și de dincolo de munți. La 9 noiembrie

Dr. Iacob Felix (în mijloc, cu guler alb) și Alexandrina Cantacuzino (în fața lui), în anul 1899

zino solicita președintelui Crucii Roșii și președintelui Comisiunii Administrative a orașului București un bon special de 2.500 kg făină albă, „pentru a face 5.000 de pâini care se vor împărți, împreună cu alte daruri, prizonierilor români din București, în săptămâna Paștilor”. Pentru cei 400 de prizonieri din lagărul Tonola-Seidmann, nici sărbătoarea Anului Nou 1918 nu va trece fără mici daruri pregătite de Alexandrina Cantacuzino și un grup de doamne și domnișoare, membre ale Societății Ortodoxe, între care amintim pe Aristia Pompei, Elena Rădulescu Pogoneanu, Natalia Leonida, Zoe Romniceanu. După oficierea unui serviciu religios, acestea au împărțit prizonierilor pâine, mămăliguță caldă, mâncare (sar-male), ceapă și tutun. După un calcul sumar, Comitetul de doamne al S.O.N.F.R. adunase prin chetă și cheltuișe, între 29 noiembrie 1916 și 1 ianuarie 1918, cu îngrijirea și aprovizionarea lagărelor de prizonieri din București, suma de 48.232 lei.

În ce o privește pe Alexandrina Cantacuzino, ea trimisese prizonierilor, în mai multe rânduri, din rezervele proprii, cartofi și untură și adunase, în perioada mai sus menționată, prin colecte publice, importante cantități de alimente (cartofi, linte, mazăre, mălai, fasole, pesmeți, lapte condensat, vin, tăieței, fidea, pâine, cafea moca, orz prăjit, macaroane, arpacaș, ceapă, bulion, oțet, prune uscate, coniac, tutun ș.a.) și îmbrăcăminte și lenjerie (cămăși, izmene, ciorapi de lână, ciorapi de bumbac, batiste,

1917. Regina Maria în fața sediului Crucii Roșii

prosoape, cearceafuri, perne, fețe de pernă, flanele, veste de lână, șaluri de lână, cuverturi, fețe de masă, ghetе ș.a.).

Departe de a-i recunoaște meritele și răvna depusă atât ca dirigintă a Spitalului nr. 113, cât și pentru asigurarea unui trai decent pentru prizonierii români din lagărele bucureștene, neluând în considerare nici chiar faptul că soțul ei, Grigore Gh. Cantacuzino, era un apropiat al lui Alexandru Marghiloman din al cărui guvern, format în 1918, va și face parte, Comandatura Germană este pe punctul de a o aresta, la 3 mai 1917, „pentru ouăle pe care le-a împărțit de Sărbătorile Paștelui prizonierilor”, aduse de la moșia sa de la Ciocănești, alegându-se, până la urmă, doar cu o amendă, destul de mare însă, 100 de lei, întrucât luase toată vina asupra sa, pentru a-și salva administratorul.

Tot din inițiativa și având sprijinul material al Alexandrinei Gr. Cantacuzino, dar și al soțului său, a funcționat în București sistemul „supelor populare”, prin care, între 25 august 1916 și luna august 1917, au fost servite gratuit 320.000 de porții de mâncare. Începutul îl face Grigore Gh. Cantacuzino care, printr-o scrisoare adresată președintelui S.O.N.F.R., la 14 august

1916, pune „la dispoziția Societății Ortodoxe suma de 20.000 lei, ca prim fond pentru înființarea supelor populare ce se vor distribui zilnic la 200 de familii de mobilizați, conform cu planul întocmit de doamnele membre ale Societății”.

Ideea a fost primită cu entuziasm și de

alte organizații, care își oferă, cu generozitate, sprijinul. La 29 august 1916, de pildă, secretara generală a Asociației „Româncelor cercetașe”, Letiția V. Ghidionescu, adresează președintei S.O.N.F.R., Anastasia Filipescu, propunerea de a-i pune la dispoziție, „pentru a ajuta la distribuirea supelor populare, un număr de cercetașe cu conducătoarele lor [...] Eventual cercetașele vor putea ajuta și la prepararea mâncărei”. Răspunsul fiind afirmativ, chiar de a doua zi sunt repartizate la fiecare școală câte două cercetașe cu câte o conducătoare, printre ele aflându-se și două cercetașe lipsite de mijloace materiale, venite din Transilvania, cărora – roagă Letiția Ghidionescu pe președinta Societății Ortodoxe – să li se asigure hrana, dacă este posibil. Sistemul supelor populare a continuat să funcționeze până la mijlocul lunii ianuarie 1920, prin intermediul lui fiind hrănite 3.500 de persoane zilnic, suma cheltuită de familia Cantacuzino, Alexandrina și Grigore, ridicându-se la 1.000.000 lei, la care s-au adăugat și donațiile în alimente oferite, în același scop, de alți membri ai S.O.N.F.R.

(Va urma)

funcționau în București a fost cea a aprovizionării cu combustibil – lemne și cărbuni –, necesar atât încălzirii, cât și preparării hranei. Încă din 28 decembrie 1916, Alexandrina Cantacuzino solicita primarului Capitalei, colonelul Victor Verzea, nouă tone de cărbuni antracit și 6.000 kg lemne pentru a asigura încălzitul și mai ales hrana celor 3.000 de prizonieri din lagărul St. Frères, situat în nordul Capitalei, și din cel aflat în Fabrica Tonolla-Seidmann (fabrica de cărămidă a lui Max Tonolla, instalată în 1865 dincolo de marginea de nord a Bucureștilor). Și, tot pentru aceștia, diriginta Spitalului nr. 113 solicita, la începutul lui ianuarie 1917, „Comisiunei pentru distribuirea lemnului găsite la cei fugiți din București din culoarea de galben“, 6.000 kg de lemne din cantitatea pe care o descoperise la Spitalul de copii. La 12 februarie același an, Alexandrina Cantacuzino se adresează președintelui Crucii Roșii din România, Alexandru Marghiloman, semnalând că în lagărul St. Frères, unde este foarte frig, soldații români internați acolo sunt scoși la corvoadă, infirmi în cărje, cu răni supurânde, dezbrăcați și desculți și în plus sunt „maltratați, chiar bătuți de ofițerii turci și bulgari puși să-i supravegheze la lucru“. Ea îl avertizează pe Alexandru Marghiloman, în urma unei vizite făcute în lagărul de la Cotroceni-Parcul de Aviație, că, ofițerii din acel lagăr i s-au plâns că nu vor mai putea suporta încă o iarnă în casele de paianță cu ciment pe jos și face propunerea ca aceștia să fie mutați în casele de lângă lagăr, clădite de Locuințele Ieftine (vezi articolul următor), unde ar avea condiții mai omenoase.

Sistemul „supelor populare“

O altă problemă acută cu care se confruntau atât Crucea Roșie din România, cât și Comitetul doamnelor din S.O.N.F.R. care luaseră în îngrijire lagărele de prizonieri români din București era cea a asigurării unor cantități satisfăcătoare de alimente, îmbrăcăminte și încălțăminte pentru cei aflați acolo. Principalele surse de satisfacere a acestor stringente și firești necesități au constituit-o donațiile diferitelor persoane, colectele în produse și chetele în bani, din care se cumpărau alimente și obiecte de îmbrăcăminte și încălțăminte pentru prizonieri.

În ianuarie 1917 Comitetul doamnelor anunța Crucea Roșie că, pentru prizonierii din lagărele St. Frères și Tonolla-Seidmann, reușiseră să adune prin chetă suma de 7.548,40 lei, pe care i-au folosit pentru a întreține zilnic cu zarzavaturi, lemne, untură prizonierii, iar de Sf. Sărbători ale Crăciunului 1916 reușiseră să obțină pentru ofițerii din aceleași lagăre 6.000 de cozonaci și 6.000 de cârnați, pe care-i împărțiseră, împreună cu alte daruri, odată cu cele venite din partea Crucii Roșii, precum tutun, batiste și 1.500 lei.

Dintr-o listă a donațiilor pentru prizonieri datând din aceeași perioadă, aflăm că I. Zamfirescu dăruise 3.000 de cozonaci și 6.000 de cârnați, Irina

Spandonide – 200 de cutii de bomboane, doamna Dalles – cozonaci, salam, pesmeți, chibrituri, săpun și diferite obiecte de îmbrăcăminte, domnul Urian de la Casa Meseriilor donase macaroane, pesmeți, zahăr, domnișoarele Obedenaru – ciorapi și mânecute, iar cofetarul N. Drăghiceanu – ciorapi, mânecute și flanele. Lor li se adăuga, cu generoasa sa donație, domnul I. Delateișani, grație căruia 2.400 de prizonieri din lagărele Colentina, Mașina de Pâine, Tonolla-Seidmann, St. Frères, Parcul de Aviație Cotroceni, de la Jandarmi, Clemența, Cuza Vodă și din Cazarma de Roșiori primiseră, în sâmbăta Paștelui 1917, câte două ouă, o pâine albă și tutun, cum datorită aceluiași mărinimos donator, ca și eforturilor depuse de inimoasele doamne din Societatea Ortodoxă, prizonierilor li se împărțiseră și cu ocazia altor sărbători – Înălțarea, Sf. Constantin și Elena, Rusalii, 10 Mai, Sf. Petru și Pavel sau Sf. Maria –, mălai, brânză, castraveți, pepeni, porumb, sticle de vin sau bere, prăjituri, haine, rufe, ghete și ajutoare însemnate în bani.

În același scop, la 31 martie 1917, Alexandrina Cantacuzino

Sofii Grigore Gh. Cantacuzino și Alexandrina Gr. Cantacuzino (prima lor călătorie în automobil, în august 1900)

Planul parcelării (1923)

Barbu Văcărescu și Doamna Oltea) și Cornescu (Calea Floreasca și strada Lt. Comandor Aviator Bănciulescu). Locuințele aveau o suprafață variabilă, dar cele mai întâlnite sunt cele cu o suprafață de 125 m², cu câte trei apartamente la fiecare etaj (dintre care unul de închiriat), baie și scară de serviciu.

Societatea Comunală a proiectat cele opt case cuplate câte două sub același acoperiș, însă naționalizarea și reconfigurarea de la începutul anilor '50 au schimbat numărul proprietarilor, iar simetria compozițională nu mai respectă distribuția inițială. Din punct de vedere al limbajului arhitectural, casele continuă stilul neo-românesc adoptat de Societate încă de la înființare, prin preluarea elementelor întâlnite și în cazul tipurilor C sau C1 utilizate de arh. Traianescu în parcelările Clucerului și Fabrica de Chibrituri sau a tipurilor E și F ale arhitectului Dimitrie Mohor. Printre acestea se numără ancadramele semi-circulare în jurul ferestrelor și ușilor, foișorul cu stâlpi de lemn proiectat deasupra ușii principale de acces, copertina, dar și lucarne discrete deasupra odăilor de la etaj. Un element special al caselor era bovindoul pe care

Imobil pe strada Ana Davila și anul „1915” inscripționat pe o clădire

arhitecții îl propun la vilele de la intersecția străzii Ana Davila cu Bulevardul Marinescu, respectiv Zaharia Petrescu. Această retragere de la aliniament și țesutul colțului măreau vizibilitatea în cazul circulației automobilelor care intrau în intersecție, conform noilor principii urbanistice, legalizate abia în 1928.

Societatea propunea același dialog elegant și în parcelarea Prelungirea Dorobanți (strada Braziliei), proiectată concomitent la începutul anilor '20. Gardurile (inițial din lemn, ulterior din piatră) cu trei bare de metal (identice cu cele de pe strada Braziliei), precum și ușile de lemn, învelitoarele și căsuțele poștale conferă uniformitate compoziției și integrează vilele în țesutul urban al cartierului Cotroceni. Societatea a folosit materiale de la propriile fabrici de cărămidă, lemn și cuie.

Parcelarea nu este clasată pe Lista Monumentelor Istorice, însă face parte din zona protejată nr. 45 Cotroceni. Conform condițiilor de avizare, pentru construire, modernizare și intervenții în spațiul public (mobilier urban, pavimente, vegetație) este necesar avizul Ministerului Culturii. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iunie 2017, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cum se numea societatea care asigura transportul între cartiere, centru și gară, în Clujul anului 1924?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna martie 2017 este:
Moldovlahia

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Edavan Babaiani**, din **Constanța**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2017.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București

1914 - 1922

PARCELAREA OFİTERILOR DIN STRADA ANA DAVILA

ANDREI RĂZVAN VOINEA
(Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu“)

Societatea Comunală pentru Locuințe Eftine a construit între 1914 și 1922, în apropierea Palatului Cotroceni, opt case cuplate, pentru ofițerii Ministerului de Război. Concomitent, cele două instituții au mai executat alte două parcelări, Drumul Sării (pe străzile Negel și Caranda) și Cazarmii (pe străzile Cazarmii – Lăzureanu), în cartierul Uranus (aceasta demolată în anii '80). Societatea Comunală pentru Locuințe Eftine fusese înființată în 1910 și avea ca scop construirea de locuințe de calitate la prețuri accesibile pentru categoriile sociale vulnerabile ale Bucureștiului (Magazin istoric, nr. 8, 12/2016; 2/2017). Între 1912 și 1916, instituții de stat precum C.F.R. și Regia Monopolurilor Statului au comandat Societății locuințe-tip pentru proprii angajați, iar această măsură a schimbat publicul țintă, de la muncitorii din industrie către funcționarii de stat.

Locuințe în Parcul Ofițerilor cu patru apartamente

Societatea Comunală pentru Locuințe Eftine a cumpărat terenul de la moștenitorii Davila și Cuțarida și a cerut aprobarea Primăriei pentru construirea caselor, în primă fază, pe actualele străzi General Atanasie Demonstene – Doctor Alexandru Boicescu – Doctor Ștefan Capșa. Comisia Tehnică din cadrul Primăriei aproba planul de parcelare în august 1914, dar obliga Societatea să nu construiască imobilele până nu se stabilea lățimea străzii Ștefan Capșa. Planul de parcelare era semnat de arh. D. Mohor și de directorul Societății, Andrei G. Ioachimescu. Documentele de arhivă nu menționează când a început construirea caselor; cert este că fațada uneia dintre clădiri păstrează inscripția „1915”. Cel mai probabil a fost singurul imobil finalizat în acel an, întrucât intrarea României în război a pus capăt activității Societății. După război, în 1921 – 1922, Societatea a continuat construirea imobilelor, sub conducerea inginerului N.I. Georgescu și a arhitectului Ioan D. Trajanescu.

Arhitectul Ioan D. Trajanescu

După finalizarea caselor, arhitectul Trajanescu publica în anul 1924 un articol în revista *Arhitectura*, în care menționa noile parcelări ale Societății, tipurile de locuințe și prețurile lor: „Societatea de Locuințe Eftine a continuat să-și îndeplinească misiunea sa socială, contribuind simțitor la ameliorarea crizei de locuințe, căci, cu toată criza financiară și cu toată scumpetea, atât a materialului, cât și a manoperei, și-a reluat avântul pierdut,

ajungând să construiască 100 locuințe anual, iar în total circa 2.000 de locuințe – apartamente având fiecare curte separată, iar parcelele de teren o suprafață de circa 200 m.p. Dar din cauza scumpetei [sic] tot mai crescând a materialului și a lucrătorilor, costul clădirilor a crescut din an în an, încât în anul curent s-a urcat paralel cu toate articolele de primă necesitate la circa de 30 de ori față de prețurile normale dinaintea războiului.” Astfel, concomitent cu parcelarea Ana Davila, Societatea proiecta locuințe asemănătoare în parcelările Drumul la Tei (Bd.

EDGAR FAURE SECRETE DE STAT, SECRETE DE FAMILIE

Autorul acestui articol – pe care l-am obținut cu ajutorul colaboratorului nostru Dan Burcea – este nepotul marelui om politic francez Edgar Faure (1908 – 1988), membru al Academiei Franceze (1978), de mai multe ori ministru, sub președinția generalului de Gaulle, apoi a lui Georges Pompidou. Este și autorul unui volum apărut la Paris în anul 2014, ce poartă același titlu. Cu acordul autorului, prezentăm cititorilor un portret făcut de nepot bunicului său.

RODOLPHE OPPENHEIMER-FAURE

Istoria a reținut din viața lui Edgar Faure câteva mari etape. Cea a unui om în continuă mișcare, prezent acolo unde nu te așteptai, pregătind zi de zi, oră de oră, timp de peste o jumătate de secol, maratonul neîntrerupt care a reprezentat pentru el funcția de a servi Franța, așa cum o concepea el, și ale cărei constrângeri proveneau atât din misiunile sale secrete, cât și din cele oficiale.

În toate rolurile pe care le-a jucat în viața statului, el a fost autentic. Edgar Faure era un avocat cu o mare pasiune pentru justiție și pentru visul lui Jean-Jacques Rousseau exprimat în Noul Contract Social, grupul de reflecție și de lucru constituit după modelul unui club din care făcea parte și din care a intenționat la un moment dat să constituie un grup politic în Camera Deputaților în Franța, idee la care a renunțat, conștient că pragmatismul nu favorizează întotdeauna reflecția și prospectiva.

În ființa bunicului meu, utopia coexistă în mod armonios cu realismul. Partea de reverie, căreia încerca să-i dea întotdeauna formă, și rațiunea de a fi nu se opuneau una alteia: dimpotrivă, se consolidau reciproc și-și găseau justificarea în numeroasele roluri pe care el le-a asumat. Astăzi pot înțelege mai bine care erau calitățile ce făceau din el un excepțional om de discuție, un retor fără egal, capabil să-și însușească argumentele adversarilor, în așa fel încât, la un moment dat, a fost tratat de „Giruetă“.

Răspunsul său categoric la această acuzație a devenit cu timpul unul dintre adagiile de care este legată astăzi memoria sa. „Nu eu sunt cel care se învârt, ci vântul.“

Avocat cu talent de diplomat

Adesea mă întreb, privind la ce a rămas din viața și opera sa, ce va rămâne din toate acestea și care este contribuția mea la păstrarea acestei memorii, într-un mod mai mult sau mai puțin direct. În numele acestor amintiri, ca și

când ar fi vorba despre un angajament tacit, am creat premiul care-i poartă numele, „Premiul de literatură politică Edgar Faure“, al cărui monopol nu este deținut de nimeni, premiu care, departe de luptele partizane și de invidii sau lovituri, contribuie la acordarea literelor de noblete culturale politice.

Amintirile mele sunt marcate de anecdotele savuroase inedite, fără de care omul în sine nu ar putea caracteriza pe deplin politicianul de mare talent care a fost. Unii vor să-l reducă pe Edgar Faure la

ZIUA BASARABIEI

„Se declară ziua de 27 martie – Ziua Unirii Basarabiei cu România – ca zi de sărbătoare națională.“ Am citat primul articol al Legii 36/2017.

Uităm adesea, când vorbim despre Unirea din 1918, că prima provincie care s-a reunit cu România, așa cum exista ea după 1859, a fost Basarabia.

Avem din acest an o lege care ne poate ajuta să nu mai uităm această realitate istorică. Votul cu care a fost aprobată Legea în Camera Deputaților, for decizional în acest caz, este semnificativ, mai ales dacă ținem cont de partidul din care provine inițiatorul ei: au fost 260 voturi pentru, unul împotriva și șase abțineri. La fel de semnificativ este și faptul că Eugen Tomac, cel care a inițiat legea, vine din acea parte a Basarabiei ce nu mai aparține azi nici măcar Republicii Moldova: din sudul Basarabiei.

Tot el a avut și inițiativa de a organiza la Palatul Parlamentului, în ziua de 27 martie, o manifestare consacrată primei aniversări oficiale a zilei de 27 martie. De data aceasta, solidaritatea națională manifestată la vot nu a mai fost la fel de evidentă.

Au fost numeroase luări de cuvânt, care, pe lângă bucuria că există de acum posibilitatea legală de a marca cum se cuvine actul din urmă cu 99 de ani, au dat glas și îngrijorării legate de situația din Republica Moldova, de perspectivele continuării drumului european al acestei țări.

S-a vorbit despre lipsa unei politici a României coerente, constante și continue, indiferent de partidul aflat la putere, care să fi reușit în cei 27 de ani ce au trecut din 1990, să contureze o mișcare dacă nu unionistă, în Republica Moldova, măcar decisiv pro-europeană. Ca de obicei, analiza pare concentrată mai ales pe ceea ce fac „ceilalți“, din cauza cărora nu reușim noi să ne unim. Ca să ne referim doar la aspectul istoric al problemei, s-a invocat din

nou Pactul Ribbentrop – Molotov (*Magazin istoric*, nr. 12/1989), cel în baza căruia a fost forțată cedarea Basarabiei în 1940.

Indiscutabil, pactul Ribbentrop – Molotov a permis U.R.S.S. să ocupe, în baza înțelegerii cu Hitler, nu numai Basarabia, ci și o parte din Polonia, Finlanda și Țările Baltice. Dar cei care invocă Pactul și consideră că denunțarea lui ar fi soluția care ar rezolva problema Basarabiei ignoră mai multe aspecte. În primul rând, frontiera actuală de pe Prut nu este rezultatul direct al Pactului, ci al Tratatului de Pace de la Paris din 1947. Niciuna dintre problemele create de Pactul Ribbentrop – Molotov nu a fost soluționată până astăzi, și asta deși al doilea Congres al Deputaților Poporului din U.R.S.S. a declarat, la 24 decembrie 1989, nul și neavenit protocolul secret (*Magazin istoric*, nr. 10, 11/2010). Nici Polonia nu și-a recăpătat teritoriile pierdute în 1939, nici Finlanda pe cele răpite în 1940. Independența Țărilor Baltice a fost rezultatul voinței liber exprimate de popoarele acestor țări, în baza Actului final al Conferinței de la Helsinki, din 1 august 1975. La fel s-a creat și Republica Moldova, ca stat independent și suveran. Și cum bine știm, nici astăzi forțele unioniste nu sunt suficient de numeroase, încât să impună, în baza aceluiași act, procesul dorit și despre care se vorbește dincoace de Prut mult mai mult decât dincolo de râul ce ne desparte.

Legea 36/2017 poate fi un bun punct de plecare pentru a pune Basarabia pe lista de priorități a dezbaterilor din societatea românească, pentru a-i determina pe politicieni să înscrie problema printre cele prioritare și mai ales pentru a acționa uniți în această problemă de interes național.

Dorin MATEI

Cu liderul chinez Mao Zedong...

(1727 – 1781, mare economist francez) sau John Law (1671 – 1729, bancher scoțian; *Magazin istoric*, nr. 2/2012), care au marcat epoca lor atât prin succesele, cât și prin eșecurile lor. Căci, și pentru el, eșecul era o manieră de a învăța, iar adevărata credință în forța umană o reprezenta drumul continuu către progres.

Era însetat de viață, fugea de ideea de moarte și de pierderea stupidă de timp, refuzând tot ceea ce contribuia să facă din bătrânețe anticamera morții. Noaptea, ca o fantomă, se plimba de-a lungul coridoarelor, nu departe de dormitorul meu, pregătind propuneri noi sub formă de articole, de legi sau de interviuri, oricare ar fi fost ora. Făcea corecturi la fiecare cuvânt din vreo declarație, pentru a scoate în evidență rolul considerabil al diplomației în vreme de criză. Continua să fie avocat, adică acela care putea să convoace la orice oră personalitatea care îi solicitase audiență.

Îl vedeam adesea în compania unor actori sau actrițe celebre, a *intelligenței* din atotputernicul Paris mediatic și cultural. Aceleași persoane pe care le priveam fascinat la jurnalele televizate sau a căror semnătură o vedeam pe primele pagini ale cotidie-

nelor sau ale altor publicații, aceleași figuri din domeniul actualității, care în aceeași dimineață, participaseră la ședințe la capătul celălalt al lumii.

În fine, ca să mă opresc la volumul trei al memoriilor sale: acesta a dispărut. Complet? Nu.

Căci în ciuda voinței unora de a oculta din istorie părți considerabile de memorie, în ciuda acțiunii distrugătoare a celor care au practicat auto-dafeul ultimelor scrieri ale acestui mare om, alții au știut cum să păstreze numeroase informații și documente.

Astfel, cu voința răbdătoare a tuturor aceluia care m-au ajutat să reconstruiesc părțile care lipseau, cu ajutorul familiei mele, cu ajutorul documentelor pe care le cedase mătușii mele, tatălui și surorii mele, toate acestea mi-au permis să reconstruiesc parcursul acestui om inegalat.

Procuror la Nürnberg

În octombrie 1945, în urma nominalizării sale printr-un decret al generalului de Gaulle, Edgar îl asistă pe procurorul François de Menthon, înlocuit apoi cu Auguste Champetier de Ribes. Avea relații foarte bune cu acesta din urmă, care înțelesese că Edgar asigura rolul unei continuități, garantând în felul acesta o poziție clară a Franței pe par-

cursul procesului împotriva demnitarilor naziști. Permițându-i astfel în primăvara următoare tânărului avocat să se exprime, acesta a declarat în legătură cu particularitățile franceze în timpul acestei perioade întunecate: „Acțiunile criminale nu apar deci ca din întâmplare sau ca niște regretabile fatalități ale războiului sau ale Ocupației. Nu trebuie să le imputăm unor inițiative dezordonate și subalterne, datorate excesului de zel sau indisciplinei”.

Cu privirea către banca acuzaților prezenți în ziua aceea și încurajat de aprobarea tacită a asistenței, el continuă. „Eliminarea adversarilor era recomandat prin doctrină, aceasta se va realiza în fapte, prin funcționarea normală și obișnuită a aparatului administrativ. Dacă nazismul are o filosofie a acțiunii criminale, el are, în mod propriu-zis, și o birocrație a acțiunii criminale”.

Încurajat de aprobările mișcărilor din cap ale judecătorului american Francis Biddle și ale celui englez, Normann Birkett, pentru care avea o stimă considerabilă și cu care împărțasea un pahar de vin după aceste zile epuizante – regula fiind de a nu discuta în aceste pauze despre sesiunile procesului –, el continuă: „Voința care inspiră această acțiune se transmite de la centrele principale către cele secundare ale organismului de stat.

...și premierul Zhou Enlai

unele măiestrite formule, la cuvinte frumoase, găselnițe lingvistice, numai că filologul a lăsat să se întrevadă în spațiile acestora calitățile istoricului, prevăzând timpurile ce aveau să vină. Bunicul meu a fost o personalitate uneori deranjantă, greu de clasificat și având unele contribuții în istoria secolului în care a trăit și în care meritele sale sunt recunoscute.

Prezența sa la procesul de la Nürnberg (*Magazin istoric*, nr. 9 – 12/1970, 10/1986, 3 – 5/1988), în calitate de substitut al procurorului Franței, ar fi de ajuns pentru a-i marca destinul ca om de stat. Edgar Faure era omul cu multiple fațete, aspecte din viața sa personală împletindu-se cu cariera oficială. Viața și opera sa sunt indisociabile, nimeni nu va putea însă să facă o prezentare integrală a acestora, nici măcar eu.

Îmi amintesc că-mi spunea: „Politica înseamnă și să-i respecti pe cei care se interesează de tine, mai ales dacă nu fac parte dintre alegătorii tăi”. Clientelismul, intrigile de palat și frazele dulci care dau sentimentul iluziei că fiecare așază o piatră la temelia lumii sunt dușmanii politicii. Fiecare la nivelul și în felul său are nevoie să creadă că a jucat

Joachim von Ribbentrop (1893 – octombrie 1946), ministrul de Externe german (rândul întâi, al doilea din dreapta), în timpul Procesului de la Nürnberg

un rol capital, ca și când ar construi cu fiecare zi istoria.

Sunt momente de în-doială, ore și nopți de angoasă, în care nu știi dacă deciziile pe care le vei lua vor avea o foarte mare influență. Și nu numai că te poți înșela, dar mai ales poți fi rău înțeles. Te poți confrunta cu interpretări răutăcioase și din nefericire cu atacuri, cu injurii, cu calomnia... Pentru a face această meserie, trebuie să crezi în ea.

Acesta este adevăratul umanism. Cu toate acestea, nu trebuie niciodată să-i descurajezi pe oamenii de bunăcredință. Nu trebuie niciodată să dai impresia cuiva că nu are nicio contribuție în evoluția lucrurilor. Mulțumește-i cu atât mai mult celui care nu a făcut nimic pentru tine, pentru a evita să faci din el un dușman, căruia i-ar putea fi rușine de propria lașitate. Sunt mândru de a fi reținut toate aceste frumoase formule pe care le strecuram în compunerile mele în primii ani de școală și despre care aveam să aflu curând că ascundeau la fel de multe secrete, dar și rețete, de care nu-mi dădeam seama la vremea aceea.

Pentru ceilalți, el era Edgar Faure, omul de stat pe care-l consultau zi și noapte persoane din toate colțurile lumii, omul aflat în serviciul Republicii, care prin programul său de lucru reușise să schimbe complet mersul fuselor orare. Într-adevăr, era omul care făcea la fiecare sesiune propuneri noi, noi texte de lege, rescria filosofia și istoria, cu ajutorul unor personaje celebre ca baronul Turgot

18 iulie 1955. Premierul Edgar Faure (stânga), împreună cu Antoine Pinay, ministru al Afacerilor Externe, la Conferința de la Geneva

special evenimentele de con-
testare politică din mai - iunie
1968, vor oferi marelui om
ocazia unei misiuni imposi-
bile, aceea de la Ministerul
Educației Naționale.

Va avea ocazia să pună și
de data aceasta în aplicare pro-
priile cuvinte: „Ceea ce do-
rește opinia publică este ceea
ce numim conținutul; dincolo
de calități oratorice, ea vrea
adevărul soluțiilor. Prezența
fizică este importantă, acum
însă publicul ascultă, este in-
format cu ajutorul televiziunii,
al radioului; și dorește mai ales
să știe ce s-a întâmplat. Cineva
care ar vorbi fără să acționeze
nu ar fi luat în considerare.”

Influența și învățămintele
pe care mi le-a dat îmi sunt și
acum de o mare utilitate.
Mulțumită lui, privesc situa-
țiile de viață cu distanța nece-
sară, chiar dacă stresul nu
este întotdeauna controlabil,
ca și situațiile personale, poli-
tice sau chiar sentimentale.

China. Prima călătorie a lui
Edgar Faure în China s-a des-
fășurat în 1957, la începutul
lunii iunie. Era un voiaj per-
sonal. Fusese invitat de guver-
nul chinez și era printre primii
oameni de stat occidentali,
poate primul, care trecea fron-
tiera chineză cu o viză pe o
foaie volantă, din pricina lip-
sei de relații diplomatice cu
China. În cursul acestei prime
călătorii, care a durat aproape
șase săptămâni, a vizitat mai
multe regiuni și s-a întâlnit cu
oameni politici. A fost primit
împreună cu soția, Lucie, de
însuși președintele Mao Ze-
dong. În ce-l privește pe prim-
ministrul Zhou Enlai, s-a în-
tâlnit cu el în mai multe rânduri
și au avut ocazia să discute
împreună, adesea în prezența
unor membri ai guvernului.

La întoarcerea acasă a su-
gerat că ar fi bine pentru Franța
să recunoască China. Credea
că era de-a dreptul grotesc ca
majoritatea marilor țări să

ignore pur și simplu existența
acestui continent.

În timpul celei de-a doua
călătorii, locul esențial l-au
ocupat discuțiile politice, în
care talentul de negociator al
lui Edgar Faure s-a afirmat pe
deplin. El a jucat - o spunem
din nou - un rol capital în
negocierile de recunoaștere a
Chinei de către Franța genera-
lului de Gaulle.

Kremlin. 1964. Edgar Faure
ajunge la Moscova după două
zile de călătorie cu trenul.
Ezită să dea curs imediat în-
tâlnirii cu Brejnev, din cauza
rumorilor care circulau despre
starea de sănătate a acestuia.

Despre subiec-
tul întâlnirii nu
știa mare lucru,
ambasadorul
Uniunii Sovie-
tice la Paris nu
fusesse prea vor-
băreț relativ la
acest subiect.
Rendez-vous-ul
avea cu toate
acestea o impor-
tanță capitală,
mai ales că nu
mai era un secret
pentru nimeni
că Faure întreți-
nea raporturi
privilegiate cu
succesorii lui
Hrușciiov care se aflau la
putere. Cu toate acestea desco-
peră că fusese urmărit peste tot
de agenții regimului și că Tati-
ana, romantica rusoaică întâl-
nită în tren, a fost, după ple-
carea lui, trimisă în Siberia cu
fratele ei. Lucrurile rămăseseră
neschimbate, în fond.

Om de convingeri - testamentul politic

Edgar Faure afirma că
„morală pentru un om politic
o reprezintă convingerea sa”.
Adăuga apoi: „Oamenii poli-

tici nu sunt tratați cum trebuie,
sunt deseori denigrați, credem
că sunt mânați de ambiție -
au într-un fel ambiție, e ade-
vărat -, de vanitate, de leha-
mite, de arivism, de carierism”.

În dialog cu scriitorul și jurn-
nalistul Jacques Chancel
(1928 - 2014), în timpul unei
emisiuni „Radioscopie” de pe
„France Inter”, pe care acesta
o realiza, el afirma: „În viața
unui om politic, există momente
de prestigiu, de fericire, de pu-
tere, dar aceste momente sunt
rare.” Și continua: „Și cel mai
adesea, acestea sunt de scurtă
durată! Sunt momente de în-
doială, ore și nopți de angoasă,

Cu soția, Lucie, romancieră (1908 - 1977),
cu care s-a căsătorit în 1931

în care nu știi dacă deciziile
pe care le vei lua vor avea o
foarte mare influență. Și nu
numai că te poți înșela, dar
mai ales poți fi rău înțeles. Te
poți confrunta cu interpretări
răutăcioase și din nefericire cu
atacuri, cu injurii, cu calom-
nia. Știu despre ce vorbesc.
Deci iată ce doresc să vă spun:
pentru a face această meserie,
trebuie să crezi în ea, și aici
intervine rolul convingerii. Tre-
buie să crezi în ceea ce faci.”

Mărturiile lui Edgar Faure au
și astăzi o semnificație cât se
poate de actuală și adevărată. ■

**Traducerea
și adaptarea textului
Dan BURCEA**

Fiecare dintre aceste fapte sau fiecare serie de fapte, despre care vi s-a vorbit sau vi se va vorbi, a presupus cu siguranță existența unui sistem de transmitere: ordinele care provin de la superiori către inferiori, cererile de ordine sau procesele-verbale care urcă de la inferiori către superiori, în fine, legăturile care sunt asigurate între eşaloanele corespunzătoare ale diferitelor servicii“.

A petrecut câteva zile epuizante, aflându-se față în față cu Joachim von Ribbentrop, șeful diplomației hitleriste. Acest prusac de statură înaltă,

să se susțină acțiunea lui Darquier de Pellepoix, comisar general la «Questions Juives» [Probleme evreiești]“.

După un moment de tăcere permițând traducerea spuselor sale, el a reluat. „Erați la curent cu acest demers pentru a obține un număr de 50.000 de evrei?“ „Nu, nu eram.“

Ribbentrop credea că a parat lovitura, dar căzuse deja în capcană. Edgar continuă: „Dacă colaboratorii dumneavoastră făceau astfel de demersuri fără să vă informeze, este fiindcă aceștia considerau că acționau în sensul instrucțiilor generale date de dumneavoastră?“

„Nu. Nu am știut nimic despre această măsură luată împotriva a 50.000 de evrei.“

Nazistul s-a înfundat și mai mult, fără să-și dea măcar seama. „Știu doar că instrucțiunile generale aveau scopul de a aduce mai multă

lentoare în aceste afaceri și de a acționa în așa fel, încât acestea să nu fie grăbite, ci temporizate.“

„Temporizate, domnule Ribbentrop?“

Totul pare spus aici, cum am zice noi astăzi, fără comentarii.

Călător în străinătate

Politica bunicului meu nu a fost profund reformatoare, în ciuda avansării unor dosare importante. Ea a constituit mai mult un exercițiu de șarm, un exercițiu politic, profitând de o situație bugetară înfloritoare, reușind însă cu brio aceste exerciții; destinul, în

Edgar Faure:

1945 – Numit substitut al procurorului francez la Tribunalul militar internațional de la Nürnberg;

1946 – 1958 – deputat radical socialist al regiunii Jura;

1949 – 1951 – secretar de Stat la Finanțe, apoi ministru al Bugetului; ministru al Justiției în cabinetul lui René Pleven;

1952 – 1953 – președinte al Comisiei Afacerilor Externe al Camerei Deputaților;

1953 – ministru de Finanțe;

1955 – 1956 – președinte al Consiliului de Miniștri;

1966 – ministru al Agriculturii;

1968 – ministru al Educației Naționale;

1973 – președinte al Camerei Deputaților;

1980 – 1988 – deputat de Doubs;

1985 – președinte al Consiliului regiunilor din Europa;

1988, 30 martie – moare la spitalul Laënnec din Paris.

Faure (în mijloc), flancat de proprietarul media britanic Robert Maxwell (stânga) și președintele francez Jacques Chirac

cu degete de pianist, se afla prostrat, așezat între Hess și Goering, cu casca traducătorului pe urechi.

Edgar se afla în picioare, în cealaltă parte a sălii, la 30 m. Ministrul Afacerilor Externe al lui Hitler se dezvinovăța, da înapoi, își nega în mod pernicios angajamentul. „Aș dori să-i citesc acuzatului primul paragraf dintr-o scrisoare a Ambasadei Germaniei din 27 iunie 1942, adresată șefului Sicherheitspolizei (Poliția de Securitate) din Franța. „Hauptsturmführerul Dannecker mi-a indicat că avea nevoie cât mai repede de 50.000 de evrei din zona liberă pentru a fi deportați spre est și că trebuie

După vreo 500 m, ajung în niște șanțuri și prin ele ne conduce un ostaș neamț la bordeiul unde era căpitanul neamț al lor. Era un bordei amenajat foarte bine, cu lumină electrică și căpitanul neamț, respectuos, mă poartă să iau loc și să servesc un ceai. El ia un telefon și vorbește cu un superior. Lasă telefonul și îmi spune:

Domnule maior, veți merge cu mine într-un adăpost apropiat. Acolo este domnul general Richthofen, comandantul aviației germane pe frontul rusec. Acolo se găsesc mai mulți domni generali și ofițeri superiori. El este de statură mijlocie și cam brunet, și dumneavoastră veți vorbi.

Fac atent pe tălmaci să repete pe limba germană exact ce voi raporta eu, că eu voi vorbi rar și mă voi opri cât el îmi traduce. Cu acest tălmaci mai avusesem ocazia în repetate rânduri să facem acest lucru. Îmi verific ținuta și pleacă. Căpitanul neamț merge înainte și eu îl urmez.

Facem circa 200 m prin niște șanțuri întortocheate, scoborâm niște trepte și apare o ușă. Ofițerul neamț bate în ea și o deschide. Intru și eu, cu tălmaciul după mine. Ne aliniem și salutăm.

Era un adăpost mare, întărit, cu o masă în mijloc, tapetată și luminat foarte bine electric. În jurul mesei, pe care era întinsă o hartă la scară mare, se găsea un grup de generali și ofițeri superiori.

Primit cu urale

Toți își îndreaptă privirile spre noi. Se desprinde din acel

grup un general nu prea înalt, puțin brunet, și se îndreaptă spre noi. Mă prezintă în limba română.

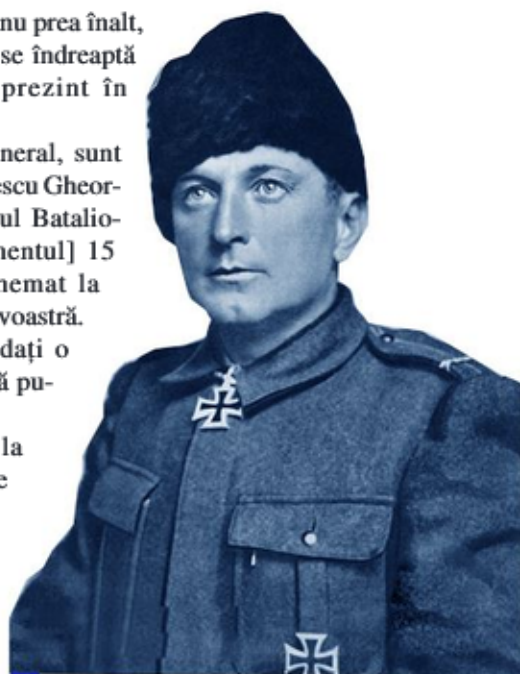
Domnule general, sunt maiorul Răscănescu Gheorghe, comandantul Batalionului I/ [Regimentul] 15 D[orobanți], chemat la ordinul dumneavoastră. Vă rog să îmi dați o hartă pentru a vă putea raporta.

Mă cheamă la masă, îmi face loc printre ceilalți ofițeri, iau un creion dintr-un dispozitiv ce era acolo și mă uit pe hartă. Când prind a citi harta, dau cu ochii de satul Golovski.

– Domnule general, în acest sat erau postul de comandă al Regimentului 15 D[orobanți] și postul de comandă al Diviziei 6 Infanterie, cu domnul general Lascăr Mihail. Aici se refugiaseră și domnul general Mazarini și alții. Primesc misiunea de a apăra acest sat, interzicând pătrunderea inamicului din direcția [lipsă în text] până la orele 22.00, în ziua de 22 noiembrie 1942, după care să atac în direcția [lipsă în text], să rup cercul, venind după mine și domnii generali.

Continui raportul exact ceea ce am scris anterior, arătând cu creionul pe hartă.

În timpul [în] care expuneam și tălmaciul traducea cele expuse de mine, domnul general Richthofen ia de pe pieptul lui decorația „Crucea

Gheorghe Răscănescu

de Fier“, clasa I, și mi-o prinde mie pe piept.

Eu îmi continui raportul până la sfârșit. Dumnealui îmi spune:

– Te rog să te alături la trupele noastre ce apără acest aerodrom.

– Eu n-am venit aici să fiu rugat, ci am venit [pentru] a raporta și a primi ordin. Am un batalion încercat în lupte, toate reușite, dar momentan este extenuat – flămânzi, goi – și ca să pot continua lupta îmi trebuie asistență medicală, echipament, hrană și muniții.

– Da, și în acest moment s-a uitat la un ofițer din acel grup.

Urmează felicitări. Mă dă de exemplu de curaj, pricepere, persistență în fața ofițerilor generali și superiori, pe întreaga aviație germană. Tot timpul îmi strângea mâna și încheie sărutându-mă pe am-

Avanpremieră editorială

LA MASĂ CU VON MANSTEIN

GHEORGHE RĂȘCĂNESCU

du-se printre trupele sovietice ce înaintau rapid, a ajuns cu batalionul intact la Oblivskaia, unde se găsea un aerodrom pe care opera aviația germană. Acolo, generalul Wolfram von Richthofen,

În noiembrie 1942, Gheorghe Răscănescu (1900 – 1967) era maior și comanda Batalionul I din Regimentul 15 „Războieni”. Unitatea sa, după aproape o lună petrecută pe Don, în contact cu trupele sovietice, fusese retrasă

Trupele române în retragere (sus) și cele sovietice în ofensivă

în rezervă și se găsea în apropierea localității Golovski, acolo unde se afla postul de comandă al Diviziei 6 Infanterie. La 19 noiembrie, trupele sovietice au declanșat ofensiva cu direcția sud-est pentru a prinde în încercuire Armata 6 germană care asedia Stalingradul (Magazin istoric, nr. 11, 12/2012; 1, 2/2013; 1/2016). Prin evoluția operațiilor, după ruperea frontului deținut de Armata 3 română în Cotul Donului, într-un cerc ceva mai redus au fost prinse diviziile care au alcătuit Gruparea „Lascăr”. În aceste condiții, la ordin, maiorul Răscănescu a rupt lupta în noaptea de 22 spre 23 noiembrie și a căutat o cale de ieșire din infernul de la Don. După peste 100 de kilometri parcurși pe un ger năprasnic, strecurân-

comandantul Flotei 4 Aeriene germane, i-a prins în piept „Crucea de Fier” clasa I, iar câteva zile mai târziu însuși feldmaresăul Erich von Manstein i-a înmănat, la Novocerkassk, „Crucea de Cavaler al Crucii de Fier”. Devenea astfel, ofițer străin cu cel mai mic grad care primea această distincție. În 1943, pentru aceeași faptă, va fi decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a.

Prin strădania nepotului său, Dan Călinescu, Editura Militară va publica anul acesta însemnările lui Răscănescu sub titlul Erou la Cotul Donului. Însemnări din război 1941–1944, din care vă prezentăm în continuare un fragment.

Adrian PANDEA

mai repede. Pilotul zâmbește și coboară la circa 400 m și de-abia atunci văd cum fuge pământul sub avion.

Ajungem la Rostov. Acolo pilotul tot nu m-a lăsat fără să-mi facă emoții. Cum eram noi la circa 1,2 km înălțime, deodată coboară în picaj deasupra orașului. Atâta mi-a fost: aici mor?! Deodată ia mersul orizontal și procedează la aterizare.

Acolo mă așteaptă un locotenent-colonel [lipsă în text], ofițer de stat major din armata română. Mă prezintă lui și îmi spune că vom merge astăzi la domnul mareșal von Manstein.

Raportez că sunt foarte bolnav și obosit. Solicit un medic pentru a vedea ce am și să solicite aprobarea mea a mă prezenta ulterior.

Peste o oră, îmi comunică că s-a aprobat ca să mă prezint a doua zi la orele 09.00.

La mine a venit un medic care tot timpul m-a îngrijit ca să pot a doua zi să fac prezentarea.

Atacul sovieticilor nu întrerupe masa

A doua zi, circa pe la orele 08.00, plecăm într-o mașină mică de război cu locotenent-colonelul [lipsă în text], ofițer de stat major, un căpitan ca tălmăci și eu, spre un oraș care nu-mi aduc aminte cum se numește, la o depărtare de circa 15-20 km de Rostov. Durerile încetaseră și mă mai întărisem.

Erich von Manstein (în prim-plan), fumând după masă

Ajuns acolo, locotenent-colonelul ia contactul cu un ofițer superior german și ne comunică să mai așteptăm pe o sală, iar la orele 09.00 vom intra la domnul mareșal von Manstein.

Cu o precizie matematică, la orele 09.00 fix, ofițerul german bate la ușă și intrăm înăuntru. Sala era mare și în fundul ei erau trei ofițeri germani. În mijloc era domnul mareșal von Manstein și în dreapta și stânga câte un ofițer superior. Toți trei erau cu spatele spre ușă pe care am intrat, în picioare. Apoi se întorc toți trei cu un unghi de 180° și pornesc spre noi. Domnul mareșal von Manstein ținea pe palme decorația Ordinul „Crucea de Cavaler al Crucii de Fier” și ceilalți țineau de câte un capăt panglica acestei decorații.

Ajuns în fața noastră, mă prezintă pe limba română, iar tălmăciul traducea în limba germană. Apoi domnul ma-

reșal von Manstein îmi atarnă de gât decorația de mai sus, fiind ajutat de cei doi ofițeri germani. Mă felicită, dându-mă exemplu pe armata germană și română, îmi strânge cu căldură mâna și mă sărută pe ambii obraji. Ne invită ca să luăm masa de prânz cu dânsul. Cu toții am salutat și am plecat.

Ajuns pe sală, îmi făcea impresia că am scăpat din nou de un atac. Când mă gândeam că voi lua masa alături de domnul mareșal, m-au apucat toate gândurile. Voi putea rezista? Ce fac cu boala? Ce obiceiuri sunt la masă? Ce fel de mâncare se va servi? Voi putea face față la toate? Nu eram bucuros de această mare cinste de a fi invitat la masă de un mareșal german. Dar, la urmă, trebuie să o fac și pe aceasta.

La orele fixate pentru a servi masa m-am prezentat cu trei minute înainte de a veni domnul mareșal. Apare și

bii obraji. Apoi trec toți cei de față, felicitându-mă. Le mulțumesc, salut și plec.

Când termin de urcat treptele, mă oprește un căpitan neamț și îmi spune:

– Domnule maior, vă rog să primiți felicitările mele pentru decorația primită și îmi înmânează brevetul cu [lipsă în text]. La noi, germanii, aceasta este o decorație mare și greu de obținut și aveți drepturi frumoase în statul german.

Domnul general v-a pus la dispoziție o mașină și să o țineți la dumneavoastră cât aveți nevoie, o să vă aprovizionăm cu combustibil și hrană de la noi.

Am ieșit din șanț și m-am urcat în mașină cu tălmăciul și sergentul și ne-am îndreptat

spre postul de comandă al batalionului. Când m-au văzut ofițerii și trupa cu mașină și decorat cu „Crucea de Fier” clasa I, m-au primit în urale. Mi-au arătat o dragoste ce nu o pot descrie [...]

Am plecat în linia I și în urma mea a venit un colonel trimis de domnul general [Petre] Dumitrescu, comandantul Armatei 3, și nu m-a găsit, dar mi-a lăsat o scrisoare. În ea scrie că a fost trimis special de domnul general Dumitrescu pentru a mă felicita și să las comanda ofițerului cel mai vechi și să mă prezint la Armata 3, la

raportul domnului general. Acțiunea mea i-a fost comunicată comandamentului român de comandament german [...]

Pentru prima oară, într-un avion

În acel timp, comandamentul român primește ordin de la comandamentul german ca în ziua de 7 februarie [co-

manda acea escadrilă. Ne-am bucurat mult! M-a întâmpinat cu toți subalternii lui și mă poștește într-un adăpost.

Printre subalternii lui era și un pilot care purta barbă, nu-mi aduc aminte numele. Spre surprinderea mea, descopăr că acesta era pilotul care a venit și mi-a trasat drumul cu o rachetă cu fum. Vă închipuiți ce era pe mine atunci! Am uitat de boală și ne-am povestit unul altuia cum ne-am înțeles de minune!

Acolo avea tot felul de bunătați cu care m-a servit [...]

– Dragă Nedelcule, eu n-am mers niciodată cu avionul. Să-mi dai un pilot care să fie liniștit și să nu facă cu mine exhibiții.

– Vă dau un băiat bun și liniștit. Dumneavoastră vă va fi foarte ușor să vă acomodați cu avionul, deoarece sunteți bine cunoscători în mașini de tot felul.

Venind timpul de plecare mă conduce la un avion mic, cu două locuri. Îl întreb ce mijloace de apărare avem dacă ne atacă „Rata” [avion de vânătoare sovietic]?

– Nu aveți niciun fel de armă, ci vă coborâți la pământ.

Plecăm, m-am acomodat foarte ușor, și se urcă luând plafon circa 1,5 km. Îmi pare că merge foarte încet. Îl bat pe spate și îi fac semn să meargă

Wolfram von Richthofen (dreapta)

rect, decembrie] să mă prezint la [lipsă în text; Cartierul General al Grupului de Armate „Don” se găsea la Novocerkassk], la 20 km N.-V. de Rostov, pentru a fi decorat de mareșalul von Manstein, comandantul trupelor germane.

Raportez că sunt bolnav și nu mă simt în putere a mă duce. Totuși a trebuit să plec. Mă duc cu mașina la o escadrilă de aviație ce era în apropiere de Comandamentul Armatei 3. Acolo sunt primit de către maiorul Nedelcu, un fost subaltern al meu și un foarte bun prieten, care

A aranja o masă poate fi o artă astăzi, după cum a fost și odinioară în Moldova și Țara Românească, la Curtea domnească și la Curțile marilor boieri, preocupați să nu rămână în urmă față de protocolul occidental. Spațiul și timpul meselor, mesenii și rânduiala lor, piesele de mobilier folosite au constituit deja subiectele unor articole publicate în revistă (nr. 11/2016, 1, 3/2017). De data asta ne oprim asupra veselei, tacâmurilor – piese adesea prezente în izvoadele de zestre ale fetelor –, și ele în armonie cu nivelul de civilizație al posesorilor și cu ierarhiile.

Cina cea de Taină, zugrăvită la Mănăstirea Dobrovăț, ne arată o masă cu castroane, căni și pocale ...

MASA – RITUAL SOCIAL

OLIVIA SENCUC

A PUNE MASA

Juristul englez Jeremy Bentham, ajuns din întâmplare la București în decembrie 1785 (Magazin istoric, nr. 3/2017), s-a arătat foarte deranjat pentru că nu primise o invitație la masă – după cum sperase, curios fiind – de la boierul abia cunoscut. Bănuim că supărarea l-a îndemnat să afirme că localnicii nu dispuneau de „nimic decent cu care să mănânce sau pe care să-și pună masa”, iar sursele istorice ne-au ajutat, deja, să dovedim că măcar într-o privință călătorul englez s-a înșelat.

Din fericire, există suficiente izvoare care să-l contrazică pe înclădatul drumeț englez, la fel de dornic să convingă că locuitorii Principa-

telor nu ar fi posedat acea varietate de obiecte trebuincioase consumării diverselor bucate și băuturi, după toate regulile bunei-cuvințe.

dânsul și ne invită să luăm loc la masă. Pe mine mă așază în dreapta lui, apoi tălmaciul, iar în stânga se instalează locotenent-colonelul [lipsă în text], ofițer de stat major. De o parte și de alta se așază în ordinea gradelor ofițeri generali și superiori germani. Masa a fost servită de nemți chelneri în ținute speciale. Ca meniu a fost meniul ce servea și trupa germană, cu deosebire că felul al doilea puteai să-l servești de două ori. Masa s-a terminat cu țigări diferite, aprinse la lumânările ce erau instalate pe masă în sfeșnice.

Tot timpul cât a durat masa, domnul mareșal ne-a povestit întâmplări din război și multe anecdote. Pe un perete din sală erau instalate 10–12 telefoane, fiecare având câte o etichetă. În timpul mesei, sună unul din telefoane, se ridică un general și primește un raport. Timpul convorbirii a durat 10 minute, după care se așază și continuă masa. Când masa s-a terminat, domnul mareșal îl întreabă ce este. Generalul german îi raportează că pe front, în sectorul [lipsă în text], rușii au atacat pe un front de 4 km și au intrat în pozițiile noastre 3 km. Domnul mareșal îl întreabă dacă s-au luat măsurile necesare. Îi răspunde „Da”. Pe figura lui se vede o calmitate neobișnuită, totul părea normal.

Ofițerul român nu mai ajunge cu cumpărăturile

Ne-am ridicat de la masă, mulțumind, și am plecat să ne

odihnim într-o cameră anume amenajată pentru noi. Scara, ne-am dus și am luat masa la popota ofițerilor germani din acea garnizoană. Și aici am găsit o sală foarte mare, frumoasă și solid construită. În acel timp, serveau masa circa 100–120 de ofițeri germani de toate gradele. Era în toiul mesei. Ne-am așezat și noi într-un colț și am comandat masa să ne servească și pe noi. După ce ne-am așezat pe scaune, am observat că toate privirile se îndreaptă spre noi. Când am început să gust din primul fel, văd că se îndreaptă spre masa noastră un general german cu un pahar într-o mână și în cealaltă cu o sticlă de șampanie. Își cere voie să stea la masa noastră și toarnă din acea sticlă în pahare. Apoi se ridică în picioare și se adresează cu un ton foarte autoritar tuturor celor din sală. Tălmaciul îmi traducea ceea ce spunea. Știa perfect faptele excepționale de arme ce le-am făcut și mă dădea de exemplu la cei de față. Mă felicită și cu toată sala bea un pahar în onoarea și gloria mea, ofițer român. Îmi strânge mâna și apoi pleacă. Pe rând, toți cei din sală, în ordinea gradelor, au venit, m-au felicitat strângându-mi mâna. Eu am rămas surprins și abia atunci începeam să-mi dau seama de respectul și importanța marelui ordin militar ce îl obținusem.

S-a terminat masa, nu ne-a lăsat să plătim nimic și am plecat la locul unde eram cantonați. A doua zi am plecat spre Rostov. Când am ajuns

în dreptul unei case, unde înăuntru era o cantină germană, ne-am oprit. Locotenent-colonelul [lipsă în text] ne-a spus să cumpărăm ceva de aici. Eu nu aveam niciun ban și l-am rugat să ia și pentru mine marfă de 500 lei și voi căuta să mă achit. A adus la mașină câteva sticle de șampanie, ciocolată, cașcaval, conserve de pește, pesmeți, halva etc., destul de multe. Am plecat și, pe drum, locotenent-colonelul [lipsă în text] îmi spune că nu a dat niciun ban, căci eu în baza decorației aveam dreptul să iau ce doresc gratuit. Ajuns la Rostov, locotenent-colonelul [lipsă în text] îmi dă o mașină să mă duc la aerodrom și [îmi spune] că vine și el după ce împarte în jumătate cele luate de la cantină.

Ajuns cu noua mașină la aerodrom, aștept până ce se apropie ora fixă de plecare. Eu rog, pe răspunderea mea, ca avionul să nu decoleze încă 15 minute. S-au împlinit și cele 15 minute, și locotenent-colonelul [lipsă în text] ofițer de stat major nu a mai sosit și nici nu a mai trimis pe cineva cu jumătate din cele luate de la cantină. Plecând cu avionul, am ajuns cu bine la Morozovskaia, la postul de comandă al Armatei 3.

M-am prezentat la domnul general Petre Dumitrescu și i-am raportat cum a decurs decernarea decorației. M-a felicitat și era foarte bucuros că un ofițer român a reușit să ia de la armata germană acest ordin militar, pe bun merit. ■

Vas pentru colivă de la Mănăstirea Putna

— exemple sunt o mulțime, dintre care însă am ales să prezentăm numai izvodul de zestre al Ilenei, fata lui Ion Neculce. În dota ei au intrat: 12 linguri de argint, 12 șervete cu fir și 12 „alese“, 2 „meneșterghiri de mână“ cu fir adică, ștergare, 10 mese „alese“, „1 scașulcă de horilcă cu păhare de argint poleite“ — ceea ce ar putea fi în zilele noastre un serviciu pentru băuturi spirtoase —, 12 blide și 12 talgere de cositor.

Albul imaculat al fețelor de masă

O anumită însemnare ce se repetă în câteva acte ne-a atras atenția. În dreptul feței sau fețelor de masă, urmând să intre în posesia proaspetei neveste, s-a însemnat lămurit: „proastă“ sau, dimpotrivă, „de ceale bune“ ori numai „bunișoare“. Bineînțeles, la calitatea materialului și a lucrăturii ne-ar duce gândul în primul rând, uneori posibil indiciu pentru starea materială a familiei din care provenea soția. Și totuși? De ce nu am îndrăzni să mergem cu gândul mai departe? Anume că, la fața de masă — chiar dacă era preferată una mai puțin aspectuoasă — nu se renunța nici măcar în zilele obișnuite, atunci când doar cei ai casei se întâlneau ca să mănânce împreună, în timp ce fețele cele fine și lucrate cu migală împodobeau neapărat masa cu prilejul ospetelor sărbătorești, în felul acesta explicându-se diferențierea. Într-o oarecare măsură, exemplul următor ar confirma cele afirmate mai sus. Astfel, în registrul de socoteli al orașului Cluj s-a consemnat că pentru masa banului Caragea Mihalcea — unul dintre sfinții cei mai apropiați ai lui Mihai Viteazul, trimis de mai multe ori de voievod ca sol al său la împăratul Rudolf al II-lea de Habsburg — s-au cumpărat, în 16 iunie 1600, pe lângă cele necesare preparării prânzului, o față de masă, un șervet și un pahar de cristal, aceasta, am crede, pentru că așa

se cuvenea să fie servit un mare boier de către gazde, dar și pentru că așa era el obișnuit să mănânce.

Îmbucurător, imaginea unor obiecte folosite în vremurile asupra cărora ne-am oprit ne este oferită și de această dată de frescele bisericești. De un alb imaculat — răsfrângându-se în falduri bogate peste marginea meselor pe care le acoperă și având capetele frumos dantelate — sunt fețele de masă care apar în *Cina cea de Taină* și *Ospățul* de la biserica Arbore ori cea din *Nunta din Cana Galileii* de la biserica din Filipeștii de Pădure, față de masă împodobită de jur-împrejur cu o bandă galbenă, la rândul ei ornamentată cu un model în roșu și verde. În plus, în această din urmă pictură putem observa că fiecare mesean dispune de propria farfurie. Deosebit de fină pare a fi fața de masă bogat înflorată din *Cina cea de Taină* de la Bălinești, ctitoria marelui logofăt Ioan Tăutu. De amintit că în mai toate compozițiile ilustrând Sfânta Cină au fost înfățișate castroane mari cu picior și căni cu capac, pe lângă care apar o lingură și mai multe cuțite cu lamă dreaptă, la Voroneț, ori cu lamă curbă, la Moldovița și Dobrovăț. Nu lipsesc nici paharele, unul simplu și două cu picior, fiind reprezentate la Probota, respectiv, la Dobrovăț.

Argint, lut, lemn, adică ierarhie

Cu siguranță, mai ales la Curte, evenimentele speciale, ca, de pildă, o nuntă domnească sau vizita vreunui personaj însemnat venit de pe alte meleaguri, făceau să fie folosite cele mai arătoase obiecte de veselă. Nu de puține ori străinii au fost impresionați de ce au văzut, drept dovadă mărturiile rămase de la ei.

Detaliu din altă scenă a Cinei celei de Taină
(de la Mănăstirea Arbore)

Cu inel pentru șervet

Dintru început, îl vom pomeni din nou pe sulgerul Mihalache Strilea, personajul principal al *Scrierilor* istoricului Radu Rosetti. Cum în vara anului 1764 boierul nostru umbla să se însoare a doua oară – prima nevastă, Smaragda, o grecoaică frumoasă din Țarigrad, murise de mai bine de un an –, Dumitrache Țifescu, mare vornic al Țării de Jos, găsindu-l potrivit de ginere, l-a poftit la Domnești, moșia din ținutul Putnei pe care o stăpânea, ca să o cunoască pe Catinca, fata lui de 15 ani, prilej tocmai bun ca doritul mire să fie ospătat. Din descrierea deosebit de sugestivă a momentului am reținut acest fragment: „Masa, de lemn de nuc lustruit, acoperită cu o față de masă de pânză de in cusută cu fir și cu mătase, era

pregătită pentru patru inși: adică dinaintea fiecărui scaun era așezat câte un talger de cositor, având alături o lingură, tot de cositor, un pahar mare pentru apă și altul mai mic pentru vin. La locurile menite pentru stăpânii casei – adicăteala vornicul Dumitrache cu soția lui Ruxanda – și pentru Catinca se vedea câte un toc, căptușit cu piele roșie împodobită cu cuie de argint; din fiecare toc ie-

șeau mânerile de argint suflat cu aur ale unui cuțit și ale unei furculiți cu două vârfuri lungi, subțiri și drepte. Când se puseră la masă, sulgerul luând loc între vornic și vorniceasă, se aduse, în tocul lui de piele, cuțitul și furculița musafirului care rămăsese în păstrarea feciorului său. Să fie scrierea lui Radu Rosetti prea romanțată și de aceea nu îndestul de credibilă? Să pornim, atunci, în căutarea altor dovezi.

Pentru perioada veacurilor XVI–XVIII nu am identificat vreun alt document care să ofere indicații atât de amănunțite de cum trebuie aranjată masa, însă ne stau la îndemână îndeajuns de multe liste de avere, diate și mai ales izvoade de zestre, toate conținând, printre bunurile inventariate, obiecte servind în mod deosebit acestui scop. De remarcat faptul că, în unele foi de zestre, respectivele lucruri sunt grupate într-o rubrică aparte numită *Rânduiala mesei* ori *Pentru masă*, ceea ce denotă grija deosebită acordată, în multe familii, funcționalității obiectelor și aspectului mesei.

De pildă, Maria, fiica domnului moldovean Ieremia Movilă, devenită soția nobilului polon Ștefan Potocki, a fost înzestrată, între altele,

cu: 55 de cești de băut din argint aurit, pahare fără picior, cupe mari, un păhărel de aur fin fără picior, o cutie cu farfurii de argint, 14 tăvi mari de argint aurit, o lingură de sidef montată

în aur cu pietre, o altă lingură de aur, 12 pahare fără picior, aurite, lucrătură nemțească, și un inel pentru șervet, lucrătură ungurească. N-am crede că toate aceste vase au contat numai pentru valoarea lor materială deosebită și că, altfel, nu au fost întrebuințate niciodată. În schimb, în foaia de zestre a Stancăi, cea mai vârstnică dintre fetele lui Constantin Brâncoveanu, se menționează că pentru „masa cum să cade” mireasa primește: 5

„mese”, 3 peșchire – adică, fețe de masă și ștergere –, 12 șervete cu flori de fir și alte 36 de șervete cu flori de mătase, o maramă „de mâini cu flori” și 3 marame „de mâini cusute cu flori” – niște ștergere ceva mai subțiri –, 12 tipsii de argint și încă 12 cu flori, acestea din urmă pentru „po[a]me”, 24 tipsii de cositor și tot atâtea de aramă, 12 talere de argint și alte 24 de cositor, 24 de linguri, 12 cuțite și 12 furculițe – asupra acestui gen de tacâmuri vom reveni în mod special –, o solniță de argint și șase talere de argint poleite, domnul îngrijindu-se ca la măritișul celorlalte șase fiice ale sale – Maria, Ilinca, Safta, Ancuța, Bălașa și Zmaranda – fiecare să fie dăruită asemănător.

Pentru fetele de boieri – fie ei din aceia cu dregătorii însemnate, dar și din cei mai mărunți

... precum cele din fotografiile acestei pagini

În Biblioteca Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu” autorul acestui articol, constant colaborator al revistei noastre, a descoperit o lucrare necunoscută realizată de litograful Alexandru Asachi, fiul lui Gheorghe Asachi. Încheiem aici prezentarea acestei descoperiri, începută în numărul anterior.

Vânători pedestri

UN ALBUM UITAT AL OȘTIRII ROMÂNE DE ALEXANDRU ASACHI

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Tipurile militare l-au preocupat tot timpul, ele fiind incluse chiar și în suitele de planșe cu vestimentație civilă. Ori de câte ori avea prilejul, își exersa mâna cu desene de uniforme fastuoase și complicate. În timpul unei călătorii în străinătate din primăvara anului 1853 a adunat o suită de crochiuri într-un caiet de schițe aflat în patrimoniul Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj-Napoca.

În 1857, periodicul local anunța apariția unui portofoliu dedicat integral uniformelor: „Album al armiei Moldovei, compus din 3 livrezioane: Infanterie, Cavalerie, Artilerie, Jandarmeria, Pompieria, se face cunoscut că acest Album să află în depozit la magazia d. Șandro.” Din această publicație a fost identificată doar o planșă, datată 1857, în Fondul G. Sion de la Cluj-Napoca: *Soldat mărghiaș pedestru/Soldat mărghiaș călăreț*.

În același fond clujean se păstrează unicul exemplar din *Album al Oastei Moldovei*, tipărit în 1858 și compus din zece planșe. Tot la B.C.U. Cluj-Napoca, în același Fond G. Sion, se află și albumul *Armia Română*, publicat de Asachi în 1862, în care fuseseră adunate noile tipuri de uniforme instituite după Unirea Principatelor.

O șarjă impetuoasă

Comparând uniformele din cele două albume pot fi constatate modificările majore

survenite în timpul domniei principelui Alexandru Ioan I, care urmau modelul francezesc ce înlocuia, în acest mod, stilul rusesc prevalent până atunci. Din dotarea ofițerilor dispăruseră căștile din piele neagră, cu garnituri de alamă și penaj, fiind înlocuite cu bicornul pentru mare ținută și chipiul moale, cu calota roșie, pentru mică ținută; tunicile se lungesc puțin, pantalonii sunt largi, dispărea talia de viespe a militarilor muscali. Vânătorii aveau o uniformă totalmente nouă, cu tunică scurtă, la două rânduri, din postav civit (albastru închis), pantalonii largi, gri, și pălărie gri cu borul drept ridicat, unde se fixa un penaj din pene de cocoș. Căptușeala reverelor, manșetele, gulerul și paspoalele erau în aceeași nuanță verde închis, la fel ca înainte.

Albumul de care ne ocupăm constituie un progres față de anterioarele lucrări de același fel. Cele deja comentate aveau ca model albumele similare apărute în Occident, în special în Franța, în primele decenii ale secolului al XIX-lea.

În cuprinsul acestora am găsit rătăcite informații de o importanță aparte tocmai fiindcă ne dezvăluie că ierarhia societății moldovene și muntene din acele timpuri era

**Pocale
cu picior,
pentru apă
și vin**

vizibilă și în obiectele întrebuintate la masă. Așa reiese, bunăoară, din însemnarea aparținându-i consilierului aulic suedez Paul Strassburg care, în drum spre Istanbul, s-a oprit și la Curtea lui Leon Tomșa, încă domn al Țării Românești, în primăvara anului 1632. Poftit la ospăț, călătorul ar fi văzut că „înaintea domnului erau vase de argint, la mijloc vase de ceramică îngrijit lucrate și smălțuite, iar la capăt, talere și blide de lemn“.

Pentru acele vremuri, faptul că se făcea o asemenea diferențiere între meseni nu este deloc de mirare. Întrebările care ne frământă sunt cine și cât de neînsemnați să fi fost cei cărora – prezenți fiind la o masă domnească, totuși – nu li se cuvenea să fie ospătați decât din vase de lut sau numai de lemn, întrebări la care însă e greu de aflat răspunsuri în lipsa altor mărturii mai precise.

De unde nedumerirea noastră? Listele de prețuri ori rezultatele săpăturilor arheologice întreprinse în arii de locuire ale unor vechi târguri și așezări rurale lasă impresia că farfuriile, castroanele, cămile, lingurile confecționate din respectivele materiale erau la îndemâna oricui în schimbul a câțiva gologani, fiind întrebuintate de aceea, cu precădere, în gospodăriile locuitorilor de condiție modestă. Dar chiar așa să fi fost? Ion Neculce, înfățișându-l pe domnul Moldovei Eustratie Dabija

(1661 – 1665), susține că acesta „bea vin mai mult din oală roșăie decât din păhar de cristal, dzicând că-i mai dulce vinul din oală decât din păhar“, o dovadă că nu trebuie ignorat felul în care se fac alegerile personale și că statutul social nu reprezintă mereu o garanție în ce privește rafinamentul purtărilor, aspect de care ne vom ocupa curând.

Acum să ne întoarcem la furculița de uz individual, deosebită de cea folosită dintotdeauna la manevrarea bucăților de carne în bucătărie și la masă. Cunoscută inițial de venețieni, ea începe să se răspândească, odată cu secolul al XVI-lea, cu destulă încetineală, mai întâi în Italia, iar de aici în restul Europei. Primită cu multă reticență, furculița a fost la

început obiectul temerilor unor clerici care au socotit-o un lux diabolic sau, dimpotrivă, motiv de haz pentru alții, fiindcă cei care se încumetau s-o folosească, neîndemânatici încă, își pierdeau de multe ori îmbucătura pe drumul dintre farfurie și gură. Nici măcar marii monarhi ai Apusului nu s-au grăbit să se deprindă cu mânuirea ei. Ludovic al XIV-lea le-a interzis nobililor săi să o întrebuinteze, ceea ce nu am putea spune despre contemporanul său muntean, Constantin vodă

Brâncoveanu, care și-a înzestrat nu numai fetele, ci și băieții cu câte un set complet de tacâmuri, compus din linguri, cuțite și furculițe.

Cu toate acestea, ar fi o eroare să privim acest gen de atitudine altfel decât ca pe o excepție, mai ales că ne aflăm încă la cumpăna dintre secolele XVII și XVIII. Deși, în timp, obiceiul

va prinde și la unii boieri – mai tineri, mai umblați prin Occident, mai receptivi la nou –, restul vor rămâne fideli vechilor deprinderi orientale până spre anii 1800 și dincolo de ei, tocmai de aceea fiind posibil ca, în timp ce la masa lui Alexandru Ipsilanti (1786 – 1788) cuțitul și furculița deveniseră obișnuință, la masa lui Grigore al III-lea Ghica (1774 – 1777) să se petreacă scene precum cea zugrăvită de elvețianul Franz-Josef Sulzer, amuzat și dezgustat, deopotrivă, la vederea respectabililor meseni repezindu-se să rupă carnea cu mâinile.

Rezervăm însă unui alt număr al revistei descrierea ospățului, atunci aplecându-ne și asupra manierelor la masă ale moldovenilor și muntenilor. ■

**Ospăț în ilustrarea Legendei Sfântului Gheorghe,
de pe peretele vestic exterior al Mănăstirii Arbore**

Colonel în galop, cu sabia scoasă, și regimentul lansat într-o șarjă impetuoasă, în plan secund

o placă semicirculară, din alamă, în formă de soare cu raze, iar la marginea de sus un pampon din lână roșie, totul conform regulamentului instituit în 1864. Această stampă diferea de celelalte din mapa anului 1867, amintind de anterioarele albume ale sale, cu aranjamente simple, din câte două personaje angajate în dialog.

Pentru trupele de infanterie au fost concepute două scene de luptă și două de activități curente, la cazarmă sau în concentrare. *Vânătorii pedestri* au fost surprinși în plin atac: un gornist întors cu spatele sună asaltul; lângă el, un căpitan, cu sabia în mână, își comandă, energic, oamenii, iar doi soldați înaintea sa execută ordinul unul cu pușca la umăr se pregătește să tragă, iar celălalt, cu arma în cumpănă, pornește, avântat, la luptă, în pas gimnastic. În planul secund se văd mai mulți infanteriști de linie care avansează, în fugă, iar alții se adăpostesc în spatele unui dâmb. Aceasta este unica planșă unde, în colțul din dreapta, jos, sub stratul de acuarelă, se distinge semnătura autorului și anul execuției, așternute în diagonală: Maior A. Asaki 1857. Anul ce apare aici este cel puțin bizar căci, în 1857, Asachi abia fusese avansat căpitan, la 2 octombrie, iar peste 11 luni avea să fie ridicat la gradul de maior. Om receptiv la grandoearea militară pe care o ilustra atât de bine în suitele

sale de stampe și la ascensiunea pe scara ierarhică a armatei, e greu de crezut că autorul și-ar fi arogat un grad înainte de a-l fi primit. De aceea, notarea acelui an este extrem de ciudată.

Vivandiera

Cealaltă stampă dedicată trupelor pedestre este cea a *Infanteriei de linie* și a fost gândită tot ca o scenă alertă, de luptă: un grup de soldați atacă o clădire în care sunt ascunși niște răufăcători. Doi militari forțează ușa care cade în fața avântului lor. De la o fereastră se trage asupra celorlalți și unul cade, însă un camarad întoarce focul, în vreme ce alți doi se grăbesc să se apropie. Un tânăr ofițer, cu sabia în mână, escaladează un gard de piatră. Toți militarii, indiferent de grad, sunt îmbrăcați în tunici de postav civit și au pantaloni roșii. Trupa are asupra ei întregul echipament și poartă ranița în spate.

Încă o planșă dedicată *Infanteriei* prezintă personalul necombatant compus în grupe de câte doi. În partea stângă este un tambur major bărbos, cu o mare căciulă de urs pe cap și îmbrăcat în uniformă de mare ținută, ținând într-o mână buzduganul, pe cealaltă sprijinind-o de mânerul paloșului de la sold. Acesta pare a asculta comentariile unui șef de muzică de clasa întâi, asimilat gradului de căpitan (după cum s-au stabilit aceste echivalări printr-un decret din 1862), care ține în mână înmănușată o partitură muzicală, iar cu cealaltă face un gest elocvent, cu degetul arătător ridicat, ca și când ar bate măsura respectivei compoziții. Celălalt grup este format dintr-un toboșar al unui regiment de linie ce-și ține toba sprijinită de pulpă, pe șorțul de piele albă, și privește languros către o vivandieră ce-i susține privirea aruncându-i ocheade șăgalnice pe sub borul pălăriei cu lungi panglici tricolore. Cu o mână în sold și o altă pe butoișul prins în bandulieră, ea pășește agale, iar artistul a figurat piciorul ridicat suficient de mult spre a i se vedea talpa minusculă a încălțăminte. Vivandiera poartă uniformă prescrisă printr-un Înalt Ordin de zi din februarie 1865: spențer civit, scurt până în talie, fustă încrețită, în aceeași nuanță având

În albumul din 1867, mai totdeauna pe planșă sunt impostați cel puțin trei militari din aceeași armă, dar cu ranguri și ținute diferite. Și, mai mult de atât, câteva planșe au compoziții complicate și ambițioase, cu scene de luptă pline de dramatism. Legende sunt scrise exclusiv în franceză.

Cea dintâi planșă concentrează pe ea trei militari: *Stat major general* – un ofițer inferior, îmbrăcat în mare ținută și călare – *Geniu* și *Scoală militară*. Ofițerul de stat major se ține mândru în șa și privește, amabil, la ceilalți doi care conversează amical, fiind și ei tot în mare ținută, cu epoleți și egretă la chipiu. Fundalul este integral acoperit de un cer siniliu spuzit de câțiva nori albi. Cavaleriei de linie i-au fost consacrate trei planșe succesive: în prima apare un trompet de lăncier, în mare ținută, sunând vârtos în goarnă și un camarad în manta cu capă și având șapca acoperită cu mușama, așa cum era reglementat pentru vremea nefavorabilă și pentru campanie. Următoarea stampă conține o compoziție alertă în care patru lăncieri sunt surprinși în timpul exercițiilor: în prim-plan unul împunge cu lancea, iar altul, văzut din spate, descarcă pistolul

într-un inamic aflat în afara cadrului, în vreme ce, în planul secund, doi lăncieri atacă cu sabia, unul împungând, iar altul lovind. Totul se desfășoară în mijlocul naturii, într-un spațiu cu multă verdețură, cu un buștean peste care sare calul lăncierului care își descarcă arma. Ultima imagine are în prim-plan un colonel care galopează cu sabia scoasă, iar în planul doi apare regimentul lansat într-o șarjă impetuoasă.

O însemnare ciudată

O scenă mai alertă este aceea a unei baterii de artilerie călărească care își schimbă poziția, sub focul dușman: un soldat încălecat pe calul lăturaș mână echipajul la un trap întins; un servanț alcargă pe lângă cheson, ținând teaca tesacului spre a nu i se bălăbăni pe șold. În spatele tunului se văd alți doi soldați, unul având capul ridicat spre a privi un proiectil dușman ce, descriind un arc, se apropie, amenințător, de ei. Fundalul este foarte vibrat, sugerând fumul exploziilor și praful stârmit de atelaj.

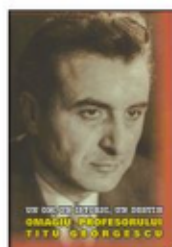
În suita planșelor urmează o altă compoziție animată, aceea care prezintă *Dorobanții* care șarjează. În prim-plan este un ofițer cu penaj alb la căciulă și brandenburguri de aur la tunică și un om de trupă, cu toate găitanele roșii, după regulamentul ce stabilea uniforma dorobanților călări. Căii celor doi sar un pârleaz, iar escadronul îi urmează, în galop. În partea dreaptă, prin fumul produs de împușcături, se văd doi dorobanți care, călări, atacă un grup de haiduci aflați pe jos. Unul dintre tâlhari cade secerat de gloanțe, iar alți doi sunt deja doborâți la pământ. În fundal este un peisaj montan cu un desiș verde la poale.

Cealaltă formațiune de pază și protecție, *Jandarmii de poliție*, a fost reprezentată de Asachi prin doi militari, unul călare, celălalt pedestru, cu uniforme specifice din postav albastru deschis, cel dintâi având pe piept brandenburguri din lână galbenă și pe cap o căciulă din blană neagră, cel de-al doilea cu epoleți și eghileți de lână albă la umărul stâng, iar capul acoperit cu o căciulă cilindrică, tot neagră, mai înaltă decât a camaradului său și având în față, deasupra frunții,

Trompet de lăncier, în mare ținută, și un camarad în manta cu capă

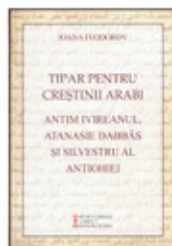
PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **UN OM, UN ISTORIC, UN DESTIN. OMAGIU PROFESORULUI TITU GEORGESCU** (ediție realizată de Gheorghe Dumitrașcu și Ileana Georgescu)
Editura FĂNTÂNA LUI MANOLE, Râmnicu Vâlcea, 2016, 670 pp.

● **George G. Potra - NICOLAE TITULESCU. NEUTAREA GENIULUI** (Culegere de studii, articole, conferințe; sub egida Academiei Oamenilor de Știință din România și a Muzeului Brăilei „Carol I”)
Editura Istros, Brăila, 2016, vol. I - 674 pp., vol. II - 696 pp.

● **Ioana Feodorov - TIPAR PENTRU CREȘTINII ARABI. ANTIM IVIREANUL, ATANASIE DABBÂS ȘI SILVESTRU AL ANTHORIEI**
Editura Istros a Muzeului Brăilei, Brăila, 2016, 399 pp.

● **Ioan Talpeș - EPIGONI AI MARELUI HIDALGO**
Editura Militară, București, 2016, 445 pp.

● **Mihai Maxim - BRÂNCOVEANU ȘI ÎNALTA POARTĂ. DOCUMENTE NOI DIN ARHIVELE TURCEȘTI (I)**
Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, Brăila, 2016, 517 pp.

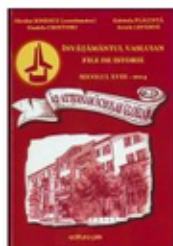
● **Carmen Escu Müller - EVALUĂRI ALE OPINIEI PUBLICE ROMÂNEȘTI ASUPRA FASCISMULUI ITALIAN (1922 - 1943)**
Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2016, 431 pp.

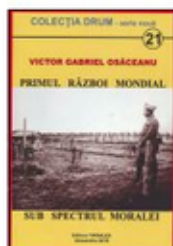
● **Alin Spănu - SPIONI, SPIOANE ȘI DANDANALE ÎN ROMÂNIA NEUTRĂ (1914 - 1916)**
Editura Militară, București, 2016, 364 pp.

● **RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE (1916 - 1919). COMANDANȚI MILITARI ROMÂNI** (sub egida Ministerului Apărării Naționale, Statului Major General, Serviciului Istoric al Armatei; cuvânt înainte de general Nicolae-Ionel Ciucă; autori: prof. univ. dr. Valeriu Avram, Lucian Drăghici, Gabriel-George Pătrașcu, dr. Ion Râșnoveanu)
Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2016, 318 pp.

● **Nicolae Ionescu (coordonator), Gabriela Plăcintă, Daniela Croitoru, Ionela Lepărdă - ÎNVĂȚĂMÂNTUL VASLUIAN. FILE DE ISTORIE. SECOLUL XVIII - 2014**
Editura Pim, Iași, 2014, 609 pp.

● **Victor Gabriel Osăceanu - PRIMUL RĂZBOI MONDIAL SUB SPECTRUL MORALEI**
Editura Tipoxlex, Alexandria, 2016, 276 pp.

● **TRANSYLVANIAN REVIEW** (sub egida Romanian Academy, Center for Transylvanian Studies)
Volume XXV, no.4, Winter 2016, 159 pp.

● **Eunsun Kim, Sébastien Falletti - PRIN DEȘERT SPRE LIBERTATE. FUGA MEA DIN COREEA DE NORD** (traducere de Mihnea Gafița; cuvânt înainte de Alina Pavelescu)
Editura Corint, București, 2017, 200 pp.

două lampasuri în partea de jos, unul roșu și unul galben, și niște colțuri albe, festonate, la marginea ei, pantaloni de postav garance și o pălărie ca aceea a vânătorilor, la gât cravată de mătase roșie legată în fundă, iar de centironul de lac negru aninat un pumnal amintind de tesacul pompierilor, dar mult mai scurt. În fundal se profilează clădirea impozantă a unei cazărmi cu două etaje și un pâlce de arbori.

Ultima planșă dedicată *Infanteriei* prezintă o scenă de tabără. Și aceasta este formată din două grupuri ce evoluează independent unul de celălalt: în stânga, un soldat rănit, legat la cap cu un bandaj, stă trântit pe un maldăr de paie, în vreme ce medicul militar, îmbrăcat în mare ținută, cu bicorn pe cap și broderii de fir la guler și pe contraepoleții din catifea, îi ia pulsul; în spatele lor, niște militari au improvizat o targă din două puști pe care transportă, printre corturi, un camarad rănit. Alți doi soldați pornesc în patrulare, cu armele pe umeri, în vreme ce un al treilea stă de sentinela. Tot o inspecție a pichetelor pare a îndeplini și ofițerul din grupul din dreapta: văzut din spate, el se adresează unei sentinele aflate la post, îmbrăcată în manta și cu gluga trasă peste chipiul învelit în husa de mușama, semn că era vreme urâtă. Și ofițerul are mantaua, dar gluga este lăsată pe spate, iar martingala atârână, neglijent, de unul dintre nasturi. Totul se petrece în mijlocul unui peisaj de deal, în preajma taberei de corturi.

Mișcări alerte și poziții variate

Ultima planșă din mapă reprezintă *Pompierii*: un ofițer, călare, se adresează unui gradat ce are pe el întregul echipament și armament, inclusiv un topor pe umăr; în dreapta, un trupete, ce pare a fi la postul de gardă, stă cu arma cu baionetă la umăr și privește spre exterior, în dreapta. Această stampă, destul de statică, este mai apropiată de genul elaborat de Asachi în anii anteriori decât de cele câteva compoziții cu acțiuni violente sau pașnice, dar bine animate din suita anului 1867.

O scenă de tabără

Mapa lui Asachi, deși preceda cu șase ani *Albumul Armatei Române* cromolitografiat de fotografii și litograful M.B. Baer, spre a prezenta modificările survenite în uniformele românești între 1868 și 1873 – și căruia i se făcuse o susținută reclamă în presa epocii – este net superior prin mișcările alerte și varietatea pozițiilor soldaților, față de compozițiile statice ale confratelui din Capitală, în pofida faptului că acesta individualizase figurile prin folosirea portretului fotografic al unora dintre comandanții iluștri și ofițerii cunoscuți.

Fără a avea o educație artistică sistematică și o specializare în complexa pictură istorică atât de apreciată în secolul al XIX-lea, Alexandru Asachi a reușit, în acest album, performanța de a compune câteva scene cu acțiune violentă în care erau reprezentate personaje cu gestică pluriaxială, spectaculoasă, plasate în mijlocul unor peisaje bine redade din punct de vedere cromatic. Cu toată preocuparea de a încheia o ilustrație convingătoare prin narațiunea ei, autorul nu neglijează vreun amănunt din uniformă și echipamentul militarilor pe care i-a reprezentat. În acest fel, *Albumul Armatei Române 1867* se prezintă ca o operă de maturitate a lui Alexandru Asachi, menită să-i încununeze cariera de litograf și autor de ilustrații cu tematică marțială, patriotică și națională. ■

MARTIE 1917. ȚARUL RUSIEI ABDICĂ

Familia lui Nicolae al II-lea în 1913, anul tricentenarului dinastiei Romanov

FLORENTINA DOLGHIN

La 26 februarie 1917 președintele Dumei de Stat a Rusiei, Mihail V. Rodzianko, om politic conservator, îi trimite o telegramă disperată țarului Rusiei, Nicolae al II-lea, aflat la Cartierul General de la Moghiliov: „Cu cea mai mare umilință îi raportez Majestății Voastre că tulburările populare care au început în Petrograd capătă un caracter serios și proporții amenințătoare. Cauzele sunt lipsa pâinii și o aprovizionare insuficientă cu făină, care creează panică, dar, mai ales, o lipsă totală de încredere în conducere, care este incapabilă să scoată națiunea din această situație dificilă [...] Majestatea Voastră, salvați Rusia, suntem amenințați de umilință și rușine. În astfel de circumstanțe războiul nu poate fi dus spre un sfârșit victorios, pentru că fermentul a atins deja armata și amenință să se răspândească, dacă autoritățile nu pun hotărât capăt anarhiei și dezordinii. Majestatea Voastră, numiți fără întârziere o persoană în care are încredere întreaga țară și însărcinați-o cu formarea unui guvern în care să poată avea încredere întreaga populație. Un astfel de guvern va avea încrederea întregii Rusii, ceea ce va duce la recâștigarea încrederii în ea însăși și în conducătorii ei.”

FLORAR

2

1982. În plin război al Insulelor Falkland, între Marea Britanie și Argentina, submarinul nuclear britanic HMS „Conqueror”, sub comanda căpitanului Christopher Wreford-Brown, torpilează și scufundă nava „General Belgrano”. 323 de argentinieni membri ai echipajului mor, alți 700 sunt salvați din apele oceanului. Pierderile înregistrate de argentinieni reprezintă mai bine de jumătate din pierderile lor totale de vieți omenești în acest război cu Londra. „Belgrano” este singura navă care a fost scufundată de un submarin nuclear în luptă. În Marea Britanie relatarea scufundării și actul în sine creează probleme de ordin etic și de legalitate a atacului. Se pare că „Belgrano” se îndrepta în direcție opusă Insulelor Falkland. Doamnei Thatcher i se cere să dea explicații pentru decizia scufundării. Nu o va face niciodată într-o manieră convingătoare. Se încearcă să se sugereze că i s-a transmis căpitanului Brown o poziție falsă a lui „Belgrano”. De fapt, la mijloc este o eroare tactică, care le va da apă la moară celor care protestează în Marea Britanie contra războiului. După acest incident eforturile diplomatice eșuează.

10

1752. Peste satul francez Marly-la-Ville se abate o furtună. Acționând la îndemnul naturalistului Thomas-François Dalibard, un soldat lăsat la vatră obține scânteie la capătul unei tije înalte de fier, deliberat izolată de pământ. Experimentul demonstrează că norii sunt încărcăți electric și că fulgerul este o descărcare de electricitate. Pentru Franța veacului al XVIII-lea știrea este senzațională. Un colaborator parizian al lui Dalibard verifică descoperirea și, în următoarele săptămâni, alți oameni din Europa repetă cu succes experimentul cu tija de fier. Publicitatea experimentului francez atrage atenția asupra unei lucrări a lui Benjamin Franklin, *Experimente și observații asupra electricității*, scrisă la Philadelphia. În iunie, așa se numește, americanul, cel care va fi recunoscut ca inventator al paratrăsnetului, fără să audă despre experimentul din satul francez, își realizează propriul experiment cu un zmeu și o cheie. Oricum, știința se impune cu greu. Creștinii au crescut cu superstiția că fulgerele sunt aruncate de Dumnezeu spre „a-și disciplina slujitorii” și a-i pedepsi pentru păcate. Alții cred că ele sunt mâna Satanei. Treptat însă bisericile de pretutindeni își instalează discret pe turla paratrăsnete care să le salveze de furtuni.

30

1813. John Mac Donald Kinneir, căpitan scoțian în serviciul Companiei Indiilor și agent diplomatic al guvernului britanic, care străbate într-o căruță de poștă drumul de la Craiova la București (călătorește, de fapt, de la Viena la Istanbul, așa tranzitează Țara Românească), își notează înciudat că a fost încărcat nejustificat la plată, cu 70 de piaștri, întrucât șefii de poștă au insistat să-i pună șase cai la trăsură, deși aceasta putea fi trasă de unul singur. „Cei trei surugii ai mei n-aveau nici pantofi, nici ciorapi în picioare”, precizează englezul.

31

1906. Regele Spaniei, Alfonso al XIII-lea, și Victoria-Eugenia de Battenberg, mireasa lui, tocmai ies de la ceremonia nunții lor religioase de la biserica madrilenă San Jeronimo. Cortegiul se îndreaptă spre Palatul Regal, dar când ajunge în dreptul numărului 84 al străzii Mayor, dintr-un balcon de la etajul al treilea este aruncat un buchet mare spre caleașca mirilor. Urmează o explozie, însoțită de un nor de fum. Cuplul regal scapă neatinși, Alfonso o ajută pe tânără să coboare din caleașca improșcată de sânge și, printre caii cu burțile spintecate și victimele mutilate, o duce spre o altă trăsură din suită. Sunt 28 de morți și aproape 100 de răniți. Bomba a fost aruncată de un fals ziarist, Mateo Morral, care se sinucide două zile mai târziu. Alfonso al XIII-lea va mai scăpa în mod miraculos din alte 12 atentate.

Mihail Aleksandrovici,
fratele care a renunțat la tron

milia țaristă va fi executată, aceeași înaltă și admirativă rudă refuzându-i primirea în Anglia. Nicolae al II-lea a dominat o vreme Rusia, în siajul tatălui decedat, Alexandru al III-lea, autocratul naționalist și conservator, căruia războiul i se păruse o pierdere de timp: „Atâta timp cât trăiesc, nu va fi război în Europa!“. Și n-a fost.

Părintele Serafim a dat greș

Dar acum, în 1917, țara este sfâșiată de dezordine și represiuni. Noul țar, de numai 24 de ani la urcarea pe tron, a fost nevoit să-și asume o putere autocrată contestată, într-o țară aflată în toiul transformării. De la Moscova, șeful Ohranei, Serghei Zubatov, i-a comunicat ministrului de Interne, într-un raport, tendințele liberale, ce se manifestau din nou după moartea lui Alexandru al III-lea. Se vorbea despre „obstacolul ce îl desparte pe împărat de poporul său“, cu referire la consilierii și la miniștrii lui Alexandru al III-lea, pe care Nicolae i-a păstrat. Trebuie, așadar, reformat, eficientizat, înțepenitul aparat birocratic. În armată sunt agi-

tații, în 1898 este foamete. Urmează o cascadă de asasinat de oameni politici ruși: Nikolai P. Bogolepov, ministrul Învățământului, în 1901, Dmitri S. Sipiaghin, cel de Interne, în 1902, Nikolai I. Bobrikov, guvernatorul Finlandei, și Viaceslav K. Pleve, alt ministru de Interne, ambii în 1904. Socialiștii revoluționari sunt tot mai activi. „Trebuie să treci cu umilință și tărie peste încercările care ne sunt trimise de Dumnezeu pentru binele țării“, își notează impasibil în însemnările zilnice (ce vor acoperi 51 de voluminoase caiete) suveranul în acele zile, pe care le petrece

Popa Gapon cu prefectul
Petersburgului, în 1905

mai ales la vânatoare la Spala, în centrul Poloniei, sau la Palatul Livadia, la soare.

Țarul are mare încredere în intuiția mamei, țarina-mamă Maria Feodorovna (*Magazin istoric*, nr. 7/2006), fiica regelui danez Christian al IX-lea, o femeie autoritară, văduvă la 47 de ani, dar, în urma unor operații estetice, nearătându-și vârsta. Va fi singura care va supraviețui di-

nastiei, murind în Danemarca natală în 1928, la 80 de ani, după ce a trăit revoluțiile din februarie și din octombrie, după execuția fiilor, nurorii, „nemțoaica“ pe care nu a vrut-o, a nepotului și nepoatelor ei.

Deocamdată însă fiul, spre deosebire de soțul ei, are probleme cu Japonia. Generalul Alekseev îi raportează că, în noaptea de 26 spre 27 ianuarie 1904, japonezii au întreprins un atac-surpriză asupra fortăreței Port-Arthur. Suveranul și, mai ales, soția lui au crezut însă, până în ultima clipă, în prezicerile Părintelui Serafim, de la Mănăstirea Sarovsk, care îi asigurase că va fi încheiat un tratat de pace, că lucrurile nu vor degenera în conflict armat. Fața bisericească a prezis eronat, războiul va fi pierdut de Rusia. Dar într-o altă problemă, intimă, de familie, Serafim nu va mai da greș: Aleksandra Feodorovna va naște băiatul mult așteptat, pe moștenitor, în iulie 1904. Este botezat Aleksei, curmând seria de Aleksandri și Nikolai care s-au perindat la coroana Rusiei. Ca îndrumător al destinului cuplului imperial, Rasputin, „Diavolul Sfânt“, cum i s-a spus, intrat în anturajul de la Palat în 1916, a avut, așadar, un predecesor. Consul-tarea mult prea frecventă a lui Serafim îi nemulțumește însă profund pe miniștri și pe membrii Dumei de Stat.

Țarul (stânga) cu alt membru al unei familii
domnitoare înrudite, Kaiserul Wilhelm al II-lea,
pe puntea de comandă a navei „Deutschland“

*Fotografia oficială a cuplului
Aleksandra Feodorovna –
Nicolae al II-lea*

Este începutul sfârșitului monarhiei ruse, care cu patru ani în urmă serbase, cu mare fast, 300 de ani de existență a dinastiei Romanovilor. Ce mai poate face țarul, blândul Nicky în vârstă de 49 de ani, care iubea soarele Livadii, minunata natură a Crimeii, florile și marea și îl citea, chiar în acele zile, pe Iulius Caesar, după cum își însemnează în jurnal? Deocamdată să se întoarcă în Palatul Aleksandrovski, acasă, la Tarskoe Selo, unde este așteptat de familie, de iubita lui soție, țarina Aleksandra Feodorovna, și de cei cinci copii, bolnavi de pojar. Primește vești însă una mai proastă decât alta. La Petrograd a izbucnit o revoluție, câteva regimente din Gardă s-au revoltat și și-au ucis ofițerii. Mai multe orașe sunt cuprinse de răzmerițe și chiar Moscova pare a fi atinsă de revolte. Alix, soția lui, care îl adoră, vrea să-i dea curaj. Îi scrie că este o mișcare de huligani, tineri și tinere care „aleargă de colo-colo și strigă că nu au pâine, numai ca să agite pe urmă muncitorii [...] dacă ar fi foarte frig, ar sta probabil în casă”. Împărăteasa are chiar idei pentru salvarea situației. Ar trebui aranjat, spune ea, un sistem de cartele pentru pâine, așa cum erau cele pentru zahăr.

„Printul Hodînski”

Veștile de pe front, de la generalii Brusilov și Alekseev, fiind la fel de îngrijorătoare, Nicolae al II-lea semnează chiar în trenul militar, la 3 martie, actul de abdicare, în favoarea fratelui său, Marele Duce Mihail Aleksandrovici (1878 – 1918). În dimineața de 16 martie 1917, de fapt, la ora 1 din noapte, acesta din urmă, Mișa, pentru familie, om prudent din fire, minte limpede, care se ține departe de afacerile de stat, abdică și el, făcând

*Greu de precizat care este
țarul Rusiei (stânga)
și care regele
Angliei George al V-lea,
cei doi veri semănând perfect*

apel la toți cetățenii statului rus să se supună Guvernului Provisoriu, înființat la inițiativa Dumei de Stat și investit cu puteri depline. Istoria dinastiei Romanov a debutat cu trei veacuri în urmă, în 1613, cu un Mihail, Feodorovici, și s-a încheiat tot cu un Mihail, Aleksandrovici.

De fapt, semne rele au apărut de la începutul domniei ultimului Romanov. La 14 noiembrie 1894, nunta prințesei de Hessen, devenită țarina Aleksandra Feodorovna, cu Nicolae, fiul lui Alexandru al III-lea (1881 – 1894), a avut loc în mare grabă, la numai trei săptămâni după decesul neașteptat al suveranului, provocat de o boală de rinichi, în Palatul Livadia, la vârsta de 50 de ani. În mai 1896, în timpul ceremoniilor de încoronare ale lui Nicolae al II-lea, desfășurate la Catedrala Uspeński din Moscova – dar întinse pe trei săptămâni de festivități și serbări populare, sub ochii întregii Europe, care și-a trimis să asiste capetele încoronate –, au murit peste 1.000 de oameni în îmbulzeala de pe câmpia Hodînska, unde s-au împărțit gratuit cadouri săracilor, mâncare, băutură, câni cu chipul țarului. Seara familia regală a dansat la un bal găzduit de Ambasada Franței. Mulți au văzut în acest moment prologul prăbușirii monarhiei. Și tot mulți îl vor numi în șoaptă pe Nicolae al II-lea „printul Hodînski”.

Simplu, mult prea blajin, nehotărât, mai degrabă solitar și, în plus, ghinionist, acesta era ultimul suveran. „Era de o mare bunătate și un perfect gentilom”, va menționa și vărul lui, regele George al V-lea al Marii Britanii, după ce fa-

*Țarul și fiica sa Anastasia
într-un moment de relaxare*

Rasputin, personaj a cărui influență asupra deciziilor familiei imperiale a fost mult exagerată

rilor, pentru că terorismul a provocat cam 1.400 de victime în 1906 și până la 3.000 în 1907, și, pe de alta, reforma. Așadar, introduce Curtea Marțială: ofițeri fără pregătire juridică îi judecă pe cei acuzați de terorism și de rebeliune în procese ale căror sentințe sunt date în maximum două zile sau chiar în câteva ore. Peste 1.000 de persoane sunt condamnate la moarte. „Cravata lui Stolipin“, ștreangul, cum e denumită în popor, devine proverbială. Dar, în septembrie 1911, în timpul unor serbări prilejuite de marcarea a 50 de ani de la eliberarea țărilor din șerbic, datorată lui Alexandru al II-lea (*Magazin istoric*, nr. 7/2014), reformatul Stolipin este asasinat la teatru, sub ochii lui Nicolae al II-lea și ai fiicelor lui.

În iunie 1914 țarul face o vizită la Constanța și se vorbește chiar despre o căsătorie între prințesa Olga, fiica lui cea mare, și prințul Carol (*Magazin istoric*, nr. 8/1999, 10/2010), iar în iulie, deja după atentatul de la Sarajevo,

primește a doua vizită, în numai doi ani, a președintelui Franței, Raymond Poincaré. Curtea Rusiei înțelege cât de aproape este războiul, iar țarina, participantă la tot protocolul presupus de ceremonii și recepții, este oripilată la gândul că țara soțului ei, care de 20 de ani este și a ei, va trebui să lupte cu cea unde ea s-a născut. Într-adevăr, la 1 august Germania declară război Rusiei, care,

cuprinsă de mișcări destabilizatoare, înregistrează eșecuri pe front. Nicolae al II-lea acționează total neinspirat, alungă din funcții-cheie oameni devotați și apelează la șireți și lingușitori. Se simte influența soției, dominată de nefastul Rasputin, ceea ce produce o mare îngrijorare mamei lui, Maria Feodorovna, țarina-văduvă, vede în toate relele ce se întâmplă mâna nurorii, o femeie rigidă, aproape inabordabilă.

Iar Maria Feodorovna nu greșeste. Țarina, în corespondența zilnică, în limba engleză, cu soțul, îi indică acestuia de cine să se lepede și pe cine să numească în loc. Așa că o criză de guvern e urmată de o alta. Aleksandra Feodorovna crede orbește în călugărul Grigori Efimovici Rasputin, un ames-

tec de aventurier, șarlatan, mistic care va lovi mortal, prin prezența lui în anturajul țarului, prestigiul nu numai al monarhiei, ci și al statului, dinastiei, bisericii. Cercetătorii ruși au stabilit că s-a exagerat mult rolul starețului în treburile concrete de stat ale Rusiei vremii, dar efectul negativ al „rasputinismului“, ca fenomen, asupra imaginii externe a Imperiului Rus este de netăgăduit. Tot ei afirmă astăzi că și rolul Aleksandrei Feodorovna în deciziile de stat a fost supraestimat.

Cert este că la începutul anului 1917, pe fondul devastator al războiului, nimeni nu mai pune la îndoială faptul că în Rusia revoluția este iminentă. Conspirații se urzesc peste tot în Petrograd. Țarul, „scumpul meu martir“, cum îl compătimește țarina, va renunța la tronul strămoșilor săi,

Vizita la Petrograd a președintelui Franței, Raymond Poincaré, în 1914

pentru că „în jurul meu este numai trădare, lașitate și minciună“. El speră să ajungă, prin portul Murmansk, la ruiele sale din Marea Britanie (care, cum am spus, vor refuza însă să-l primească), apoi să trăiască, împreună cu ai lui, ca persoane private, în palatul Livadia, din Crimeea. Dar foștii lui soldați au acum puterea. Îl vor aresta cu toată familia, îl vor umili și îi vor executa pe toți, în iulie 1918, în casa inginerului Ipatiev din Ekaterinburg (*Magazin istoric*, nr. 6-11/1975, 10, 11/1990, 2/1991). ■

„Din păcate, politica nu este același lucru cu problemele personale sau domestice și nu este guvernată de sentimente personale sau familiale. În aceste chestiuni, singurul profesor adevărat este istoria și acest lucru este valabil și pentru mine, atâta doar că eu mai am și exemplul sacru al iubitului meu Tată și, pe deasupra, rezultatele și dovezile faptelor Lui!“, îi scria Nicolae al II-lea bunicii lui, regina Victoria, la 10 octombrie 1896.

Gustând mîncarea soldaților

O cedare

Mulți cred că războiul ruso-japonez din 1904 – 1905 va alunga gândul societății de la revoluție, că va potoli tulburările. Dimpotrivă. Cu preotul Gapon în frunte, în fapt, agent al Poliției, oamenii pornesc la 9 ianuarie 1905, purtând portretele țarului și icoane sfinte, să-și ceară drepturile. Forțele de ordine intervin, gloanțele soldaților armatei țaristeucid peste 1.000 de oameni, alți 2.000 sunt răniți, cadavre de copii rămân pe zăpadă și astfel „Duminica sângeroasă” apasă greu pe umerii lui „Nicolae Sângerosul”, cum i se va spune de-acum. Urmează, în februarie, greva generală, inclusiv pe căile ferate, baricade de tramvaie răsturnate, revolte în armată și în Crimeea, unde acostează un crucișător cu echipajul răsculat.

Țarul cedează, într-un târziu, și la 17 octombrie 1905, sfătuit de Serghei Witte, premierul ce s-a bucurat de încrederea tatălui, Alexandru al III-lea, și a mamei, semnează un manifest de pace, prin care garantează libertăți civile rușilor, anunță o Dumă cu funcție legislativă, adică transformă imperiul Romanovilor într-o monarhie constituțională. Vărul lui Nicolae al II-lea, marele duce Konstantin

Konstantinovici, un personaj foarte cultivat, muzicant, poet și actor, își notează în jurnal: „Legile vor fi considerate în vigoare numai după ce vor fi aprobate de Duma de Stat. Este sfârșitul autocrației ruse. Aceste noi libertăți nu sunt expresia liberei voințe a puterii

suverane, ci, mai degrabă, concesiile smulse de la această putere, prin forță.”

La sfârșitul lui aprilie 1906, în Sala Tronului din Palatul de Iarnă, țarul, nedormit și palid, se întâlnește cu membrii Dumei de Stat, în fața cărora

Premierul Piotr Stolipin (în alb), chiar în anul asasinării, 1911 ...

rostește o alocuțiune solemnă. Sora lui, marea ducesă Xenia, și ea prezentă, alături de familie, scrie în însemnările sale: „Exact vizavi de noi erau membrii Consiliului de Stat și înalții oficiali, la stînga membrii Dumei, care includeau câțiva bărbați cu fețe respingătoare și expresii insolente și sfidătoare. Nici nu și-au făcut cruce, nici nu s-au închinat, ci au stat cu mâinile la spate sau în buzu-

nare, uitându-se urât la toți și la toate. Dar printre țărani erau niște fețe atât de minunate [...] Duma este o mocirlă și așa un cuib de revoluționari, că este o rușine și ceva dezgustător pentru restul Rusiei, în fața întregii lumi!”

Acasă, la Țarskoe Selo, unde boala incurabilă a fiului, hemofilia, este încă o teribilă taină, țarina, copleșită de griji și de durere, suferă și pentru această nouă cedare. Își doarește un soț și un suveran ferm, chiar dur. Cu atât mai mult cu cât lucrurile nu se potolesc deloc. Asasinatele continuă: Este împușcat guvernatorul Moscovei, iar la 12 august 1906 în vila noului prim-ministru, Piotr Stolipin (*Magazin istoric*, nr. 5/1992), pe insula

Aptekarsk, trei bărbați, membri ai Uniunii Socialiștilor Revoluționari Maximaliști, intră, pun o bombă, mor toți cei din încăperea, iar fiica (12 ani) și băiatul (trei ani) premierului sunt răniți.

Influente nefaste, supraestimate

Stolipin acționează direct și sever. Este considerat eficient și important al Rusiei imperiale. Țelul lui este, pe de o parte, „pacificarea”, adică lupta totală contra revoluționa-

... și casa lui după atentatul din august 1906

modificat, propagandiștii oficiali de pe vremuri au dispărut, iar noile grupuri polarizate în jurul ideologiei lor sunt oarecum în opoziție și acuză direct sau indirect mediul academic de oficializarea istoriei false și ascunderea adevărului istoric. Pe nesimțite, tracomania, ce părea o extravaganță *science fiction* din categoria paleoastronauticii, la fel ca *Amințirile despre viitor* ale lui Erich von Däniken, a trecut bariera, devenind de-a dreptul „dacopatie“, un neo-protocronism viral cu efecte sociale alarmante.

Horreum într-un castru militar din Anglia

deschisă, cu un asalt informațional nemăitâlnit. Vina pentru dificultatea societății de a discerne între adevăr și gogomănie în istorie o avem și noi, arheologii și istoricii de meserie. Pe de-o parte, nu suntem capabili să informăm publicul larg la un nivel de înțelegere digerabil; pe de alta, se mențin și în mediul academic imagini și clișee istorice false, care sădesc neîncredere și încurajează propaganda împotriva istoriei profesioniste.

Ținta favorită a dacomaniilor este Sarmizegetusa Regia, considerată un punct cu o încărcătură spirituală magică, un centru al lumii imaginare propovăduite de corifeii noii credințe protocroniste. Cum s-a ajuns la această situație? Au contribuit mulți factori. Dar unul important provine chiar din lumea cercetării arheologice.

După aproape 70 de ani de săpături arheologice, nu știm mare lucru despre Sarmizegetusa. Este firesc atunci ca imaginația oamenilor să tindă spre a afla „secretele Sarmizegetusei“, spre detectarea „energiilor cosmice“ ale

locului și spre alte fantasmе. Culmea este că Sarmizegetusa chiar are multe secrete nedescifrate. Una dintre cele mai firești întrebări, de exemplu, la care ar fi trebuit să răspundă de mult arheologii, este problema supraviețuirii unei comunități umane însemnate numeric pe timpul celor șase luni reci

într-o zonă montană izolată, lipsită de resurse agricole, dintr-o așezare cu dimensiuni și aspect aproape urban, reședință a regilor daci. Este destul de evident că doar autoritatea politică putea asigura resursele de subzistență ale comunității pe termen mediu. Această problemă a rămas însă multă vreme fără soluție și cercetătorilor nici măcar nu li s-a părut suficient de interesantă pentru a o aborda.

Încă din anii '50 Constantin Daicoviciu a dezvelit printre copacii pădurii seculare niște ciudate șiruri de discuri de piatră. Le găsisse la cetatea dacică de la Costești și profesorul său D.M. Teodorescu, care le considerase urme ale unor „sanctuarе urano-solare“, fără a argumenta însă în vreun fel această părere. Foștul său asistent, C. Daicoviciu, n-a fost de acord și, mai bine informat cu literatura arheologică, și-a dat seama că sunt substrucții (temelii) asemănătoare cu cele ale depozitelor de cereale romane, ce aveau podeaua suspendată pe piloni, pentru a feri cerealele de umezeală și de rozătoare. Iată ce scria despre ele în 1951: „am înclinat să le credem mai mult bazele unor uriașe hambare destinate să adune recolta de pe pământurile mănoase

De la stânga la dreapta: Constantin Daicoviciu, regele Carol al II-lea, marele voievod Mihail, la Sarmizegetusa Regia

Vina împărțită

E firesc ca oamenii de bună credință, mai mult sau mai puțin informați, să bage astăzi mai mult în seamă și asemenea demersuri, într-o societate

Opinii – controverses

Istoria noastră are destule probleme controversate, în care opiniile istoricilor se contrazic, uneori dincolo de limitele unei discuții științifice. Vă propunem în continuare o opinie despre o astfel de dispută. Așteptăm și părerile altor arheologi profesioniști.

SECRETELE SARMIZEGETUSEI REGIA ASTĂZI

CORIOLAN HORĂȚIU OPREANU

Tot mai frecvent și în mod sistematic, cercetarea științifică din domeniul arheologiei și istoriei vechi este subminată printr-o furibundă campanie de decredibilizare. Manipulatori de profesie, semidocti de bună sau de rea credință, cu profesii variate, se regăsesc toți într-un concert grotesc, intoxicând opinia publică cu teze și păreri străine domeniilor lor de competență, care ar putea fi catalogate drept năstrușnice, dacă nu ar fi vândute în ambalaj patriotard, ceea ce le crește rata de audiență și de impact social. O isterie care acuză, printre altele, falsificarea sfintei istorii naționale și ascunderea adevărului din partea istoricilor și cercetătorilor profesioniști.

Apelul la patriotism, la regăsirea identității naționale reale are ecou într-o societate dezintegrată și dezorientată, cu un sistem de învățământ falimentar, cu o criză acută a valorilor, cu o corupție endemică și mai ales marcată de serioase sechele ale psihologiei colective comuniste, ce

ne-a învățat că trebuie să fim mândri doar pentru privilegiul de a ne fi născut români, dezastrul vieții cotidiene fiind derizoriu, în comparație cu perenitatea acestei valori.

În vremea comunismului, *Noi, tracii* a lui I.C. Drăgan sau *Codex Rohonczy*, propăvăduit de specialiști în istoria

P.C.R., n-au reușit să influențeze decât mediile nomenclaturii comuniste și acoliții lor. Restul societății simțea că protocronismul este o nouă minciună fabricată și brevetată în laboratoarele de propagandă ale regimului pentru amorțirea nemulțumirilor. Astăzi lucrurile s-au

cortegiul de suferințe, împilări, jaf și exploatare nemiloasă..."; sau: „în Dacia romană populația autohtonă era cea îndeosebi lovită și nedreptățită, în raport cu coloniștii aduși din afară“. Așa s-a născut mitologia oficială care hiperboliza civilizația dacică. Autohtonii dacici a fost ulterior folosită ca justificare istorică a societății socialiste multilateral dezvoltate, a izolaționismului și a independenței statale față de Moscova, promovate și clamate de Ceaușescu, căruia propagandiștii i-au strecurat imaginea lui Burebista văzut ca un neaș antecesor politic pe

și fără suficiente izvoare scrise? Putem încerca să formulăm doar ipoteze și explicații alternative, care să răspundă la necunoscute pornind de la elemente reale, nu de la imaginație. Revenind la aliniamentele considerate temple fără nicio dovadă concretă, trebuie să urmărim dacă prima explicație a unor depozite uriașe cu podeaua ridicată pe piloni deasupra nivelului solului nu este totuși mai aproape de adevăr. Construcțiile de lemn suspendate pe piloni de lemn sunt frecvente în preistoria europeană. La rândul lor, romanii

au dezvoltat în piatră acest tip de construcție, *horreum*, atât în castele pentru asigurarea securității alimentare pe termen mediu a trupelor, cât și în comunitățile urbane.

Substrucțiile acestor depozite rămase până astăzi și descoperite de

arheologi se prezintă sub forma unor șiruri de baze de piatră pe care se sprijinea podeaua supraînălțată a construcției, foarte asemănătoare în plan cu aliniamentele de la Sarmizegetusa. Protejarea rezervei de cereale de umezeală și de rozătoare a continuat să fie în același mod asigurată și pe parcursul Evului Mediu și chiar până astăzi. Cele mai edificatoare analogii se găsesc în regiunile spaniole Galicia și Asturia, unde se numesc *horreos*, aproape la fel ca în latina

antică, ceea ce dovedește fără putință de tăgadă perenitatea acestui tip de construcție. Exemple de hambare de lemn înălțate pe piloni de piatră sunt multe și în Anglia, Elveția și Scandinavia.

Existența unor analogii etnografice, ale căror rădăcini coboară până în Antichitate ne permite să presupunem și în cazul aliniamentelor de plinte (piesă de lemn sau de piatră aflată în partea de jos a pereților unei încăperi) de la Sarmizegetusa că sunt rămășițele arheologice ale unor construcții de lemn pe baze de piatră, de același tip și cu aceeași funcționalitate.

De ce această explicație este mai credibilă decât cea care le consideră temple? Pentru că fără dovezi pentru practicarea unor acțiuni expresive de cult – ca: rugăciuni, sacrificii, ofrande – și fără dovezi ale implicării unei ființe transcendente prin simbolism (ofrande, reprezentări ale mitului sau ale divinității înseși) nu avem dreptul să susținem posibilul caracter sacru al unui edificiu. Or, nimic de acest fel nu s-a găsit vreodată la Sarmizegetusa, nici în interiorul acestor aliniamente de discuri de piatră, nici în alte locuri unde s-au făcut săpături arheologice. Conotația mistico-religioasă acordată monumentelor de la Sarmizegetusa de către arheologii epocii comuniste s-a amplificat în timp și prin mistificări ale sensurilor textelor antice. De pildă, muntele sfânt Kogaionon, unde autorii antici greci spun că s-ar fi retras Zamolxe într-o peșteră, a fost identificat treptat la Sarmizegetusa, deși aici primele urme de locuire sunt din secolul I î.H., iar Zamolxe

Burebista în... 1980 și monumentul „restaurat“ în 1980, când se aștepta vizita lui Ceaușescu, cu stâlpi de lemn de înălțimi variabile

linie directă, și el întemeietor de stat independent și centralizat cu 2.050 de ani înainte. Bucureștiul lui Burebista era Sarmizegetusa, care urma să fie și ea transformată, încât să merite efortul călătoriei până la ea a marelui conducător contemporan.

Edificii sacre sau profane?

Putem oare stabili adevărul istoric despre daci și Sarmizegetusa după atâtea vreme

din Valea Mureșului ale stăpânului cetății”.

În 1960 însă, inexplicabil, Constantin Daicoviciu se reîntorcea la părerea lui D.M. Teodorescu: „temple deschise, pe suporturile de piatră rotunde pe care erau așezate, fie stâlpi de lemn, fie coloane de piatră de andezit, cum e cazul la sanctuarul cel mare cu 60 de coloane de la Grădiștea Muncelului. Și aici coloanele vor fi servit drept loc pentru depunerea ofrandelor sau a altor obiecte de cult”. Această părere a fost impusă doar prin autoritatea sa absolută, apărută cu dârzenie și de fiul său Hadrian Daicoviciu în următoarele două decenii, fără a fi vreodată argumentată științific, conform rigorilor disciplinei.

Teoria care s-a perpetuat

Urmașii spirituali care au continuat cercetările la Sarmizegetusa n-au mai scăpat niciodată de această viziune oficială: aliniamentele de discuri de piatră erau temple într-o capitală religioasă cu valențe spirituale unice, pe care romanii au decis să o distrugă sistematic tocmai de aceea. E drept că noii arheologi au perfecționat falsa interpretare propunând temple cu acoperiș sprijinit pe o „pădure de coloane”, fără a exista o încăpere destinată cultului divinității (*cella* templelor grecești și romane), în pofida aberației arhitecturale a unui astfel de edificiu și a inexistenței

Un horreos reprezentat într-o miniatură spaniolă de secol XIII...

vreunei analogii în alte spații ale Antichității. Acești autori susțin, pe de-o parte, influența arhitecturii grecești și elenistice la Sarmizegetusa, acceptând însă doar suprautilizarea coloanelor (deși nu s-a găsit niciuna de dimensiunile imaginate de ei!), al căror unic rost ar fi fost sprijinirea unui acoperiș de lemn. Pe de altă parte, absența spațiului destinat cultului, locuința pământească a divinității înseși, unde se petreceau comuniunea și comunicarea credincios-zeu, unde credinciosul trăia misterul credinței, îndeplinind ritua-

lurile prescrise, nu a fost niciodată explicată.

Cum putem atunci crede simpla afirmație că aceste aliniamente de discuri de piatră reprezintă urmele unor grandioase temple antice? Pe aceste fundamente teoretice s-au dezvoltat, treptat, elucubrațiile mistice care declarau spațiul Sarmizegetusei un loc cu o încărcătură magică nemaîntâlnită. Dacii și spiritualitatea lor puțin cunoscută erau declarați unici și în numele acestei calități orice gogomanie imaginată de oricine putea fi prezentată drept contribuție culturală originală antică.

Oare de ce și-a schimbat însă C. Daicoviciu părerea inițială? În 1955 devenise membru al Academiei, iar în 1960 dirija tratatul oficial de istorie a României al Academiei R.P.R. O civilizație și o spiritualitate originale, cu temple monumentale unice în lume, a strămoșilor dacii, autohtoni mândri și liberi pe care i-au subjugat romanii invadatori, suna mai bine în fața conducerii de partid decât niște banale hambare copiate de la cotropitorii imperialiști romani.

Umbra lui M. Roller plana încă asupra istoriei oficiale, el apărea post-mortem printre coordonatorii volumului. Romanii erau încă văzuți ca imperialiști cotropitori, iar dacii victime autohtone ale exploatarei sociale: „În realitate cucerirea romană a adus în Dacia nu numai progresul economic, social și cultural, ci și întreg

... și în Galicia de azi

Delegația rusă...

Clio anunță

TRECUT, PREZENT ȘI VIITOR

... și cea a istoricilor români,
la întâlnirea de la
Centrul rus de știință și cultură

ÎN RELATILE CU FEDERAȚIA RUSĂ

În interval de o lună, Excelența Sa domnul Valeri Kuzmin, ambasadorul Federației Ruse la București, a participat la două reuniuni ce privesc trecutul și prezentul relațiilor româno-ruse, în contextul mai larg regional.

Prima reuniune a avut loc la Centrul rus de știință și cultură și a fost organizată în colaborare cu Centrul de studii ruse și sovietice „Florin Constantiniu”. Tema aleasă: „Relațiile economice sovieto-române după Al Doilea Război Mondial”. Din partea română au participat: Cristian Păunescu, consilier al guvernatorului Băncii Naționale a României, dr. Brîndușa Costache, dr. Florian Banu, dr. Liviu Țăranu, dr. Radu Ștefan Vergatti, iar din partea rusă: dr. Tatiana Volokitina, dr. Tatiana Bitkova, dr. Tatiana Pokivailova, dr. Valeri Musatov și Anna Gladîșeva. Cu excepția lui Valeri Musatov – care a răspuns în cadrul Secției de relații externe a C.C. al P.C.U.S. de România și Ungaria, iar după 1990 a fost ambasador la Budapesta –, celelalte nume din delegația rusă sunt bine cunoscute cititorilor noștri.

Cu o zi înainte de reuniunea din 14 martie, doamna Tatiana Pokivailova a susținut o conferință la Banca Națională a României despre Planul Valev (*Magazin istoric*, nr. 12/2013). Comunicările prezentate la Centrul rus de știință și cultură au abordat cele două reforme monetare postbelice din România, sovromurile, activitatea C.A.E.R., situația economică a țării noastre la începutul anilor '50 și în a doua jumătate a anilor '60 (evaluări sovietice), influența reciprocă a factorilor politici și economici în colaborarea sovieto-română, Ceaușescu și perestroika, reevaluări după 1989.

Cercetătorii ruși au subliniat contribuția U.R.S.S. la refacerea economică a României după război, ilustrându-și afirmațiile cu cifre concrete și documente de arhivă. Istoricii români au reliefat aspectul dual al relațiilor economice, arătând că dacă inițial sovromurile au jucat un rol în refacerea economică, cu

timpul au devenit un instrument prin care relațiile economice au căpătat un caracter dezechilibrat, în defavoarea României.

Doamna Natalia Mujennikova, directoarea Centrului rus de știință și cultură, a subliniat, și de această dată, dorința părții ruse de a fi ascultată și înțeleasă. Aceeași dorință o au și istoricii români. Căci dincolo de ajutorul pe care l-a acordat după război U.R.S.S. economiei române, rămâne întrebarea fundamentală – dacă ar fi fost liberi să o facă, ce ar fi ales atunci românii: C.A.E.R. și Tratatul de la Varșovia, un regim politic cu un singur partid politic și tot ce a însemnat acesta în cei 50 de ani de comunism, sau Planul Marshall, Piața Comună, NATO și democrația de tip occidental?

A doua reuniune la care a fost prezent domnul ambasador Valeri Kuzmin s-a desfășurat la Fundația Europeană Titulescu, în ziua de 11 aprilie. Tema „Contribuția Rusiei și României la consolidarea unui climat de încredere în jurul Mării Negre” a fost dezbătută în cadrul a două sesiuni, moderate de președintele Fundației, domnul Adrian Năstase, respectiv de ambasadorul Federației Ruse.

Dispușii au vorbit despre evaluarea situației actuale din regiune, securitatea europeană în noua strategie de politică externă a Rusiei, sinergia Mării Negre și Parteneriatul estic al U.E., iar gazdele au abordat teme legate de relațiile româno-ruse după Războiul Rece, statutul strămtorilor Mării Negre la Convenția de la Montreux (1936), interesele strategice ale ambelor țări în zonă, o comparație între documentele de planificare strategică ale celor doi subiecți, România ca posibilă punte de parteneriate economice între Rusia și Occident. ■

(acceptând istoricitatea lui) ar fi existat cu 500 de ani mai devreme, după cum relatează Herodot. Ce să mai spunem că nici urmă de peșteră pe Dealul Grădiștii!

Un alt text, cel al lui Iordanes, vorbește despre preocupările științifice ale geților, inclusiv de astronomie. De aici, printr-o interpretare greșită, s-a ajuns la un alt neadevăr contemporan. Constantin Daicoviciu, după ce a cercetat așa-zisul „sanctuar mare rotund”, a numărat în așa fel stâlpii ce-i alcătuiau conturul, încât să ajungă la concluzia existenței unui „calendar dacic” original, materializat de acest monument. Toată teoria „calendarului dacic” s-a prăbușit abia după multe decenii, când renumărarea stâlpilor a dovedit că erau mai mulți decât socotise C. Daicoviciu și semnificația de calendar nu se mai potrivea.

Complicitate contemporană

Monumentul a fost apoi „restaurat” aberant în 1980, când se aștepta vizita lui Ceaușescu, cu stâlpi de lemn de înălțimi variabile, sugerând nu o construcție, ci un spațiu mistic, cu rol de calendar pentru unii. Printre ei se plimba însuși Burebista, discutând politică externă cu Deceneu, în filmul *Burebista* din 1980, deci fusese conceput ca decor scenografic, existând convingerea că așa arătase și în Antichitate. Falsa reconstrucție (girată de consultanții științifici ai vremii) se menține și astăzi, deși cei mai mulți specialiști consideră că substrucțiunile aparțin unei construcții circulare acoperite; dar vizitatorii sunt

mai departe mințiți, e drept într-un fel frumos: un fel de Stonehenge local, parțial din lemn.

Cei înclinați spre misticism însă au văzut în această structură neinteligibilă valențe spirituale inițiatice, care în timp au transformat reconstrucția întâmplătoare într-un loc de pelerinaj ezoteric. Și pentru ca aceste manifestări să se amplifice s-a luat recent decizia nefericită de a le interzice pe teritoriul sitului printr-un regulament local. Sigur că monumentele trebuie protejate de vandalizare, dar oare ce lege stă la baza acestei măsuri abuzive, ce îngrădește în primul rând libertatea de conștiință a cetățenilor, care au dreptul de a crede ce vor, acolo unde vor pe un domeniu public dintr-un stat democratic și laic? Dacă cei care cred în proprietățile supranaturale ale monumentului greșesc, ei trebuie convinși prin metode culturale-educative, nu prin constrângere.

Unii dintre actualii arheologi care fac cercetări la Sarmizegetusa, deși știu că acea împrejurare nu a existat în Antichitate în acea formă, nu doar că nu o desființează, dar au găsit de cuviință să fie de acord (cel puțin așa rezultă din spusele lor) cu înlocuirea stâlpilor de lemn degradați de vreme din 1980 până astăzi. Butaforia comunistă din 1980 va fi probabil refăcută curând, cu evlavie (poate chiar re-inaugurată oficial?), fiind considerată emblematică și de neînlocuit pentru Sarmizegetusa, spre liniștea dacomanilor de pretutindeni. Fără ea ce-ar mai fi de văzut acolo interesant? Și atunci, ne punem întrebarea, cât de mult

trebuie condamnați cei care își imaginează existența unor valori spirituale mistice acolo? Consecințele acestei ultime restaurări vor fi pe termen lung. Există, probabil, printre cei responsabili teama unei reacții media explozive negative dacă ar profita de moment și ar desființa „calendarul dacic” și conștiința că nu vor avea ce pune în locul falsului simbol. Complicitatea cu dacomanii este însă mult mai gravă, credibilitatea și prestigiul adevărului istoric fiind fisurate iremediabil. Din viitoarele descoperiri și concluzii științifice unele nu vor fi ușor acceptate, dacă nu vor fi pe placul unor anumite grupuri.

Iată ce contribuție au avut chiar arheologii la climatul patologic născut în jurul monumentelor de la Sarmizegetusa. Mai grav este că astăzi toate aceste interpretări se află sub înaltul patronaj UNESCO, care prin sigla sa girează nu doar valoarea sitului arheologic, dar și aceste deformări ale adevărului științific, monumentele fiind prezentate vizitatorilor fals și neprofesionist.

Înfruntarea dintre știință și curente de gândire iraționale nu este un fenomen recent. Ceea ce este esențial din partea noastră, a celor care utilizăm metoda științifică în investigarea trecutului îndepărtat, este menținerea decenței în concluziile pe care le formulăm, a unui discurs echilibrat și accesibil publicului larg, atât în expunerea propriilor puncte de vedere, cât și în polemici cu adepții altor viziuni.

(Continuare în p. 91)

1917

Contele Otokar Czernin

Gazeta de București

fi oferit Rusiei, ca „un compromis“. Și, ca aceasta să nu aibă hotar comun cu Bulgaria, la Gurile Dunării s-ar fi creat un stat românesc tampon de dimensiunea micului regat Monaco. Acordul de la Kreuznach, din 17 mai 1917, încheiat între reprezentanții Puterilor Centrale, cuprindea parte dintre aceste năstrușnice prevederi. Idei asemănătoare treceau și prin capul lui Carol, proaspătul împărat austriac, adică o formă de trialism, Austria, Ungaria, România, sub conducerea sa. Planul era „himeric și nenorocit“ pentru prim-ministrul maghiar, contele Tisza, căci ar fi sporit numărul românilor în monarhie, iar conaționalii săi ar fi pierdut și *de jure* dreptul la întâietate în conducerea statului. Trebuie spus că asemenea idei nebunești, izvorâte din neputința evidentă de a mai continua războiul, își găseau susținători și printre români. Așa, chiar în Ardealul atât de apăsător de legile ungurești s-au găsit câțiva români, conduși de părintele Vasile Mangra, semnatari ai unui manifest de integrare a tuturor românilor în sistemul tripartit. Constantin Stere, a cărui ură față de Rusia, unde petrecuse ani întregi de captivitate, era nemăsurată, considera binevenită intrarea celei mai mari părți a teritoriului locuit de români sub obediența austriacă, punând chiar un austriac drept rege în fruntea României. I se părea de bun augur permisiunea acordată de autoritățile germane de tranzitare din Elveția către Rusia a trenului lui Lenin, căci prezența sa la Petrograd avea, cu siguranță, să dea peste cap ordinea în Imperiul Rus. Pentru fostul rector al Universității din Iași conta pe lume un singur lucru: anihilarea Rusiei, parcă după proverbul „Arză moara, dar ard și șoarecii!“

În țară însă nu toate capetele erau la fel de înfierbântate. În teritoriul ocupat, administrația Puterilor Centrale căuta să dea o aparență de normalitate. De la distanță, Bucureștiul își reia

viața tumultuoasă de petreceri, spectacole, nepăsare. La 1 mai se redeschide Teatrul Național cu *Hamlet* (Aristide Demetriad în rolul titular), într-un spectacol din păcate unic, pentru că localul a fost apoi concedat unor trupe nemțești de teatru și operă din Darmstadt (s-au montat *Lohengrin*, *Fidelio*, *Bărbierul din Sevilla*). Paralel, la Ateneu se redeschide stagiunea cu orchestra din același oraș (în program: Beethoven și Wagner). Opera vinează, condusă de Oskar Jasha, dă deopotrivă spectacole, iar pe strada Academiei, la grădina „Amicii orbilor“, și pe strada Săririndar Teatrul „Alhambra“ funcționează cu actori străini; ambele ansambluri oferă spectacole de divertisment facil, în primul rând pentru străini. Ocupanții oferă și alt spectacol, mult gustat de lumea mahalalelor: schimbarea gărzii principale (pe terasa Cercului Militar, unde în interior era o închisoare) la ora 12.00, în prezența unui reprezentant al Komandaturii și încheiat cu defilarea unei companii germane, în sunetele marșului prusian. S-a făcut și un jurnal cinematografic de actualități cu acest eveniment cotidian al Bucureștiului.

Irașul profund, cel animat de spirit patriotic, de sacrificiu, rezistă și cineva constată realist că străzile erau de fapt învăluite „într-o pânză de păianjen“. Acum se conturează o adevărată campanie de susținere a prizonierilor aflați în centre de detenție, spitale, la domiciliu pentru a-i trimite în Moldova liberă. Se fabrică acte false, apar călăuze de încredere, lumea începe să se împotrivească fațăș unor măsuri aberante și în același timp jignitoare pentru români (ca, de pildă, funcționarea, în paralel cu cele românești, a unor tribunale germane). Motivația era coborâtă dintr-un film de ficțiune: cu 700 de ani în urmă,

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1917

GEORGETA FILITTI

Războiul își urmează cursul ucigător și România, țară bogată, e râvnită de Puterile Centrale spre a fi încorporată, politic și economic, în hotarele lor. În Moldova se produce un miracol: armata română se reface cu ajutorul uman și material al aliatului francez. Concomitent, rușii, contaminați de anarhia revoluționară, ajung dușmanii fățiși ai românilor. Dar pe întreg pământul țării speranța nu moare.

Venirea primăverii dă oamenilor puțină speranță, însă teatrul de război rămâne incert. România ocupată de Puterile Centrale și cea condusă de guvernul ei legitim comunică anevoie. Mizeria, lipsurile, bolile pun stăpânire pe oameni.

Nervii sunt puși la încercare mai ales din cauza zvonurilor năucitoare care continuă să se încrucișeze la tot pasul. Succesele englezilor pe frontul din Flandra (la Arras) ca și recenta intrare a Statelor Unite în luptă (după declararea războiului submarin total de către Germania) par încurajatoare. Dar propaganda austro-germană (transmisă la București prin *Gazeta Bucureștilor*) încearcă să convingă de ineficiența viitoarei participări la ostilități a

americanilor. Apoi convulsiile interne din Rusia țaristă par să scoată din joc un partener de seamă al Aliaților.

Toți croiesc planuri de pace și cine urmărește materializarea lor pe harta Europei își dă seama că e o explicită luptă între hiene pe seama statelor mici. România este printre cele mai vizate. Austria, prin ministrul ei de Externe, contele Czernin, fost diplomat în post la București, sugerează, printr-un raport adresat împăraților austriac și respectiv german, dezmembrarea României, „țară care prețuiește miliarde”, „grânarul Europei”, prin anexarea Olteniei, Munteniei și a Moldovei până la Siret la monarhia bicefală. Moldova de Nord i s-ar

1917

*Intrarea din Sărindar
a Teatrului „Alhambra”*

Aristide Demetriadi

cicliști). Cele 12 escadrole de avioane (cu câte șase – opt avioane fiecare) erau dotate cu aparate Farman, Nieuport, Caudron, Breguet Moran. În anexă, o aerostație cu baloane de observație.

Armamentul venit din Franța a însemnat: 297 de tunuri, alte 92 (de 120 mm), 20 de obuziere grele, 130 de mortiere de tranșee. Arma favorită a soldatului român ajunge a fi grenada. Un lucru de căpetenie: armata română astfel reconstituită se forma sub atenta supraveghere a membrilor Misiunii Militare franceze. Apar școli de cadre, de mitraliere, de grenadieri, telefonie, semnalizatori cu rachete luminoase, puști-mitraliere, de fortificații, patrulare, observatori, agenți de legătură, brancardieri, radio-telegraști, observatori din balon, agenți de siguranță.

Misiunea franceză, în frunte cu generalul Berthelot (numit cu duioșie de soldații din tranșee „Burtălău”, pentru talia lui rubicondă) și ofițerii Pétin, Vouillemain, Marie Laffont și doctorul Clunet, a însemnat 277 ofițeri, 37 de piloți și observatori, 88 de medici, farmaciști și veterinari, patru ofițeri de marină, opt de intențență și 1.150 grade inferioare, soldați, specialiști diverși.

Matila Ghyka, concentrat și el, la cerere (venea din corpul nostru diplomatic aflat în străinătate), scria emoționat: „...văzând defilarea noii armate, la Iași, la 10 mai 1917, nu-mi puteam imagina că acești soldați semeți și surâzători, cu ochi strălucitori, cu chipuri la fel ca ale soldaților francezi, recent echipați din cap până în picioare, erau camarazii posomorâți care, cu două luni în urmă, rățăceau ca niște fantome pe străzile orașelor moldovene ori erau aceleași fantome reîncarnate... Miracolul se datora, în parte, devotamentului și străda-

niilor ofițerilor misiunii Berthelot, dar în mare parte și magnificului material uman, în care corpurile vânjoase ale țăranilor balcanici, sau mai curând carpatini, se îngemănau cu inteligența vie – scânteii latine dormitând de 19 veacuri”.

Din partea română, artizanul acestei „schimbări la față” a armatei noastre a fost generalul Constantin Prezan. Regele Ferdinand I ridică odată în plus moralul ostașilor: „Ați câștigat dreptul de a stăpâni într-o măsură mai largă pământul pe care v-ați luptat. Vi se va da pământ. Eu, regele vostru, voi fi întâiul a da pildă. Vi se va da și o largă participare la trebile Statului”. Parlamentul, convocat pentru 4 mai, pune în discuție sufragiul universal (numărul votanților creștea astfel de la 180.000 de persoane la 1,2 milioane). Apoi legea agrară dădea țăranilor 2,3 milioane de hectare, reducând proprietatea mare la 15 % din suprafața cultivabilă a țării.

Din nenorocire, o problemă rămânea fără soluții: cooperarea cu „aliatul” rus. În vreme ce trupele rusești staționate în Moldova sărbătoreau ziua de 1 mai, ca pretext de răsturnare a monarhiei române și transformare a țării noastre în „republică democratică” (eliberând în același timp pe C. Rakovski din închisoarea românească), prim-ministrul Ionel Brătianu încerca, la Petrograd, să deslușească șansele continuării alianței. Kerenski, conducătorul de moment al Rusiei aflate în vâltoare, refuză dialogul cu românul. Îl va convinge totuși ministrul socialist francez Albert Thomas. Dar totul se reduce la o retorică neangajantă: democratizarea armatei, credința în solidaritatea internațională...

Vara anului 1917 aduce noi elemente încurajatoare, unde românii vor juca un rol de prim ordin. ■

Elena Odobescu

Constantin Stere

1917

pe pământul românesc fuseseră aduși cavaleri teutoni, așa că exista un precedent de autoritate juridică de expresie germană!

Rezistența este sesizabilă la tot pasul: bucureștenii refuză încartiruire, întârzie la serviciu, sabotează, nu se prezintă la lucru. Trei ani de închisoare și 10.000 mărci amendă nu mai înspăimântă pe orașenii exasperați de ocupant. Numeroase femei din aristocrație, pline de curaj, se află în mijlocul acestei campanii: Didina Cantacuzino, Elena Odobescu, Zoe Râmnicănu, Maria Ghica. Martha Bibescu conduce un spital unde se dovedește extrem de eficientă, dar colaborarea cu autoritățile de ocupație, fie și sub semnul îngrijirii aproapelui, o singularizează în formă negativă de restul societății românești.

Tot pentru aparențe se redeschid școlile, majoritatea însă nu în localurile lor (devenite mai toate spitale); clasele ultime ale liceelor de băieți rămân închise, deoarece concentrarea atâtor tineri într-un singur loc părea ocupanților primejdioasă pentru ordinea publică. Din aceleași motive rămâne închisă Universitatea. De altfel, Komandatura făcea controale periodice ale populației masculine între 16 și 40 de ani, pentru verificarea „cărților de legitimație” necesare șederii în oraș.

Contrastele între viața nenorocită a românului de rând și petrecerile deșănțate sau afacerile câtorva sunt vizibile: se instituie un „impozit de război” de un sfert de miliard de lei asupra populației, „garantată” de Banca Națională. Tifosul exantematic apare și la București (extins, cred unii, și de repunerea în circulație a tramvaielor electrice). Cota de lemne, altfel de negăsit, e de 750 kg de persoană. Sunt vânați cu strășnicie câinii din toată țara și populația are temeinice motive să creadă că îi

sunt mai apoi serviți sub formă de preparate culinare. Se sparg clopotele bisericilor, se confiscă alambicuri (țuica nu mai poate fi preparată, prunele urmând să fie consumate doar uscate), lămpi, până și scrumiere pentru recuperarea metalelor. O fraudă uriașă cu făină dezvăluie complicitatea a patru morari români cu ofițeri din administrația de ocupație.

De 1 mai, la restaurantul lui Iordache din strada Covaci, un grup de prieteni mănâncă, cu poftă „de rus rătăcit”, cum mărturisește unul dintre convivi, icre negre, pui la tavă, șalău, vrăbioare, mititei, stropite cu țuică și vin pelin. Și, ca încheiere, marghilomane (cafea în care s-a adăugat coniac) și lichior.

Cam tot atunci Alexandru Ciurcu, în foaia lui *Agrarul*, recomandă cu toată căldura să se mănânce trifoi (mai bun ca spanacul, susținea el) și ouă de cioară.

Un bucureștean internat la spitalul Colțea remarcă plin de tristețe că la 1 mai anul precedent, belgienii ieșiseră duminică din biserici fluturând mici steaguri ale statului lor cotropit de nemți. La București, pentru 10 mai, „cea mai mare sărbătoare națională de 50 de ani”, se vorbește că locuitorii vor arbora, în spirit de frondă, o floare la butonieră. N-a ieșit nimic.

Dar România are și o altă față, cea a Moldovei unde s-au adunat trei milioane de suflete: localnici, pribegi, armată română, armată rusească, contingente 1917 – 1920, prizonieri, internați. Aici se produce un fenomen extraordinar, cu consecințe hotărâtoare pentru soarta războiului nostru: începe refacerea armatei din resturi. Statistic e vorba de 400.000 de oameni organizați în 80 de regimente de infanterie, 30 de artilerie, 12 de cavalerie (cu detașamente de cicliști și moto-

A doua zi am continuat drumul și seara, cu foarte multe greutăți, am ajuns la Ivești.

Satul Ivești, așezat pe proprietatea d-lui C. Mille, este de o sărăcie cum nu se poate închipui nici măcar în Moldova. Casele aproape toate acoperite cu paie și coceni, cu o singură cameră, a cărei deschidere e direct afară. Sărăcia e atât de groaznică, încât cu mare greutate poți fierbe un ou într-o casă. Biserica din sat e construită din lemn și e mult mai puțin încălzită ca unele bucătării boeresti. Școală aproape n-are. Primăria e așezată într-o casă aproape ruinată, care are două camere, din care una e ocupată de proprietar și familia lui. În fine, sălbătăcie și mizerie de nedescris.

Știam bine că acest Mille e un mare șnapan. Înțelesesem demult că toate teoriile susținute în trecut de acest nemernic nerușinat sunt ca cenușa pe care o asvârle în ochii celor ce au timp să-l asculte și sunt mai puțin bine preparați pentru a-l pricepe. Pe moșia celui ce a arătat neconținut că dorește bunăstarea țărâniei, a socialistului, care n-a încetat încă de a cere împărțirea moșiilor la țărani, e organizată în trib, poate mai mult decât în comună rurală, cea mai săracă populație din țară.

25 Decembrie. Sărbătorile Crăciunului le-am făcut cu o durere sufletească, care strânge inima. Altădată ocupat peste măsură, ele erau așteptate cu bucurie, fiind singurul prilej de a mă putea întâlni și sta mai mult de vorbă cu ai mei. Acum nici acest prilej nu-l am. Dacă n-ar fi speranța în zile mai bune, tot restul vie-

ței, lipsită de farmecul așteptării, n-ar mai avea niciun sens.

Durerile numeroase și suferințele mari avute în trecut m-au imunizat în parte contra suferințelor actuale și când mă gândesc că sute de milioane de ființe sufăr povara groaznică nenorociri ce a atins lumea, că zecimi de milioane de oameni așteaptă de aproape trei ani libertatea scumpă tuturor, durerea mea devine relativ mică în așa grad, încât e suportabilă. A te gândi numai la fericirea și durerile tale proprii e cel mai mare rău ce-ți poți face singur. Numai prin comparație îți poți micșora propria ta durere.

E probabil că omul are în el nu numai o rezervă de energie capabilă să-l pună în măsură a face eforturi de necrezut la anumite împrejurări critice, dar și un fond de iubire pentru oameni, de care nu-și dă seama decât iar la anumite împrejurări.

Când am fost ultima dată la Ploiești aflatam că la ora 8 dim. a trecut prin Ploiești Reg. 22 Artilerie, în care am un cumnat ofițer. Știam că acest regiment luptase la Drago-

slave și aflatam că acolo a fost un dezastru pentru trupele noastre, așa că eram în drept să bănuiesc că printre victime putea fi și cumnatul meu. Pentru a mă convinge m-am dus la ora 12 la mama sa, unde știam că va veni negreșit în trecerea lui prin Ploiești. Când nu mi s-a spus nimic de el, am rămas încredințat că e mort și durerea mea produsă de plecarea din Ploiești pentru cine știe cât timp, amestecată cu durerea acestei bănuieli, a devenit și mai mare.

Fiind la Barcea în jud. Tecuci, 25 zile mai târziu, aflu că acest regiment care luptase și în direcția Nămolosa e și el în retragere, însă întrucât nu știam ora și ziua trecerii, am luat toate măsurile pentru a fi sigur încunoștiințat de trecerea lui.

In adevăr, la 19 dec. regimentul a trecut și n-am avut niciodată o mai mare bucurie decât când am constatat că cumnatul meu trăiește. Bucuria a fost așa de mare, încât eu, care nu plâng niciodată, n-am putut să-mi rețin lacrimile când l-am văzut.

De atunci în fiecare zi când durerile mele devin prea mari, mintea mea fuge la data când am întâlnit pe Gheorghiiță, pentru care aveam o simpatie firească și normală; trăiește și aceasta micșorează în bună parte neajunsurile stărei de exil.

În ziua de Crăciun am auzit cea mai formidabilă bubuitură de tun de la începutul războiului. Un muget groaznic și neîntrerupt de parcă ar fi fost o urgie cerească arăta că s-a năpustit în ziua aceea mult foc și fier din tunurile așezate în regiunea Oituz. Se pare că frontul nostru a suferit o retragere, deoarece a 2-a zi sgomotul a devenit un adevărat in-

Socialistul Constantin Mille (1861 - 1927), proprietarul cel „șnapan“

ÎNSEMNAȚII DIN RĂZBOI

Bucătărie de campanie de front

ȘTEFAN POPESCU-FILUTZĂ

Continuăm, cu al treilea episod, notațiile medicului veterinar din Primul Război Mondial.

15 Decembrie [1916]. Între militarii ruși și populația civilă, ca și între ei și militarii noștri, se ivesc neconținut conflict. Din fericire, ele sunt fără urmări grave, deoarece atât populația, cât și militarii noștri, în fața superiorității de număr a rușilor, de obicei cedează. Dacă ar fi ca blestemele să se realizeze, am fi desigur scutiți de neplăcerea de a mai vedea sau a auzi măcar de numele acelor ce au adus în țară această groaznică hoardă de cotropitori și sălbatici. E așa de nenorocită situația, încât mulți săteni sunt hotărâți să-și părăsească casele și să plece. Vitele li s-au furat, fânul li s-a luat cu forța, porumbarele în genere s-au spart și porumbul l-au dat rușii la cai, așa că sătenii nu mai au ce păzi decât casa rămasă și ea fără împrejmuire, care s-a pus pe foc.

La această operă de jaf și distrugere a[u] luat parte pe întrecute tot așa de mult soldații ruși, ca și soldații noștri, mai cu seamă cei de la coloane, care s-au dovedit de o sălbătăcie neînchipuită. Nu e turmă de oi sau porci din care ei să nu-și umple căruțele, nu e gard pe care să nu-l ardă, nu e nutreț pe care să nu-l fure. Când pleacă din sate, nu rămâne găină, purcel, vițel și tot ce pot fura la repezeală.

Aceasta numai din cauză că n-au comandant la înălțimea așteptării. Unii din ei neglijează în mod culpabil să le dea hrana, așa încât soldatul trebuie să se hrănească din hoții și jaf. Alții îi încurajează ei înșiși la asemenea acte.

Primarul din Barcea îmi comunică faptul grav că un ofițer a ridicat o turmă de oi dând conducătorului o decla-

rație de primire scrisă cu creionul pe o foiță ruptă din carnetul de buzunar și pe care semna un nume, care desigur nu era al lui.

20 Decembrie. Plecăm din Barcea spre Ivești, din jud. Tecuci. Trecem prin locurile, pline de noroi și în zile mohorâte și reci, de te pătrunde frigul până la oase. Atât de mare e noroiul, încât unii cai abia mai pot scoate picioarele din el. Vântul ne bate tot timpul din față, așa că cu toată dorința n-am putut face decât o distanță de 20 km toată ziua. Rușii în retragere, noi în retragere, șoseaua națională sfărâmată, în așa fel, încât pe unele locuri caii intră până în piept în săpăturile făcute; omeneste nu se putea parcurge o distanță mai mare. A trebuit să ne oprim în com. Țepu, unde am cantonat.

Istorie și film

 Nosferatu și Friedrich Wilhelm Murnau

UN DRACULA REINTERPRETAT ÎNTR-UN STUDIOU DE INSPIRAȚIE BUDISTĂ

DORINA MIHALCEA

În urmă cu 95 de ani, la Berlin, în inima unei Europe încă bântuite de coșmarurile războiului, un film încerca să facă istorie. Nu s-a întâmplat atunci, din păcate; dar momentul în sine a reprezentat unul de adevărată cotitură.

Anii 1920 – 1930 au însemnat o Germanie a Republicii de la Weimar (1919 – 1933) în plină dezvoltare, în fond prima democrație parlamentară din istoria acestui stat. Dar și ani nebuni, trăiți/consumați la propriu, după cum o arată și una dintre cele mai recente investigații purtând semnătura britanicului Tobias Churton, *Aleister Crowley: The beast in Berlin. Art, Sex and Magick in the Weimar Republic* (Aleister Crowley: Animalul din Berlin. Artă,

sex și magie în Republica de la Weimar. Urmărind doi ani (1930 – 1932) petrecuți de ciudatul personaj – totodată scriitor, alpinist, yoghin, dar și influent membru al celor mai cunoscute organizații oculte sau spion al British Intelligence-ului –, Churton a scos la iveală un Berlin plin de culoare, care respira în special prin personalitățile sale tumultuoase.

În jurul lor, într-o atmosferă mustind de pasiune, ezoterism, discuții interminabile

fern. E probabil că germanii au voit să rupă frontul, profitând de sărbătorile Crăciunului.

[Textul se întrerupe. Lipsesc însemnările pentru sfârșitul anului 1916 și începutul anului 1917, însumând cel puțin două pagini de registru – n.n.].

Să aplaud mesura luată de a-dția germană.

Dacă ar fi să dau crezământ rațiunii, populația rămasă sub administrație germană cred că trăiește mult mai lesnicios ca aceea de dincoace de front. Sunt aproape convins că s-au adus și mărfuri care altădată erau prohibite, că s-au fixat prețuri care se aplică după un tarif fixat de o administrație ordonată și că se face o administrație din acelea care nu poate avea cuvinte de hulă decât din partea celor necinstiți.

Dacă în adevăr credința mea nu mă înșală, apoi, cu toată durerea ce am, că sunt departe de ai mei, cu toată viața plină de griji, de oboseală și de mizerii de tot felul pe care o duc, un sentiment de dorință de bine pentru interesele țării mi spune că e în interesul general ca durata suferinței noastre să fie cât mai mare, pentru ca disciplina și ordinea pe care germanii o impun să lase urme cât mai adânci. Suferințele individuale oricât de mari ar fi se pot da uitărei, dacă alături de ele se creează o mai bună stare de lucruri pentru interesul tuturor.

Au fost oameni care au suferit exilul, alții care au îndurat moartea, numai pentru o idee și noi să fim atât de ticăloși, să nu putem trece peste niște mizerii trecătoare?!

Crăciun 1917. Soldați germani în România

5 Ianuarie [1917]. Sărbătorile Crăciunului au trecut pe nesimțite și acum se apropie Boboteaza, cu care se încheie seria zilelor de odihnă pe care n-am putut-o avea. Altădată armata defila în fața comandanților ei, acum defilează în fața morții. Altădată era fericirea care domnea în lume, acum domnește suferința și moartea. Cu toată ploaia torențială, noroaiele și desfundăturile de drum, trupele își continuă mersul lor. Altădată, pe asemenea vremuri rele, lumea ar fi stat cât mai liniștită, acum ea, organizată în această formidabilă mașină care se numește armata, funcționează neconștient zi și noapte, în sărbătoare ca și în zile de lucru.

Se pare că starea de inferioritate a sufletului și minții omenești, când e produsă de mari griji, de nevoi și de suferințe sufletești, nu are caracterul unei cronicități absolute. Comandantul nostru venind de la Bârlad ne aduce știrea că germanii o să fie nevoiți să-și retragă o mare parte din trupele din țara noastră, pentru a întări frontul de la Salonic, unde au sosit –

se zice – mai multe vapoare cu tunuri japoneze și unde în acest caz situațiunea lor devine foarte gravă.

Deși atât faptul în sine ca și urmările lui, dacă s-ar adevăra, sunt în domeniul bănuielei, totuși o bucurie mare izbucnește pe fețele tuturilor și eu, altădată vesel și vorbitor și care devenisem sub presiunea împrejurărilor grele tăcut și mohorât, ca prin farmec îmi revin la vechea stare. Nici n-a trecut măcar o perioadă de tranziție cât de mică, între o stare de a fi și cealaltă. Aceasta dovedește, încă o dată mai mult, că firea omului este mai mult opera împrejurărilor în care se gă-

Cimitirul din Dragoslavele, cu mulți eroi căzuți în luptele cu trupele germano-austriece aflate în ofensivă (septembrie-noiembrie 1916)

sește decât produsul voinței și caracterului lui însuși.

Situația noastră pe fronturi începe să se clarifice. Nici germanii nu pot să mai înainteze, așa încât abia acum începe acea perioadă de stagnare ce caracterizează situațiunea pe toate celelalte mari fronturi.

(Va urma)

Prezentare și editare de
Traian D. LAZĂR

Afișul filmului...

Cum la un moment dat, în zăpăceala deplasărilor prin Slovacia actuală și Germania, paginile inițiale ale lui Galen s-au pierdut, Murnau a refăcut, de mână, 12 coli, inclusiv, de atunci, celebra scenă de final, în care Ellen se sacrifică, iar vampirul moare, ucis de Soare. Pentru a realiza pelicula de succes, regizorul a încercat toate tehnicile cunoscute, inclusiv utilizarea unui metronom pentru a echilibra discursurile eroilor principali. Dar a și inovat, la propriu. Cum s-a întâmplat în realizarea scenei care presupunea levitarea sicriului care-l adăpostea pe conte, Murnau utilizând o formă incipientă de animație *stop-motion*. Pentru a crea impresia de plutire, regizorul german a folosit secvențe diferite, derulate cu rapiditate.

Filmările au început în iulie 1921, cu câteva cadre de exterior, trase în zona Wismar, port la Marea Baltică în Germania de nord. Următoarea oprire a fost Lübeck. Au urmat Lauenburg și Rostock. Marea majoritate a peisajelor de fundal a fost înregistrată în Slovacia de nord, Munții Tatra, văile râurilor Vratna și Vah. Tot de acolo au provenit și multe dintre imaginile de interior din castelul contei Orlok – o fortăreață de secol al XIII-lea, ridicată pe o creastă de munte lângă tumultuoasa apă a Oravei.

Dar și un actor principal eroit pe măsură

Însă cel care și-a pus poate cel mai evident amprenta asupra producției a fost actorul care a interpretat personajul central, contele Orlok/Nosferatu: berlinezul Max Schreck (1879 – 1936). Cu toate că a dat naștere la mai bine de 40 de eroi, reprezentativă a rămas prestația din *Nosferatu*. Alegerea se pare că a fost cea mai fericită pentru ambele tabere.

Schreck nu era nici pe departe la primul contact cu scena – având la activ chiar și interpretări controversate (precum cele ale personajelor lui B. Brecht) –, dar marele ecran putea să reprezinte o reală trambulină de lansare.

Combinăția cu *Prana Film* și producții cu vampiri puteau fi cu adevărat letale! Mai ales că, în limba germană, *Das Schreck* însemna pur și simplu teamă... Tocmai sentimentul pe care dorea echipa Grau – Murnau să îl creeze.

În plus, aura de tip singuratic, după cum îl cunoșteau apropiații pe Max, a atârnat și mai mult în creionarea personajului Nosferatu. Stefan Eickhoff biograful actorului a dezvăluit că mulți dintre colegii de breaslă îl priveau ca pe un personaj „ciudat”, dar extrem de „loial, conștiincios, cu un simț al umorului special și, mai ales, un talent aparte să interpreteze tot soiul de personaje grotești”. Atât de aparte a fost, încă din 1922, alăturarea lui Schreck de personajul Nosferatu, încât criticul de film de naționalitate greacă Ado Kyrou (1923 – 1985) a lansat, în 1953, ideea că încă nu știm și nici nu vom ști vreodată cine s-a aflat cu adevărat în spatele croului filmului mut. „Cine a interpretat în realitate personajul Nosferatu?!... „Poate chiar Nosferatu însuși”, care a coborât special printre noi pentru a stârni, din nou, teamă! Replica celebră a servit peliculei din 2000 – cu un titlu sugestiv: *Umbra unui vampir* –, producție aparținând cuplului Nicolas Cage – Jeff Levine, avându-i în rolurile principale pe John Malkovitch (în rolul lui Murnau) și Willem Defoe (Max Schreck).

Dacă pentru întreaga producție bugetul de austeritate a reprezentat cuvântul de ordine, lucrurile s-au schimbat radical când a fost vorba de lansarea oficială. Grau a gândit și pus în aplicare o amplă campanie de marketing, care s-a bazat

inclusiv pe *ajutorul* – deloc ieftin! – al presei, utilizând afișe impresionante și titluri de-o șchioapă. Într-un final, la 4 martie 1922, în Sala de marmură a Grădinii Zoologice

... și interpretul rolului principal, Max Schreck

Albin Grau

consumate cel mai adesea în aburi de alcool sau droguri ușoare, visurile puteau prinde mai ușor contur. Astfel a crezut și Albin Grau, un arhitect, care și-a câștigat renumele grație lumii spectaculoase a cinematografiei. Împreună

cu Enrico Dieckmann, în 1921, au pus bazele *Prana Film*, un studiou menit a aduce în fața marelui public numai producții cu tematică supranaturală sau ocultă, după cum o demonstrează și numele, de inspirație budistă. În limba sanscrită, *prana* înseamnă unul dintre cele cinci simțuri – *respirația*, concept nodal în Ayurveda și Yoga.

Prana Film a reușit să impresioneze doar printr-o singură producție: *Nosferatu* peliculă ce i-a adus, în același timp, atât gloria, cât și decăderea.

În căutarea poveștii perfecte

Grau, se pare, ar fi fost eminența cenușie din spatele proiectului inițial. Ideea i se părea de milioane și se și potrivea mănui studioului proaspăt înființat: un film despre vampiri, regizat pe fundalul încă viu în mintea spectatorilor al primei conflagrații mondiale.

Sarcina punerii pe hârtie i-a revenit austriacului Henrik Galeen (1881 – 1949), cel care își făcuse ucenicia în breaslă cu *The Golem* (Golem), o producție horror, astăzi parțial pierdută, inspirată din vechi legende evreiești.

Punctul de pornire era romanul lui Bram Stoker, *Dracula* (1897). Cu toate că povestea inițială era ușor de preluat, Galeen și-a dat silința să creeze o operă nouă. Ca o tușă personală, a schimbat, mai întâi, numele personajelor: Jonathan Harker a devenit Thomas Hutter; *Dracula* – contele Orlok; Wilhelmina (Mina) Harker – Ellen Hutter; R.M. Renfield – Makler Knock. Dar a intervenit și asupra unor indicații geografice. Apare aceeași Transilvanie, pe fundal, dar este introdus un oraș cu sonorități clar germane – Wisborg, un port inventat de scenarist. De asemenea, pentru a crea și mai multă teroare, Galeen adaugă încă un ingredient: ciuma, epidemia fiind generată tocmai de personajul central – vampirul Orlok.

Într-un final apoteotic, acesta își găsește, la propriu, sfârșitul, fiind omorât de agila Ellen, care în prealabil citise din scoarță în scoarță o *Carte a vampirilor*. Acolo aflase cât de miraculoasă poate să devină o rază de soare, ce reușește să-l transforme în cenușă și pe cel mai malefic spirit. Lui Ellen îi devenise clar: orice sacrificiu trebuia făcut pentru a salva atât omenirea, cât și pe... propriul consort. Se lasă sedusă de Orlok, care, prea tulburat, la rândul-i, uită de răsarit, semnându-și, astfel, condamnarea la dispariție.

Primul crâmpei de soare distrugea răul, transformându-l în cenușă. Un clișeu de mare succes avea să se nască. Dacă la Stoker, lumina soarelui nu era fatală, pentru Grau și Galeen efectele speciale trebuia să joace un rol decisiv.

Dar *Prana Film* nu era nici pe departe un studiou cu posibilități materiale ridicate. Așa că transpunerea pe peliculă a poveștii lui Nosferatu nu trebuia să implice costuri uriașe. Echipa aleasă a fost pe cât de redusă, pe atât de... selectă. Grau însuși s-a preocupat de marea majoritate a costumelor, dar și de alegerea locurilor de filmare. Regizor a fost selectat Friedrich Wilhelm Murnau (pe numele său real Friedrich Wilhelm Plumpe, 1888 – 1931), un pasionat de teatru, încă marcat de bătăliile Primului Război Mondial, la care a participat ca membru al Gărzii Imperiale. În spatele camerei (la propriu, căci se pare că a fost utilizată doar una singură!) s-a aflat Fritz Arno Wagner (1889 – 1958), care mai lucrase cu Murnau și la pelicula *Castelul blestemat* (1921), considerat de posteritate una dintre cele mai reprezentative figuri ale cinematografului german.

Indicațiile lui Galeen, dar mai ales cele ale lui Grau au fost urmate cu sfințenie de echipa Wagner – Murnau. Scenariul conținea și detalii privind lumina, poziționarea camerei sau a personajelor. A insistat pe importanța clar-obscurului, a marcării definitive dintre zi și noapte – una dintre replicile cu care se și deschide filmul rămâne memorabilă în acest sens: „Să ne grăbim! Soarele stă să răsară!”.

Henrik Galeen

**Clio
anunță**

DARUL LUI MARCEL FONTAINE

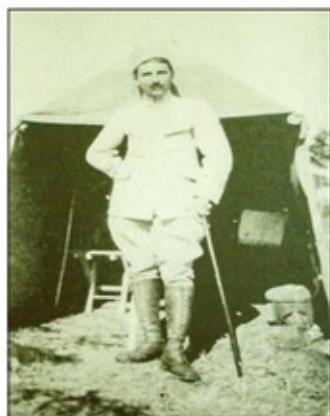
Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară (I.S.P.A.I.M.), Cercul Militar Național și Muzeul Militar „Regele Ferdinand I” au organizat în ziua de 30 martie 2017, la Cercul Militar Național, în Sala de Marmură, masa rotundă cu tema: „Reorganizarea armatei române (1917) în relatarea căpitanului francez Marcel Fontaine din Misiunea Militară Franceză”. Cu această ocazie a fost prezentat și volumul Jurnal de război. Misiune în România. Noiembrie 1916 – aprilie 1918, apărută la Editura Humanitas, sub îngrijirea lui Daniel Cain. În cadrul evenimentului s-a vernisat expoziția: „Pe fronturile Marelui Război. Marcel Fontaine – de la Verdun la Mărășești”, unde au fost expuse fotografiile făcute de ofițerul francez, oferite de executorul său testamentar, Alain Legoux.

Printre vorbitori s-au numărat: colonelul dr. Cristophe Midan, atașat al Apărării al Republicii Franceze în România; dr. Petre Otu și dr. Sergiu Iosipescu, cercetători în cadrul ISPAIM și Daniel Cain. Cuvântul de deschidere a fost rostit de col. dr. Cristian Dorca, directorul Cercului Militar Național, iar moderatorul evenimentului a fost general maior (r.) dr. Mihail E. Ionescu, directorul I.S.P.A.I.M.

În prezentarea colonelului Midan s-a evidențiat că intrarea României în război a ajutat din punct de vedere militar Franța. După ce trupele române au trecut Carpații, aproximativ 40 de divizii germane au fost aduse de pe Frontul de Vest, în zona de acțiune a armatei române, eliberând astfel o parte din presiunea la care erau supuse trupele franceze în cadrul luptelor de la Verdun. În alocuțiunea sa au fost amintite și cele trei faze ale existenței Misiunii Militare Franceze: pregătirea și trimiterea ei în România, refacerea armatei române din iarna anului 1916 și participarea la bătăliile din vara anului 1917.

Rolul politic al prezenței franceze în România a fost subliniat de colonelul Petre Otu, care a amintit condițiile dificile în care și-au desfășurat activitatea ofițerii francezi,

lucru confirmat și de jurnalul lui Marcel Fontaine. Colaborarea între români și francezi a fost pozitivă, dar a existat și o opoziție din partea unor ofițeri superiori români. Fontaine avea o părere foarte bună despre ofițerii inferiori și soldatul român, dar considera că slaba pregătire a ofițerilor superiori români a cauzat înfrângerile din 1916. Daniel Cain, citându-l pe Fontaine, a

evidențiat dezinteresul ofițerului superior român, lipsa de empatie pentru oamenii din subordinea sa, aplecarea către festivisme. Tocmai de aceea, în opinia celui care a îngrijit scrierea lui Fontaine, „este un jurnal greu de citit”.

Domnul dr. Sergiu Iosipescu a spus câteva cuvinte despre omul Marcel Fontaine, care, dacă inițial arăta ca „un arab

subțire, cu barbă bronzată”, cum apărea într-o fotografie din timpul când lupta la Verdun, a trebuit să renunțe la barbă, după ce s-a îmbolnăvit la începutul anului 1917. După ce a trebuit să părăsească cu mare regret, România, în primăvara anului 1919, a făcut parte din trupele de ocupație din Palatinat și Bavaria, unde l-a prins și tentativa unei revoluții bolșevice, München (1919).

Marcel Fontaine a revenit în România cu Misiunea Universitară Franceză în 1919. S-a stabilit aici și s-a căsătorit cu o colegă româncă. A fost profesor la licee din Turnu Severin, Craiova și București, apoi director de studii la Institutul Francez din București. După instaurarea regimului comunist în România a fost expulzat împreună cu familia. Ulterior a activat în cadrul Radio France International și „Europa Liberă”.

În cadrul evenimentului desfășurat la Cercul Militar Național, doamna Livia Bodea, director general al Editurii Humanitas i-a predat domnului colonel ing. dr. Petru Valentin Glod, directorul Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand”, actul de donație al manuscrisului jurnalului și a câtorva sute de poze din arhiva lui Marcel Fontaine. ■

Alexandru PIȚIGOI

Dracula din romanul lui Bram Stoker a devenit contele Orlok, iar în spatele său Jonathan Harker transformat în Thomas Hutter

din Berlin – interesantă alegere, am nota astăzi, cu mai mult sau mai puțină malițiozitate! –, un public ales pe sprânceană a fost invitat să-și dea cu părerea. Iar toți se așteptau ca opiniile să fie extrem de favorabile, mai ales că vizionarea a fost urmată de un fastuos bal mascat. „Realizare de excepție”, mult mai impresionantă decât filmul în sine – au notat sec criticii de specialitate.

Și, din păcate, deziluzia nu s-a terminat aici pentru echipa din spatele lui *Nosferatu*. Văduva lui Bram Stoker, Florence, a primit un pachet anonim cu afișele și scriptul filmului. O simplă adaptare a romanului celebru sau?...

Un avocat a preluat afacerea și totul a luat o turnură oficială. *Prana Film* a fost incriminată pentru nerespectarea drepturilor de autor, mai exact de adaptare neautorizată. Florence a solicitat o despăgubire de 5.000 de lire, dar compania de inspirație și respirație budistă nu s-a dovedit solvabilă. Mai ales că filmul *Nosferatu* – *Simfonia groazei*, film mut în cinci acte, s-a dovedit un eșec financiar. *Prana Film* a fost nevoită să declare faliment, iar pentru a acoperi, măcar într-o oarecare măsură, daunele cerute, în 1925, un tribunal a hotărât ca toate copiile producției să fie distruse. Din fericire, unele au scăpat! Mai ales cele piratate...

Un cuvânt românesc?!

În romanul lui Bram Stoker, *Nosferatu* nu apare – ca apelativ – decât pasager, pentru a desemna ideea de „mort viu”. O întreagă bătaie a fost lansată, începând cu 1922, pentru a descoperi sursa termenului care a făcut, de atunci, carieră.

Cea mai vehiculată teorie pornește de la premisa deja cunoscută, conform căreia una

dintre sursele principale ale irlandezului Stoker pentru *Dracula* a fost un articol publicat de autoarea de origine scoțiană Emily Gerard (1849 – 1905) – *Transylvanian superstitions* (Superstiții transilvănene), publicat în iulie 1885, în magazinul literar lansat în secolul al XIX-lea (1877) *The Nineteenth Century*. Ca soție de ofițer, Emily se pare că petrecuse aproximativ doi ani în zona Ardealului, de unde preluase atât unele mituri, cât și unele elemente de lexic local. Într-o lucrare ulterioară *The land beyond the forest: Facts, figures, and fancies from Transylvania* (Țara de dincolo de pădure: Adevăruri, personaje și legende din Transilvania, 1888), Emily a încercat să ofere o explicație pentru termenul de *nosferatu* „sau vampir, personaj în care orice țăran român crede cu tărie, așa cum o face în existența iadului sau a raiului”.

Dar povestea nu s-a terminat deloc acolo! Mai ales că termenul nu era unul prea apropiat de vocabularul românesc. Unii specialiști au mers și mai departe, insistând pe apropierea semantică de... diavol, în variantă autohtonă necuratul; fiind adusă în discuție și formula de „nefărtatul”!

Oricum am interpreta astăzi, producția cinematografică preponderent germană din 1922 a lansat un nou mit: un nou Dracula, reinterpretat, într-o variantă mai sofisticată *Nosferatu* –, un vampir care poate fi distrus, demonstrând încă o dată, dacă mai era cazul, supremația Binelui. ■

**Știința în
cuvinte potrivite**

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

Fotografii de la cititori

ARADUL SUB BOMBE
(3 IULIE 1944)

„Draga și Victor au scăpat de la moarte prin minunea bunului Dumnezeu.

Au căzut nouă bombe în casă prin acoperiș și prin plafon, în toate camerele. La începutul bombardamentului, Draga a fost la școală, iar Victor la fabrică, dar au fugit acasă, s-au băgat în adăpost. Acolo jos a căzut o bombă incendiară în spatele adăpostului, a doua bombă lângă trepte, a treia s-a aprins și s-a făcut fum în adăpost, de s-au înecat de fum, dar Victor cu lopata a stins bomba din adăpost și a ieșit afară de le-a stins pe celelalte două. Apoi au văzut că s-a aprins casa. Doi vecini și un soldat german au ajutat. Draga și Victor s-au suit prin fereastra podului pe acoperișul casei de tablă de fier și au spart tabla deasupra camerei care ardea de la cinci bombe, au suit vreo sută de vedre de apă și au stins. Victor de sus, Draga din ușa camerei aruncă apa cu vadră, sus la plafon. S-a surpat plafonul și Victor tăia grinzile aprinse cu toporul și cu ferăstrăul, au căzut jos grinzile tăiate și Draga le stinge.

A ars camera copiilor, radio, covorul, un dulap, dar într-un colț a rămas canapeaua cu o pernă și plapuma. În antreu a ars plafonul și s-a surpat, în camera de baie a căzut o bombă, a spart baia de faianță. În sufragerie a căzut o bombă, s-a spart plafonul, dar soldatul german a aruncat-o pe geam. În camera de zi, unde a fost pianul lui Gia, a căzut o bombă pe un scaun de pluș, care a ars, a căzut pe covor și a ars și parchetul. Victor a aruncat scaunul arzând prin fereastra închisă, pe care a spart-o cu scaunul. Toate ferestrele sunt sparte. Au căzut trei bombe incendiare legate pe o fereastră, pe balcon două, prin curte vreo zece, în total 25 de bombe au căzut în curte și pe casă. Dimineața la ora 11.00 a început focul și seara la ora 08.00 l-au stins. În strada lui Draga (Andrei Mureșanu) au ars casele luni, marți, miercuri. Miercuri la ora 10.00, când au adus două camioane, au explodat două bombe mari explozibile. Miercuri la ora 01.00 după masă a plecat Draga cu Eva cu mobilele cari le-au mai putut salva la Secusigiu [comuna Secusigiu, județul Arad - n.a.].

A fost grozav bombardamentul la Arad. Fabrica Astra distrusă complet și gara.“

Rândurile de mai sus aparțin bunicului meu, Dimitrie Belințan, aflat în Timișoara în momentul bombardamentului Aliaților la care a fost supus orașul Arad, în ziua de 3 iulie 1944. Vă trimit și un formular pentru declararea efectelor bombardamentelor. ■

Alexandru VANCU

LA GRAJDURILE DOMNEȘTI

(Biverb: 5, 6)

AB...DEF...RT

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **MAGAZIN ISTORIC - 50 DE ANI**, din nr. 4/2017

APRILIE - OB - VOICU - DUCA -
EPO - CAI - AS - RI - CAREI - A -
ESARCU - DMR - STRAINI - IA - CEL
- U - CORB - UAYE - TURCI - N -
NOU - AEA - BUREBISTA.

Soluția jocului **MEDIEVALĂ**, din nr. 4/2017

UN PALAT VECHI DIN PARIS
(UN - P/A - LAT/V - ECHI - D/IN
- PAR - I - S)

ZILELE MUZEULUI MILITAR NAȚIONAL

Eveniment

HORIA ȘERBĂNESCU

Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” găzduiește în zilele de 13 – 14 mai 2017, în intervalul 10.00-14.00, „Zilele Muzeului Militar Național”, manifestare tradițională în spațiul cultural bucureștean, având tema „Istoria militară rețrăită”.

Ca și în anii trecuți, Muzeul Militar Național propune publicului un program atractiv, care se adresează cu precădere tinerilor vizitatori, interesați să cunoască aspecte mai puțin cunoscute ale trecutului oștirii române, dar și publicului adult, pasionat de istoria militară.

Epoca daco-romană va fi ilustrată de Asociația „Terra Dacica Aeterna”, care va prezenta aspecte ale vieții militare și civile din acea perioadă. Evul Mediu va fi marcat de grupurile „Compania Ursului Brun” și „Ordinul Cavalerilor Cetăților Bârsei”, care vor organiza standuri de prezentare a echipamentului și armamentului de epocă și vor efectua demonstrații de luptă, în timp ce asociațiile „Societas Militae Getae” și „Ares Archery” vor reconstitui dueluri de epocă, demonstrații de mânăuire a armamentului alb și de tir cu arcu.

Membrii Asociației „6 Dorobanți” vor participa la manifestare cu un detașament echipat în uniforme ale oștirii din Țara Românească, din vremea Revoluției de la 1848, prilej cu care vor organiza un bivouac de epocă, vor face prezentări și demonstrații de tragere cu armament cu pulbere neagră. Războiul de Independență a României, din 1877 – 1878, va fi reconstituit de Asociația „Tradiția Militară”, care va efectua prezentări de uniforme și demonstrații de instrucție de front și tactică, în conformitate cu regulamentele militare de epocă ale armatei române, și de membrii Societății „Traditsia”, din Bulgaria, echipați în uniforme ale drujinelor de voluntari bulgari și de nizami otomani.

Comemorarea marilor bătălii din vara anului 1917, din Moldova, va fi realizată de „Clubul de Istorie Militară”, care va reconstitui o poziție de luptă a armatei române, și de Asociația „IR-33 Cetatea Aradului”, reprezentând Regimentul de Infanterie nr. 33, din Arad, unitate austro-ungară cu componență majoritar românească. Muzeul Transmisiunilor va ame-

naja – un punct de transmisiuni militare de campanie.

Participarea armatei române la Al Doilea Război Mondial va fi marcată prin organizarea unui punct de comandă de pe Frontul de Est, realizat de membrii asociațiilor „Redescoperă Istoria” și „Retromil”, precum și prin standul Asociației „Deutsches Freikorps”, înfățișând armata germană din perioada 1939 – 1945.

Armata României de astăzi va fi reprezentată prin militari ai Detașamentului de Căutare și Salvare prin Luptă, care vor prezenta echipamentul și armamentul din dotare, precum și tehnicile utilizate în timpul misiunilor.

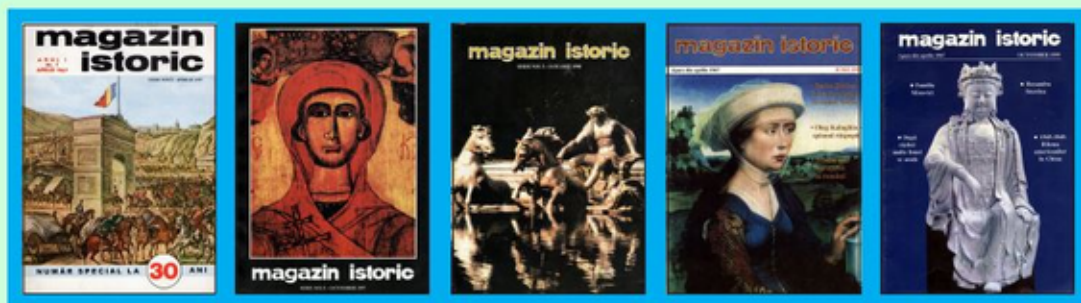
Tradițiile cercetășiei vor fi reconstituite de reprezentanții Organizației Naționale „Cercetășii României”, precum și de asociațiile „Cercetășii Tradiționali din România, ACT-RO” și „Frații Dimăncescu”, care vor efectua demonstrații și jocuri cercetășești.

Vor avea loc depuneri de coroane, prin ceremoniale militare de epocă, la monumentele din incinta muzeului: al Eroilor Regimentului 21 Infanterie (sculptor Oscar Han) și al generalului Ioan Em. Florescu (sculptor Jules Chaplain).

În curtea muzeului va fi amenajat un cinematograf de campanie unde vor rula filme documentare cu tematică istorico-militară și vor fi date miniconcerte de muzică militară susținute de fanfara Serviciului Muzicilor Militare.

Ca și în alți ani, în cadrul manifestării va exista un târg al colecționarilor de obiecte militare de epocă și se va distribui „hrană de război”, tradiționala fasole cu cârnați, pregătită la bucătăria de campanie.

Dorim ca și ediția din acest an a „Zilelor Muzeului Militar Național” să devină un prilej de întâlnire a pasionaților de istorie militară, o ocazie de a cunoaște istoria prin prezentări interactive, cu caracter educativ. ■

„MAGAZIN ISTORIC 50 DE ANI“

Continuăm cu cea de-a patra serie de întrebări pentru concursul dedicat aniversării a 50 de ani de la apariția revistei *Magazin istoric*. Răspunsurile le veți găsi în numerele apărute între anii 1997 și 2006.

Cei care doresc să participe trebuie să trimită toate răspunsurile o dată, la sfârșitul concursului. Vor fi luate în considerare răspunsurile corecte primite la redacție cu ultima dată a expediției poștale – sau prin email – în ziua de 15 august 2017.

Adresa noastră: *Magazin istoric*, C.P. 15–702, Of. P. 15, sect. 1, București sau email: mistoric@gmail.com.

Răspunsurile corecte vor fi publicate în numărul din luna septembrie, iar câștigătorii în cel din luna octombrie.

Se vor acorda următoarele premii:

- un abonament pe viață la revista *Magazin istoric*, ediția tipărită;
- zece abonamente pentru anul 2018 la ediția tipărită;
- 50 abonamente pentru anul 2018 la ediția electronică.

1) Istoricii Raymond McNally și Benjamin Le Blanc au anunțat în paginile revistei *Magazin istoric* descoperirea unei picturi necunoscute până atunci, reprezentându-l pe Vlad Țepeș. Cum se numea fortăreața unde a fost descoperită pictura?

2) Prof.univ.dr. Ioan Scurtu a publicat pentru prima dată în *Magazin istoric* stenograma întâlnirii dintre Nicolae Ceaușescu și Iosip Broz Tito, la 24 august 1968. În ce localitate a avut loc întâlnirea dintre cei doi lideri comuniști?

3) Un istoric american de origine română a semnat un articol despre prăbușirea regimurilor comuniste și evoluția statelor din Europa Centrală și de Sud-Est. Ulterior, materialul a fost preluat cu acordul redacției noastre de către publicația franceză *Courrier Internationale*. Cum se numea autorul articolului?

4) Din memoriile lui Victor V. Tilea aflăm cum s-a desfășurat controversatul „caz Tilea” din martie 1939. Cine l-a însărcinat pe Adrian Dumitrescu să îi transmită lui Tilea că trebuie să acționeze?

5) Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a ținut o prelegere cu titlul „Mărturisirea valorilor evanghelice în contextul sistemului totalitar din România”. Unde a ținut Patriarhul Teoctist acea prelegere, pe care a încredințat-o apoi pentru publicare revistei noastre?

6) „Venise și timpul când trebuia să dau examenul la istorie. Să fiu sinceră, nu prea citisem conspectele, dar articolele din *Magazin istoric* le puteam relata la perfecție, chiar dacă mă sculai la 12.00 de noapte și mă întrebai ce este scris acolo...[...] Asistenții de la examen au rămas cu gurile căscate de la răspunsul meu. Am mai răspuns la niște întrebări suplimentare și am primit 10!!!” Cum se numea cititoarea din Republica Moldova care ne scria aceste rânduri?

7) Virgil Cândea atrăgea atenția în anul 2003 cu privire la o aniversare (500 de ani), cu semnificații ce depășeau granițele României și care putea marca rolul jucat de cultura română în Sud-Estul Europei. Despre ce aniversare era vorba?

8) Iurie Colesnic a publicat un articol în *Magazin istoric*, la rubrica „Chipuri uitate”, despre un filantrop basarabean, considerat un mecena pentru românii din Transilvania. Cum se numea acesta?

9) Un articol publicat în *Magazin istoric* explica de ce țările satelit ale Moscovei aniversau victoria împotriva nazismului la 9 mai și cele ale Europei democratice la 8 mai. În ce număr a apărut articolul respectiv?

10) George G. Potra ne-a încredințat spre publicare o fotografie, provenită de la Barbu Brezianu, în care apar trei viitori prim-miniștri ai României. Cine erau aceștia?

**Așa vă place
istoria?**

RETETE... ANTICE

Vă propunem câteva rețete descoperite prin scrieri din Antichitate, fără să vă putem garanta că veți găsi și ingredientele necesare. Vom continua în numerele viitoare cu alte rețete savuroase din vechime.

Supa neagră spartană (*melas zomos*)

Ingrediente: picioare, intestine și sânge de porc, sare, oțet. Se consuma cu pâine neagră. Din păcate, nu s-a păstrat nicio rețetă care să cuprindă cantități sau timpi de gătit, dar...

Gustul preparatului, după cum era și de așteptat, nu ar fi putut atrage pe nimeni. Conform unei legende, invitat să mănânce, un bărbat din sudul Italiei, obișnuit cu luxul și rafinamentul culinar, ar fi remarcat, oripilat: „Abia acum știu de ce spartanii nu se tem de moarte; oricine pe lumea aceasta ar prefera să moară de o mie de ori decât să se hrănească astfel“. În schimb, puterile i-ar fi fost nemărginite: „Era atât de prețuită, încât bătrânii spartani se hrăneau numai cu așa ceva, lăsându-le celor tineri carnea animalelor“ (Plutarh).

În schimb, pentru unul dintre cele mai utilizate sosuri ale Antichității s-au păstrat numeroase rețete. Conform acestora, *garum* era un sos pregătit din pește (mai ales măruntaie de scrumbie) sau scoici, macerate într-o cantitate

Coș cu pești, pregătiți pentru obținerea sosului garum

considerabilă de sare. Amestecul era ținut la cald, în vase închise, vreme de câteva săptămâni.

Folosit aproape pe orice, se combina chiar și cu mierea, fructele sau petalele de trandafir. Dar se consuma și ca atare, ca o „băutură sofisticată“ (Pliniu). Printre cele mai renumite „fabrici“ de garum s-a numărat cea de la Pompei, situată probabil în afara orașului, din cauza mirosului puternic și persistent.

Un gen de must dulce – *defrutum* a fost, de asemenea, la mare căutare în Imperiul Roman. Unele dintre tratatele culinare de astăzi îl consideră predecesorul oțetului balsamic. El a fost menționat în aproape toate cărțile de bucate ale Antichității romane și nu numai. Pliniu cel Bătrân recomandă ca produsul să fie fiert doar în nopțile cu lună plină, iar Marcus Porcius Cato – să fie utilizat doar acela care se dovedea cel mai dulce. ■

Theo STĂNESCU-STANCIU

SECRETELE SARMIZEGETUSEI REGIA ASTĂZI

(Urmare din p. 75)

Dialogul, chiar contradictoriu, este absolut necesar. Absența lui va prejudicia grav pe termen lung profesionalismul științific, în fața amatorismului idealist, mai seducător și mai ușor asi-

milabil de către omul obișnuit. Deocamdată, trebuie să recunoaștem că opinia publică a receptat mult mai consistent supozițiile neștiințifice și unorii iraționale despre civilizația dacică, dirijate prin intense campanii media, decât rezultatele cercetării științifice din

domeniu. Este o situație de o mare gravitate, care dacă nu va fi contracarată de către arheologi și istorici, va izola cercetarea științifică a trecutului îndepărtat, întrerupându-i legăturile firești cu restul societății, până la pericolul dispariției totale. ■

OAMENI DE SEAMĂ ROMÂNI

SPEOLOG 1868 - 1947		UMPLUTE				GOL			MINȚI LUMINATE (FIG.)
INSULINA 1869 - 1931		FĂCUTĂ LA ANIVER- SARE		ACEASTA		FINĂ			PLOAIE MĂRUNTĂ
						CERE!		CARD!	
								HAINĂ LUNGĂ ÎMBLĂNȚITĂ	
ÎN SCRIS!				RUTE					
AVIAȚIE 1886 - 1972				LAUR					
						AVIAȚIE 1872 - 1950			
						BAGDASAR ÎN FRUNTE!			
A DORI					MEDIC BIOLOG 1854 - 1926				
ÎNSUFLE- ȚITĂ					PĂTURĂ				
			FRONTUL POPULAR ANTITERO				A BRĂZDA		
			CIUDAȚI				PAJURĂ		
OIȚĂ		ABILI ÎN FOND!						OMIS, SCĂPAT DIN VEDERE	SPIRU... MATEM. ASTRONOM 1851 - 1912
MEDIC 1863 - 1938		FILMAT				A PRĂȘI			
								CUTIE DE LEMN	
	FOLOSINȚĂ			MEDIC. CAROL... 1828 - 1884					
	INTRARE ÎN SINAIA!								
					DREGĂTOR CU PÂINEA, ÎN TRECUT				
					INTRARE ÎN PARIS!				
GERONTOLOGIE 1897 - 1988				MEDIC. BIOLOG 1912 - 2008 (NOBEL)					
DIN NOU									
BIOLOG 1867 - 1944									
						NIMIC MAI MULT			

COMITETUL NAȚIONAL ROMÂN. ANUL 1949

Vă prezentăm noi pagini din documentul „Dare de seamă asupra activității Comitetului Național în cursul lunii octombrie 1949”, păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Ca de obicei, mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

3) Acțiunea Comitetului Național în legătură cu discutarea în Adunarea Generală a Națiunilor Unite a chestiunii violațiunilor drepturilor omului în România.

Comitetul Național Român a publicat la Washington o broșură de 163 pagini intitulată „Suppression of Human Rights in Rumania”, în care se analizează suprimarea, prin măsuri de drept și de fapt, a libertăților recunoscute și garantate națiunii române prin diferitele tratate și angajamente internaționale. Broșura a fost remisă, în mai multe exemplare, fiecărei legațiuni cu prilejul examinării, în cursul lunii decembrie 1949, de către Comisiunea Politică Ad-Hoc și de Adunarea Plenară a Națiunilor Unite, a rezoluțiunii prezentate de Delegațiunile Statelor Unite, Canadei și Boliviei în privința violațiunii libertăților omului în România, Bulgaria și Ungaria.

Comitetul Național a adresat scrisori șefilor fiecărei delegațiuni, exprimându-și speranța că Organizațiunea Națiunilor Unite va lua măsurile necesare pentru restabilirea independenței României și a respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale, astfel cum se prevede în Tratatul de Pace și în Pactul Națiunilor Unite.

Broșura Comitetului Național a fost trimisă de asemenea membrilor Senatului și Camerei Reprezentanților Statelor Unite, principalelor ziare și ziariștilor mai de seamă, tuturor universităților și bibliotecilor mai importante. Un număr însemnat de exemplare va fi trimis în Europa și în special în Anglia.

Comitetul Național a primit, în 21 octombrie, o scrisoare de felicitare din partea lui „National Committee for Free Europe” pentru acest document considerat ca „extremely well organized and valuable and quite handsomely produced” [foarte bine conceput și valoros și foarte bine realizat].

Marea ziaristă americană, Ann O'Hara McCormick, a publicat, în *New York Times* din 17 octombrie, un editorial în care a atras

atențiunea asupra situațiunii disperate din România, adăugând: „Comitetul Național Român în exil a publicat o dare de seamă amănunțită bine documentată și impresionantă despre violațiunile drepturilor omului și suprimarea libertăților fundamentale în țara lor, care ar trebui să întărească apelul adresat de Guvernul american în vederea unei acțiuni internaționale privitoare la nerespectarea Tratatelor de Pace din Balcani”.

Acel articol al doamnei Ann O'Hara McCormick a fost inserat în *Congressional Record*, buletinul oficial al Congresului american, în urma cererii formulate de reprezentantul John Lodge în ședința Camerei Reprezentanților din 18 octombrie 1949.

În 14 și 15 octombrie, emisiunea în limba română a lui „Voice of America” a semnalat ascultătorilor săi din țară această importantă manifestare a Comitetului Național Român, citând unele pasagii din prefață și arătând că: „Broșura publicată de Comitetul Național Român, prin materialul documentar pus astfel la dispoziția opiniei publice mondiale, atrage atențiunea lumii asupra faptului că aceste drepturi nu mai există în România. Broșura are o mare valoare istorică și este în același timp un strigăt de alarmă”.

În afară de demersurile personale și convorbirile individuale avute de membrii Comitetului Național cu membrii diverselor delegațiuni la Adunarea Națiunilor Unite, Comitetul Național a adresat, după încheierea discuțiilor și votarea rezoluțiunii din 22 octombrie, scrisori formale de mulțumire tuturor delegațiilor cari, în cursul dezbaterilor, au vorbit cu simpatie de România, au evocat suferințele națiunii române și au cerut ca Organizația Națiunilor Unite să ia măsuri pentru restabilirea drepturilor ei.

(Notă: Broșura Comitetului Național a fost expediată Majestății Sale regelui în 21 exemplare unul prin poșta aeriană și 20 prin poșta obișnuită, chiar în ziua ieșirii ei de sub tipar).

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● M. Kogălniceanu We are an independent nation

● **I.-A. Pop** Foreigners about the identity and unity of the Romanians (II) ● **N. Manea** The birth of the national currency, leul ● **Gh. Onişoru** „The Avramescu case“ in the Securitatea files ● **I. Hoiescu** Missing pages of the Emanoil Tătăreşcu biography, the Prime Minister Gheorghe Tătăreşcu's brother ● **A.-L. Chiş** The Cluj public transport history ● **M. Ioniţă** Charitable work of the National Orthodox Society of Romanian Women in occupied Bucharest ● **A.R. Voinea** The officers parcelling from Ana Davila street ● **D. Matei** The Day of the Unification of Bessarabia with Romania a national holiday ● **Gh. Răscănescu, A. Pandea** A Romanian Major decorated by German marshals at Stalingrad ● **O. Senciuc** How to set a table in the Middle Ages ● **A.-S. Ionescu** An unknown album signed by Alexandru Asachi, with drawings that illustrated Romanian army uniforms in the second half of the 19th century (II) ● **C.H. Opreanu** An archaeological controversy: calendars and temples in Sarmizegetusa or granaries? ● **G. Filitti** In Romania 100 years ago: preparations for the summer that was to come ● **Şt. Popescu-Filutză, T.D. Lazăr** Unpublished notes from the time of the Great War (III) ● **Al. Piţigoi** The Marcel Fontaine donation ● **H. Şerbănescu** The Days of the National Military Museum „King Ferdinand I“ ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXXIV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● М. Когăлницеану Мы – самостоятельная нация

● **И.-А. Поп** Иностранцы об идентичности и единстве румын (II) ● **Н. Маня** Рождение лея, национальной денежной единицы ● **Г. Онішору** Архивные документы Секуритате о „деле генерала Аврамеску“ ● **И. Хонеску** Отсутствующие страницы биографии Эманоила Тэтэреску, брата премьера Георге Тэтэреску ● **А.-Л. Киш** Транспортные средства в старом Клуже ● **М. Иониţă** Благотворительные действия Православного Национального Общества Румынских Женщин в оккупированном Бухаресте ● **А.Р. Войня** Типовые жилья для офицеров на улице Ана Давила ● **Д. Матеи** День объединения Бессарабии с Румынией – национальный день ● **Г. Рăсănescу, А. Пандя** Румынский майор, награждён немецкими маршалами в Сталинграде ● **О. Сенчук** Правила обеда в Средневековье ● **А.-С. Ионеску** Неизвестный альбом Александру Асаки с рисунками, изображающими формы военных румынской армии во второй половине 19 в. (II) ● **К.Х. Опряну** Археологический спор: календари и святилища или амбары в Сармизегетусе? ● **Дж. Филиити** В Румынии 100 лет тому назад: подготовки для будущего лета ● **Шт. Попеску-Филуцэ, Т.Д. Лазэр** Неопубликованные записи о Первой мировой войне (III) ● **Ал. Пицигой** Пожертвование Марселя Фонтена ● **Х. Шербănescу** Дни Национального Военного Музея имени „Короля Фердинанда I“ ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXXXIV)

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Piaţa Valter Măărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

UN CADOU DE LA MOLDOVIȚA

PRINDII MIHAIL, din comuna Moldovița, județul Suceava, ne-a trimis urmă-

toarele rânduri: Mă bucur foarte mult că, acum, la ceas aniversar pentru revista Ma-

gazin istoric, pot să fiu alături de întregul colectiv, care trudește cu pasiune și dăruire, pentru ca lună de lună, revista să apără pe piața presei din România. Sunt un mare admirator al *Magazinului istoric* și am aproape întreaga colecție. Vă adresez cu acest prilej cele mai sincere urări de bine, sănătate și ani mulți de apariție de acum înainte.

Am dorit să marchez pentru dumneavoastră, trimițându-vă o mică atenție: câte un ou încondeiat pentru fiecare

deceniu de apariție. Vă doresc multă sănătate și sărbători în pace.

Hristos a Înviat!
Mulțumim domnului Prindii pentru efortul și gestul lui frumos, precum și tuturor cititorilor și colaboratorilor

care ne-au trimis gânduri bune, felicitări sau sugestii pentru viitor, cu ocazia împlinirii a 50 de ani de apa-

riție a revistei. Sperăm să fim împreună în anii ce vin.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei *Magazin istoric* prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista *Magazin istoric* figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcăineanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

